

UPPSALA
UNIVERSITET

Kvinnogestaltning i utställningar

Hur det berättas om kvinnor i antika kulturer

Emma Andersson

Institutionen för ABM

Uppsatser inom musei- & kulturarvsvetenskap ISSN 1651-6079

Masteruppsats, 30 högskolepoäng, 2018, nr 130

Författare/Author

Emma Andersson

Svensk titel

Kvinnogestaltning i utställningar. Hur det berättas om kvinnor i utställningar om antika kulturer.

English Title

Representation of Women in Exhibitions. How Women are Presented in Exhibitions on Ancient Cultures.

Handledare/Supervisor

Yvonne Backe Forsberg

Abstract

This study examines how women are represented in exhibitions about the ancient cultures of Greece, Rome and Egypt. The two museums which have been studied are the Museum of Mediterranean and Near Eastern Antiquities in Stockholm and the British Museum in London. Observations of the exhibitions, notes and interviews with museum personnel are the methods used in this study. The theory used is gender theory, focussing on Yvonne Hirdman's gender system.

The purpose of the study is to examine how the museums are working with representing women in ancient cultures, what objects are exhibited that relates to women and how museum teachers include women in tours. The study shows that women are represented in different degrees in the exhibitions and are much less included in texts. The Museum of Mediterranean and Near Eastern Antiquities have the ambition and interest from the personnel to review their exhibits to include a broader perspective where women are better represented.

Ämnesord

Kvinnor, antiken, genus och museer, utställningar, Medelhavsmuseet, British Museum.

Key words

Women, the Ancient World, Gender and Museums, Exhibits, Museum of Mediterranean and Near Eastern Antiquities, British Museum.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställningar	6
Tidigare forskning	7
Nationell forskning	7
Internationell forskning.....	9
Kvinnor inom de antika kulturerna	11
Teoretisk utgångspunkt	14
Definition av genus	15
Genussystemet	16
Material och metod	18
Material och avgränsningar.....	18
Intervjuer.....	19
Observationer och tillvägagångssätt	20
Undersökningen.....	21
Medelhavsmuseet.....	21
Samlingar	21
Utställningar på Medelhavsmuseet	22
Utställningarna	24
Grekland och Rom	24
Egypten	29
Analys av Medelhavsmuseet.....	31
British Museum.....	45
Samlingarna	45
Utställningar på British Museum	46
Utställningarna	47
Greece: Athens.....	47
Greek and Roman Life.....	50
Roman Empire	55
Egyptian Life	57
Analys av British Museum.....	58
Slutdiskussion	64
Förutsättningar för att gestalta kvinnor i antiken	68
Sammanfattning	69
Käll- och litteraturförteckning	70
Otryckt material	70
I uppsatsförfattarens ägo	70
Tryckt material	70
Bilaga 1: ”Tjugo frågor till en utställning”	73

Bilaga 2: Intervjufrågor	75
Bilaga 3: Plan över Medelhavsmuseet.....	77
Bilaga 4: Plan över British Museum	78

Inledning

Genusfrågor är mycket aktuella i dagens samhälle, och i skrivande stund har diskussionen om kvinnors rättigheter fått ett enormt genomslag i och med fjolårets (2017) uppmärksammade #metoo-kampanj.¹ Museer och genusfrågor är en viktig diskussion som är relevant att ta tag i, eftersom museerna har som roll att representera samhället. De speglar inte bara vår historia, utan även vår nutid, och hur museerna inkluderar olika perspektiv, exempelvis olika kön, sexualitet, etnicitet och kulturer är viktigt för att museerna ska fortsätta vara relevanta och reflektera samhället. Det diskuteras även att museibesökaren ska kunna känna att hen själv är representerad i museet, och då krävs det att flera perspektiv finns representerade. Då bör frågor som berör jämställdhet sättas i fokus, för att kunna inkludera och representera alla delar av samhället.

Det finns dock många olika typer av museer, som har olika möjligheter att representera de olika perspektiv som tilltalar alla besökare. Därför är det viktigt att museerna tar vara på de möjligheter de har för att kunna visa upp en så inkluderande bild som möjligt. I historiska museer är det självklart svårare att visa upp vissa sidor av samhället, eftersom olika historiska tider hade sin egen syn på samhället, och vissa grupper hade exempelvis begränsade rättigheter eller rent av diskriminerades. Ju längre tillbaka i tiden man går, desto svårare blir det att känna igen sig i samhället. Kvinnors rättigheter har till exempel varit extremt begränsade under större delen av historien. Detta gör det dock inte mindre viktigt att inkludera och representera kvinnornas historia.

Jag har i denna undersökning valt att fokusera på hur utställningar om antika kulturer gestaltar kvinnor, eftersom kvinnor i historien, speciellt ju längre tillbaka i historien man går, inte ges mycket utrymme. Detta kan delvis förklaras med att det inte finns lika mycket historiskt material som det gör om männen, men kanske även att forskningen ofta har fokuserat på män. Inom de antika kulturerna är de skrivna källorna om kvinnor skrivna av män, och från ett mansperspektiv. Detta innebär att man inte vet lika mycket om kvinnors liv under antiken som man gör om män, samt att kvinnors offentliga liv var mycket begränsade under denna tid.

¹ Aftonbladet, <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/b3yEg/svenska-kvinnor-hakar-pa-me-too-kampanj>, besökt 2018-02-16.

Jag har en filosofie kandidatexamen i antikens kultur och samhällsliv, vilket är anledningen till att jag har valt att fokusera på de antika kulturerna. Inspirationen till mitt uppsatsämne kom från reflektioner jag hade redan under min kandidatutbildning. På A-kursen i Antikens kultur och samhällsliv hade vi endast en föreläsning som fokuserade helt på kvinnor, vilket fick mig att fundera över vad det finns att berätta om kvinnor och hur deras berättelse skiljs från den övergripande berättelsen om antiken. Eftersom historieskrivningen om de antika kulturerna är övervägande manliga berättelser, ställs museerna till en början mot utmaningen att finna material som kan berätta om kvinnorna, och om dessa material saknas, eller endast finns i begränsad utsträckning, väcks frågan om det går att berätta dessa kvinnors historia på ett annat sätt.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur två olika museer gestaltar kvinnor i utställningar om antika kulturer, med fokus på de romerska, grekiska och egyptiska kulturerna, samt hur museerna arbetar med kvinnoperspektiv i utställningarna. Historiska utställningar blir lätt väldigt fokuserade på männens liv och det blir oftast männens historia som berättas. Jag vill med denna uppsats undersöka hur man kan gestalta kvinnornas historia, framförallt de kvinnohistorier som inte har efterlämnat speciellt mycket historiskt material. De valda museerna är Medelhavsmuseet och British Museum. Syftet med mitt val av museer är dels att deras olika storlek och resurser gör att de har olika förutsättningar för vilka föremål de kan ställa ut och vilken forskning de kan bedriva, dels för att få ett bredare material än om undersökningen endast hade fokuserat på ett museum. Undersökningen av utställningarna kommer i första hand att användas som ett underlag för hur kvinnor gestaltas, och i andra hand användas för en jämförelse mellan hur dessa två museer gestaltar kvinnor. Mitt syfte här är även att undersöka hur museerna åstadkommer kvinnogestaltning i utställningar, och hur man kan gestalta kvinnor när det inte finns tillräckliga material i samlingarna. Följande frågeställningar kommer jag att utgå ifrån:

- Vilka föremål med anknytning till kvinnor finns i utställningarna?
- Hur berättas det om kvinnor i utställningstexterna?
- Hur berättas det om kvinnor i visningar?
- Hur skulle man kunna arbeta med kvinnogestaltning i antika utställningar? Om material i samlingarna inte finns, hur skulle man kunna gestalta kvinnor på annat sätt?
- Om det behövs förbättring, hur kan man göra det med befintliga samlingar/resurser? Kan man berätta på annat sätt?

Dessa frågor kommer att sättas i jämförelse med hur män gestaltas, dock så kommer inte hur männen gestaltas utgöra en lika stor del av undersökningen utan kommer att användas i jämförandesyfte.

Tidigare forskning

Det finns en del tidigare forskning om genus inom museer och kulturarv. I denna del kommer jag att presentera vad andra forskare verksamma inom området har skrivit, både från ett nationellt och internationellt perspektiv, det senare med fokus främst på USA och Storbritannien. Jag kommer även att ge en överblick av forskningen om kvinnor i de antika kulturerna, för att ge en bättre förståelse för vilka berättelser om kvinnor som är möjliga att behandla i en museal miljö.

Nationell forskning

Inom den nationella forskningen om genus och museer finns det några forskare som utmärker sig, dock tycks det överlag inte finnas mycket litteratur skrivet om detta på svenska. Wera Grahn är en forskare som har skrivit om genus på museer. I sin avhandling *"Känn dig själv" – Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer* skriver hon om genusintegrering på ett urval av museipraktiker på Nordiska museet. Hon undersöker hur ett genusintegrerat tänkande kan ha en påverkan på vilka representationer som museet skapar i sin verksamhet och utställningar. Hon tar även upp diskussionen om kulturarvets demokratiska funktion och hur olika perspektiv så som klass, etnicitet, nationalitet och sexualitet inkluderas i museirepresentationerna.² Grahn har även skrivit rapporten *Genuskonstruktioner och museer – Handbok för genusintegrering* efter ett projekt som drivits på Upplandsmuseet. I rapporten behandlas hur museer kan arbeta konkret med genusintegrering i olika delar av sin verksamhet. Rapportens syfte är att ge förslag på analytiska verktyg som kan användas för att hjälpa museiarbetarna att integrera genusperspektiv i olika delar av sin verksamhet, med fokus på samlingar, klassificering, konservering och vård, utställningar, pedagogik och kulturmiljövärd.³ Grahn menar i inledningen att det är en lång väg kvar tills ett medvetet genustänkande utgör en självklar del av museiverksamheten. Hon menar detta i ett övergripande perspektiv, då det finns enskilda museer som driver genusfrågor i olika projekt. En anledning till att genus inte är väl integrerat i museiverksamheten framhåller hon är att många museianställda saknar utbildning inom genusvetenskap. Kunskapen om genus inom verksamheten anser hon allmänt sett verkar låg. Detta medför att representationer av kön inte problematiseras, och vad som

² Grahn (2006), passim.

³ Grahn (2007), s. 5–6.

anses manligt och kvinnligt tas för givet och sällan blir ifrågasatt. Detta gör att könsroller ofta ges stereotypiska representationer.⁴

Antologin *Det bekönade museet*, redigerad av Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling (2005), ger en introduktion till genus inom museiverksamheten med ett brett perspektiv av både teoretiska infallsvinklar och praktiska erfarenheter. Antologin innehåller åtta artiklar skrivna av personer verksamma inom kultur- och museisektorn. Syftet är att problematisera genus i museiverksamheten, inte bara hur det ser ut i vår samtid utan även hur olika tiders tankar och ideologier har format hur museernas insamlande har gått tillväga, vilka värderingar som har varit rådande och styrt samhället och museerna. Eftersom museerna är skapade av människor, och till stor del reflekterar det samtida samhället, är det ofrånkomligt att deras verksamhet och insamlingspraxis influeras av rådande normer och värderingar. Den teoretiska utgångspunkten är att museet inte är en objektiv plats, manligt och kvinnligt är kulturellt och socialt konstruerat, och förmedlar därför ingen värderingsfri kunskap.⁵ I antologins inledning presenterar Aronsson och Meurling en överblick av bland annat hur könsfördelningen av museianställda i Sverige ser ut, forskningsläget inom museologin och genus samt diskuterar begreppen kön och genus. Diskussionen om genus och museer har funnits sedan 1970-talet, men trots detta finns det ingen stor mängd litteratur skriven som problematiserar kvinnligt och manligt i den museala miljön.⁶

Museologi definieras i Aronsson och Meurlings inledningskapitel som läran om hur museerna väljer ut och bevarar kulturella och naturliga föremål, artefakter och kulturmiljöer, samt hur kunskap förmedlas i utställningar och texter. Det är ett tvärvetenskapligt ämne som influeras av exempelvis etnologi, antropologi, historia och konstvetenskap.⁷

Antologins artiklar tar upp frågor som relaterar till vilka historier som berättas och hur de berättas, hur museerna använder sig av språk och symbolik för att rättfärdiga sin plats som en institution som tolkar och representerar vår historia och vår samtid. Syftet är att avkoda museernas verksamhet ur ett genusperspektiv och ge inblick i hur detta kan tas an i olika delar av museiverksamheten. Wera Grahn skriver i sin artikel ”Från vardagsartefakter till museala fakta” om föremålens centrala plats i museiverksamheten. Hon fokuserar på vad som händer med vanliga vardagsföremål när de flyttas från sin kontext och blir ett museiföremål.⁸ Samhället förväntar sig att museerna ska förmedla kunskap som äger sanningshalt. Vid presentationen av föremål kan dock vissa friheter tas, men besökarna förväntar sig att museet förmedlar en sann kunskap. Att få med föremålens hela kontext och

⁴ Grahn (2007), s. 5.

⁵ Aronsson & Meurling (2005), s. 11–13.

⁶ Aronsson & Meurling (2005), s. 17.

⁷ Aronsson & Meurling (2005), s. 16–17.

⁸ Grahn (2005), s. 95.

historia är ofta svårt, och vissa delar riskerar att falla bort när föremålen flyttas till en ny kontext.⁹ Juliette Leeb-du Toits artikel ”Genus och identitet i sydafrikanska museer” behandlar genus- och rasfrågor i Sydafrikas museer. Inkluderandet av kvinnor inom det konstnärliga fältet medförde även ett mer omfattande inkluderande av genus i museerna.¹⁰ I ”Att arbeta könskritiskt på museet – exempel från verksamhet riktad till barn” skriver Graziella Belloni om hur museerna kan arbeta könskritiskt i den dagliga verksamheten. En stor del av museernas målgrupp utgörs av barn och ungdomar. Belloni belyser hur kön och genus förmedlas av museerna till just barn och ungdomar, och tittar på alla aspekter av museets verksamhet, insamling, utställningar, information, program och pedagogiken.¹¹ ”Hela historien? Tjugo frågor till en utställning” av Maria Ahlsén, Johanna Berg och Kristina Berg, redovisar tjugo frågor som kan ställas till en utställning för att undersöka vilka outtalade föreställningar om genus som uttrycks.¹² De menar att museer även är förmedlare av värderingar, och i sin roll som samhällsinstitutioner med ett bildningssyfte har museerna möjlighet att påverka samhällets värderingar.¹³ Eva Persson skriver i artikeln ”Mot ett könstänkande. Personligt bidrag till museiutställningens historia 1973–2003” om sina egna erfarenheter inom museisektorn med fokus på genus.¹⁴

Internationell forskning

Internationellt är Gaby Porter, verksam i Storbritannien, en viktig forskare som har skrivit flera publikationer om genus på museer. Bland hennes publikationer finns artikeln ”Seeing Through Solidity: A Feminist Perspective on Museums”, där hon uppmärksammar att ett feministiskt perspektiv inte är lika vanligt förekommande inom museer som inom andra kulturområden, som media och tidskrifter. Inom sitt arbete på olika brittiska museer upptäckte hon att kvinnor inte ges samma utrymme eller att kvinnohistorier inte representeras lika sanningsenligt som människors historier. Hon började därför undersöka hur kvinnor representerades i historiska museer i Storbritannien. Syftet var att öka och förbättra hur kvinnor representerades i utställningar och samlingar. Hon insåg att det inte bara skulle vara så enkelt som att ta fram mer material om kvinnors historia, utan att det inom själva museiverksamhetens struktur fanns en djupt rotad uppfattning om manligt och kvinnligt, maskulint och feminint. Dessa uppfattningar fanns i alla delar av museets verksamhet och reflekterades i såväl utställningar som i samlingarna. Hon uppfattade det som att representationen av män och kvinnor var konstrue-

⁹ Grahn (2005), s. 98–99.

¹⁰ Leeb-du Toit (2005), s. 125, 130–131.

¹¹ Belloni (2005), s. 153–154.

¹² Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 173.

¹³ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 173–174.

¹⁴ Persson (2005), s. 193–195.

rade, skapade av uppfattningar av dem istället för verkliga män och kvinnor.¹⁵ Porters teoretiska tillvägagångssätt för sin feministiska kritik var strukturalism och poststrukturalism, vilka är vanliga inom litteratur och kulturstudier. Hennes fokus var inte att undersöka innehållet i utställningarna och samlingarna, utan själva representationen och vilken sanning som presenterades.¹⁶

Porter har även skrivit artikeln ”Gender Bias: Representations of Work in History Museums” där hon undersöker hur kvinnor och arbete representeras i utställningar med genus som analytiskt verktyg. Hon påpekar att på museer ges det en ofullständig och oklar bild av kvinnornas historia. Vi tolkar erfarenheter olika beroende på vilket kön, klass och ras vi tillhör, och hur kvinnor presenteras i media påverkar människors förväntningar och vad man associerar som kvinnligt och manligt. Det kvinnliga blir oftast identifierat med hemmet, reproduktion och konsumtion, kvinnors närvaro inom arbetslivet får en betydligt mindre roll. Män blir ofta mycket närmare associerade med arbetslivet, och Porter menar att denna representation som knyter kvinnor till hemmet påverkar vilka förväntningar vi tolkar att samhället har på kvinnor och män.¹⁷

Amy K. Levin har redigerat boken *Gender, Sexuality and Museums*, som är en samling artiklar centrerade kring genus och HBTQ-frågor inom museisektorn. Boken har ett brett internationellt perspektiv, med författare och exempel från olika delar av världen. Levin inledde projektet med boken för att både hon och hennes studenter saknade litteratur som tog upp problematiken om genus och HBTQ-frågor inom museologin. Hon ville föra samman ett antal artiklar på ämnet och samla dem i samma bok, där nivån skulle vara lämpad för studenter inom området.¹⁸ Boken är uppdelad i fyra delar med fokus på både de teoretiska och praktiska aspekterna av genus, sexualitet och museer. Den första delen behandlar kvinnors arbete inom museisektorn, där det visas att kvinnors museiyrken så som museilärare passar in i kvinnors mer traditionella roller, medan de högre positionerna inom museet tas upp av män. Marjorie Schwarzer skriver i sitt kapitel ”Women in the Temple: Gender and Leadership in Museums” om att kvinnor i större utsträckning än män är involverade i museerna i USA. Museibesökare är i högre utsträckning kvinnor än män, och betydligt fler kvinnor arbetar inom museerna. Trots detta dominerar männen inom de delar av museiverksamheten som rör makt och pengar. Schwarzer pekar på utmaningarna för att museiinstitutionerna ska blir mer jämlika, för både män och kvinnor.¹⁹

Del två fokuserar på teori, och sammankopplar museologi med feministisk teori och queer-teori. Robert Mills har skrivit artikeln ”Queer is Here? Lesbian,

¹⁵ Porter (1996), s. 104–105.

¹⁶ Porter (1996), s. 105–106.

¹⁷ Porter (1990), sidnumrering saknas.

¹⁸ Levin (2010), s. 1.

¹⁹ Schwarzer (2010), s. 16–17.

Gay, Bisexual and Transgender Histories and Public Culture”. Där skriver han om hur HBTQ-personers historia får uttryck i brittiska kulturinstitutioner. Han menar att HBTQ- och queerhistoria börjar få mer utrymme genom projekt som ”LGBT History Month”, och den tillfälliga utställningen ”Queer is Here” på Museum of London.²⁰ Tredje delen utforskar hur dessa teoretiska koncept kan appliceras på utställningar och samlingar. Den fjärde delen består av fältstudier som behandlar hur dessa teorier kan användas i praktiken inom museiverksamheten.²¹

Ett annat känt samlingsverk inom området museer och genus är *Gender Perspectives. Essays on Women in Museums*, redigerad av Jane R. Glaser och Artemis A. Zenetou, från 1994. Antologin berör genusperspektiv i museivärlden inom olika områden, som personliga erfarenheter, kvinnors historiska roll i museerna, kvinnors inflytande inom museilärande och hur förändringar kan ta form i framtiden.²²

Inom kulturarv och arkeologi finns det även flera diskussioner om genus. Roberta Gilchrist har skrivit *Gender and Archaeology* (1999), den första boken som kritiskt granskar utvecklingen av genusfrågor inom arkeologin.

Laurajane Smith har i artikeln ”Heritage, Gender and Identity” från 2008 skrivit om genus och kulturarv. Smiths text handlar om hur genus tenderar att uteslutas ur kulturarvsdiskussionen, och när den väl behandlas endast fokuserar på kvinnofrågor inom kulturarv. Hon menar att kulturarv är könskodat (översättning från engelskans ”gendered”) och att det är övervägande maskulint, det är främst en historia som är centrerad kring män som berättas om det förflutna och samtiden. Smith diskuterar genus i relation till identitet, och hur genusidentiteter är konstruerade både socialt och kulturellt, men även hur de uppfattas biologiskt och hur detta bidrar till skapandet av identitet inom kulturarvet.²³

Kvinnor inom de antika kulturerna

Kvinnan inom de antika kulturerna tenderar att hamna i skymundan för ämnen som centrerar kring storslagna händelser och människens liv. Detta är kanske inte alltför förvånande, eftersom det var männen som deltog i det offentliga livet, och som har varit involverade i de storslagna händelserna, som krig, politik och i den konst och litteratur som har bevarats till vår tid. Kvinnornas typiska roller var i den privata sfären, och deras rättigheter var mycket begränsade och därför har kvinnan fått en mindre roll än mannen i historieskrivningen. Det fysiska materialet om kvinnor inom de antika kulturerna är också mer begränsat än om männen, och materialet om kvinnor är även ofta från ett manligt perspektiv. Viktigt att påpeka är att det som benämns som ”antiken” är en väldigt lång tidsperiod som inne-

²⁰ Mills (2010), s. 80–81.

²¹ Levin (2010), s. 1–10.

²² Glaser & Zenetou, (1994), s. xvii.

²³ Smith (2008), s. 159–174.

fattar flera olika kulturer som självklart såg väldigt olika ut under olika tider. Kvinnors rättigheter och möjligheter kunde skilja sig åt mellan de olika kulturerna i Grekland, Rom och Egypten. Det var även stor skillnad mellan kvinnor inom olika samhällsklasser, där kvinnorna som tillhörde de övre klasserna var extremt isolerade från samhället, och kvinnorna i de lägre klasserna kunde röra sig mer fritt och arbeta. Det var även skillnad på fria och slavar.

Eve D'Ambra, som har skrivit *Roman Women*, ger som exempel på detta att de skriftliga källorna som finns om kvinnor i största utsträckning är skrivna av män, och återger ett manligt perspektiv som inte nödvändigtvis återspeglar en verklig bild av hur kvinnorna var. Kvinnliga avbildningar är skapade av manliga konstnärer, olika typer av texter presenterar kvinnor på olika sätt. Med andra ord är det viktigt att vara medveten om vem som representerar dem, och i vilket syfte de representeras.²⁴ Exempelvis kan olika typer av texter porträttera kvinnor på olika sätt, som satiriska texter om kvinnornas beteende i hushållet, minnesinskrifter som lyfter fram den dygdiga hustrun och privata brev.²⁵ Inom forskningen har det på senare tid lagts mer fokus på kvinnorna, och ämnet är mer utforskat nu än det har varit tidigare.²⁶

Kvinnornas roller var främst begränsade till hemmet, deras sysslor fokuserade på äktenskap, barnafödande och uppfostran och att sköta om hushållet. D'Ambras bok berättar på ett överskådligt sätt om vardagslivet för vanliga kvinnor i Rom. Hon berättar om kvinnors liv med fokus på det vardagliga, om äktenskap och familjeliv, kvinnors arbete och kvinnor i det offentliga livet, snarare än om de kvinnor och kvinnohistorier som skiljer ut sig från normen.²⁷ En viktig aspekt att ta i beaktande när man talar om kvinnor i antika kulturer är att samhället då såg mycket annorlunda ut från vårt samhälle idag, och trots att detta kanske är uppenbart för många är det värt att påpeka att det som vi idag tar för givet inte alls var det för tvåtusen år sedan.²⁸

Jenifer Neils har skrivit *Women in the Ancient World*, där hon ger en överblick av kvinnornas roll i antikens Grekland, Rom, Egypten och Mellanöstern. Hennes fokus är främst på de materiella källorna med visuella bilder som visar olika aspekter av kvinnornas liv. När det kommer till materiella kvarlämningar är det främst kvinnorna från de övre samhällsskikten som finns representerade och som har efterlämnat både avbildningar och föremål. För de lägre klasserna och slavar finns inte lika mycket bevarat material, de hade färre personliga ägodelar och fick inte heller några utsmyckade begravingar.²⁹ Neils menar att de tre vanligaste typerna av kvinnokaraktärer som förmedlas i avbildningar är kvinnan som

²⁴ D'Ambra (2007), s. 3.

²⁵ D'Ambra (2007), s. 8.

²⁶ D'Ambra (2007), s. xvii.

²⁷ D'Ambra (2007), s. 3.

²⁸ D'Ambra (2007), s. 2.

²⁹ Neils (2011), s. 13.

hustru, som den som skötte hushållet och som fertilitetsgudinna. Kvinnan som fertilitetsgudinnan är den äldsta kvinnliga avbildningen och har varit förekommande i många av de antika kulturerna i medelhavsområdet och Mellanöstern. Hon representeras vanligtvis som en naken kvinnofigur. Dessa figurer har oftast använts som symboler för fertilitet, som offergåvor för att försäkra sig om fruktbarhet eller har tillbetts som representationer av kvinnlig fertilitet och moderskap.³⁰ Kvinnan inom de övre samhällsskikten var den som hade hand om hushållet och det arbete som utfördes där. Hon avbildades ofta som sittande tillsammans med en slavinna, vilket illustrerar hennes status som tillhörande de övre samhällsklasserna.³¹ Kvinnan som hustru avbildas tillsammans med sin make, från vilken hon får sin identitet. De är vanligtvis avbildade på gravar eller gravurnor och inskriften kan ofta hylla hustrun som dygdig och lojal mot sin make.³²

Neils lyfter, liksom D'Ambra, svårigheten med att finna material som vittnar om hur kvinnornas verkliga liv kunde ha sett ut. Som tidigare nämnts är en stor del av problemet att det material, både det skriftliga och materiella, om kvinnor är producerade av män och avbildningar och inskrifter troligen beställda av kvinnans manliga släktingar som bestämde hur hon skulle framställas. Dessa material skildrar även främst de kvinnor som kom från de högre samhällsklasserna, deras representation kan därför ifrågasättas som att visa hur kvinnor levde eftersom de skulle framställas på ett idealiserat sätt för sin familj och sin make.³³

Neils tar upp olika aspekter av kvinnors liv i de antika kulturerna: de vanligaste kvinnliga stereotyperna som det ofta berättas om i myter, vilka ofta förekommer som motiv inom konsten. Exempel på dessa stereotyper är kvinnor som är förföriska och lurar män med sin skönhet och sexualitet, amazoner, häxor och fertilitetsgudinnor. Dessa stereotyper ger oss inte någon information om hur verkliga kvinnor levde, men porträtteringen av kvinnor på detta sätt ger oss en inblick i de sociala attityder som fanns i de antika samhällena.³⁴ Kvinnans mest typiska roll var den som tog hand om hushållet. Hon var hustru, moder, barnmorska och tog hand om och sörjde de döda familjemedlemmarna.³⁵ Kvinnor hade arbete både i och utanför hemmet, de traditionella kvinnoarbetena var textilarbete, barnmorska och barnskötsel, underhållning och prostitution. Vilka arbeten som tilldelades kvinnor kunde skilja sig åt i olika kulturområden och i olika tider, och kvinnor från de lägre samhällsklasserna i Rom och Grekland kunde arbeta med serviceyrken som försäljning av mat och servering.³⁶

³⁰ Neils (2011), s. 13–15.

³¹ Neils (2011), s. 15.

³² Neils (2011), s. 15–16.

³³ Neils (2011), s. 18.

³⁴ Neils (2011), s. 36–54.

³⁵ Neils (2011), s. 58.

³⁶ Neils (2011), s. 92–94.

Neils skriver även om den kvinnliga kroppen. Kvinnlig (och även manlig) utsmyckning var en mycket viktig del av livet och kunde bland annat signalera en persons ålder, status och sociala roll.³⁷ Inom religionen kunde dock kvinnor inneha en utmärkande roll i form av prästinna och hon kunde ha en viktig uppgift i olika ritualer och inom olika kulturer. Det fanns exempelvis festivaler inom vissa kulturer som enbart var för kvinnor. De kvinnor som hade roller som prästinnor kom vanligtvis från framstående familjer.³⁸

Vestalerna var prästinnor till gudinnan Vesta. De var sex stycken till antalet, och valdes ut när de var mellan sex till tio år gamla, för att sedan tjäna som prästinnor i trettio år. De flesta valde dock att fortsätta som vestaler livet ut, möjligtvis eftersom de var i en ålder då det började bli för sent för att skaffa barn och familj när de fick lov att lämna orden. Vestalerna levde tillsammans i Vestatempel i mitten av Forum Romanum, där deras främsta uppgift var att hålla elden vid liv, och att leva i kyskhetslöfte. Elden symboliserade Roms säkerhet, att den brann var ett tecken på att relationen till gudarna var god, och staden var säker. Om elden slocknade på grund av en vestals vårdslöshet var ett allvarligt brott som kunde innebära att relationen till gudarna var skadad och staden hotad. En vestal skyldig till detta brott straffades med piskrapp. Vestalerna var synonyma med Roms välfärd, och en del av romarnas identitet. Vestalkollegiet är även en av de äldsta religiösa institutionerna i Rom, och ska ha funnits redan innan Rom blev en republik, när det var ett kungadöme. Enligt legenden om Roms grundande ska Rhea Silvia, mor till Romulus och Remus, ha varit en vestal.³⁹ Vestalerna hade även, förutom en unik position inom den romerska religionen, unika privilegier och nära kontakt med makten. De hade vissa juridiska rättigheter som annars bara män hade, och andra privilegier. Vestalerna unika position och betydelse för staden Rom syns även i den bestraffning som utfärdades om en vestal bröt mot sitt kyskhetslöfte: hon dömdes till döden. En vestals kyskhetsbrott var den enda religiösa överträdelserna i Rom som hade dödsstraff.⁴⁰

Teoretisk utgångspunkt

Jag har valt att använda mig av genusteori som teoretisk utgångspunkt i denna undersökning. Ett genusperspektiv innebär att undersöka allt i det mänskliga livet som kan relateras till kön/genus, och relationer mellan könen.⁴¹ Genus är ett begrepp som gör att vi i vår kultur utgår från att vi delar upp oss i två olika sorters

³⁷ Neils (2011), s. 125.

³⁸ Neils (2011), s. 160–161.

³⁹ DiLuzio (2016), s.119.

⁴⁰ D'Ambra (2007), s. 168–170.

⁴¹ Thurén (2003), s. 11.

människor, män och kvinnor. Till dessa tillskriver vi egenskaper och samhällsroller som vi kallar för manliga och kvinnliga.⁴² Genusforskningen är idag ett mycket brett forskningsområde och är tvärvetenskapligt.⁴³ I denna del kommer jag först att ge en presentation av begreppen kön och genus, samt hur jag kommer att använda mig av dessa begrepp i undersökningen. Efter det kommer en presentation av Yvonne Hirdmans genussystem, som den teoretiska utgångspunkten som jag kommer att förhålla mig till när jag analyserar utställningarna och intervjuvaren.

Definition av genus

Inom kvinnoforskningen på 1970-talet startade diskussionen om begreppsparet kön och genus ("sex and gender" på engelska) som belyste skillnaden mellan det biologiska könet och det sociala könet. Gayle Rubin var den som myntade begreppet "sex/gender system" 1975. Begreppen kallades först på svenska biologiskt respektive socialt kön, men det senare har så småningom blivit översatt till genus. Rubins ursprungliga tanke med systemet var just denna betydelse, men några år senare utvecklade hon begreppet "gender" till att även inkludera könsroller och sexualitet.⁴⁴ "Gender", det vill säga det sociala könet som härfter kommer att benämnas som genus, är ett begrepp som används för att separera biologi från kultur, det är de föreställningar om kön som är kulturellt bundna snarare än knutna till den biologiska kroppen, för att förhindra att mäns och kvinnors sociala roller knyts för hårt till det biologiska. De sociala och kulturella betydelser som har tillförts kategorierna manligt och kvinnligt är föränderliga, vilket kan ses om man studerar vad som anses manligt respektive kvinnligt i olika tider och på olika platser. Vad som tillskrivs som manligt och kvinnligt i ett samhälle under viss tidsperiod kan skilja sig från en annan tidperiod. Detta är grunden till att man vill skilja på det biologiska och det sociala könet, det senare är kulturellt bundet och konstruerat av samhället.⁴⁵ Genus kan därmed sammanfattas som förståelsen av hur kategorierna manligt och kvinnligt konstrueras kulturellt.

Det finns teoretiker som menar att även den biologiska könskategorierna är konstruerad och tolkad genom ett kulturellt perspektiv. Judith Butler har argumenterat för att det endast finns genus, och att även det biologiska könet är konstruerat.⁴⁶

Lena Gemzöe menar att genussystemet är synligt i den hierarki som finns mellan könen manligt och kvinnligt i alla delar av samhället, så som politik, ekonomi och inom familjen. De föreställningar som existerar i ett samhälle bygger upp en syn om att män och kvinnor tilldelas olika egenskaper och karaktärsdrag som anses vara rådande för respektive kön, vilket även återspeglas i exempelvis

⁴² Thurén (2003), s. 11.

⁴³ Thurén (2003), s. 13.

⁴⁴ Hirdman (1988), s. 49–50; Rubin (1975), s. 159.

⁴⁵ Aronsson & Meurling (2005), s. 24–25.

⁴⁶ Butler (1999), s. 7.

vilka arbeten och aktiviteter som förknippas med dem. Gemzöe anser att våra föreställningar om genus är djupt rotade i samhället, liksom vårt sätt att tänka om genus.⁴⁷ I studiet av sociala samhällsstrukturer och mänskliga interaktioner utgör genus i kombination med ras, klass och etnicitet ett grundläggande analysverktyg.

Jag kommer att använda mig av begreppet kön i betydelsen det biologiska könet, och begreppet genus för att tala om det sociala könet, det vill säga de socialt och kulturellt konstruerade könsrollerna.

Genussystemet

I artikeln ”Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning” har Yvonne Hirdman resonerat kring hur olika processer och föreställningar bygger upp ett genussystem av manligt och kvinnligt och vad det är som gör att kvinnor underordnas männen i olika samhällen och i olika tider. Hon menar att genussystem är användbara för att problematisera den alltmer komplicerade diskussionen om manligt och kvinnligt. Det är ett nätverk av processer, föreställningar och förväntningar som utgör en ordningsstruktur av könen. Det sätt som vi ordnar människor i genus skapar förutsättningarna för hur andra delar av samhället struktureras och ordnas, exempelvis de sociala, ekonomiska och politiska delarna av samhället.⁴⁸

Genussystemet är grundat på två logiker, eller principer, som bär upp strukturen: det ena är dikotomin, isärhållandet mellan manligt och kvinnligt, och hierarkin, att mannen är normen. Isärhållandet innebär att manligt och kvinnligt inte bör blandas, de ska hållas separerade. Mannen som norm innebär att det manliga betraktas som det normala och det allmängiltiga i samhället.⁴⁹

Hirdman menar att det generella förtrycket mot kvinnor inte behöver ha en generell förklaring, vilket är ett problem som innebär att kvinnoforskningen ofta måste värja sig emot olika slag av förklaringar som inte har någon vetenskaplig grund. Det finns inte nödvändigtvis en enkel förklaring till varför uppdelningen av manligt och kvinnligt ser ut som den gör. Hirdman menar att någon form av genussystem uppkommer i uppbyggnaden av samhällen, och ju mer differentierat ett samhälle blir, desto mer subtilt och komplext blir konsekvenserna av isärhållandet.⁵⁰

Detta isärhållande, dikotomin, mellan män och kvinnor är vad Hirdman menar leder till den andra principen, att det legitimerar mannen som norm.⁵¹ Det är exempelvis sociala, ekonomiska och kulturella faktorer som har varit med och skapat särhållandets principer. Isärhållandets lag finns omkring oss överallt, och tar

⁴⁷ Gemzöe (2002), s. 79–83.

⁴⁸ Hirdman (1988), s. 49–51.

⁴⁹ Hirdman (1988), s. 51.

⁵⁰ Hirdman (1988), s. 51.

⁵¹ Hirdman (1988), s. 51–52.

uttryck i olika platser, sysslor och egenskaper som associeras till män och kvinnor. Det organiserar hur arbetsordningen mellan män och kvinnor ser ut, vilka platser man ska befinna sig på som man eller kvinna och vilka egenskaper som man bör ha som man respektive kvinna. Dessa uttryck är nära sammankopplade och legitimerar varandra. Hirdman illustrerar detta med exemplet: "[...]sort 1 gör sak 1 på plats 1; sort 2 gör sak 2 på plats 2; därför att sort 1 gör sak 1 blir sort 1 sort 1. Är man på plats 2 gör man sak 2 och är en sort 2 [...]"⁵² Att dela upp det på detta sätt blir både maktskapande och meningsskapande. Detta innebär att människor ordnar sig efter sorter, platser och sysslor, och det på så sätt blir meningsskapande. Maktskapandet kommer av att man både urskiljer och avskiljer görandena hos sort 1 och sort 2, och att det således ger legitimitet till att de olika sorterna skiljs åt.

Hur vi har skapat föreställningarna om manligt och kvinnligt går ofta tillbaka till den biologiska olikheten mellan könen, att kvinnor föder barn och män inte gör det. Ur detta skapas en syn på män och kvinnor som varandras motsatser, där mannen ses som den positiva parten och kvinnan som den negativa.⁵³ De olika sorterna som Hirdman illustrerar ovan menar hon är genusformeringarna, de formeras dels som "hangenus", exempelvis han, hans, honom, och som "hongenus", hon, hennes, henne. Människan har en förmåga att vilja strukturera och ordna världen omkring sig, inklusive oss själva. Hur vi ordnar oss själva formar en stor del av vår världsbild och i frågan om genus skapar vi denna dikotomi mellan könen. Vi föds in i dessa kulturellt skapade föreställningar om manligt och kvinnligt, det vill säga vi föds inte in i rollerna som män eller kvinnor, utan vi skapas till dem. Genom att bestämma den andra bestämmer vi även oss själva.⁵⁴ Hirdman menar att skapandet av genus, det vill säga de föreställningar som finns om män och kvinnor i olika historiska och geografiska områden, är "den djupaste och ursprungligaste livsvärldsskapelsen".⁵⁵

De maktskapande och meningsskapande strukturerna finns på flera olika plan i ett organiserat samhälle. De finns i de tankefigurer om manligt och kvinnligt som finns nedärvda från tidigare generationer och tider. Det är de idéer som finns kodade i vår kultur och som tar sig konkreta uttryck i det sociala samhället, som exempelvis inom olika institutioner och hur arbetsfördelningen ser ut mellan män och kvinnor.⁵⁶

Hirdman skriver om vad hon kallar för genuskontrakt. Med detta menar hon att det i olika tider och i olika samhällen har funnits ett slags kontrakt mellan könen, som en outtalad definition av relationen mellan män och kvinnor, både på det

⁵² Hirdman (1988), s. 52.

⁵³ Hirdman (1988), s. 52.

⁵⁴ Hirdman (1988), s. 52.

⁵⁵ Hirdman (1988), s. 52.

⁵⁶ Hirdman (1988), s. 53.

individuella planet, det sociala planet och i begreppen manligt och kvinnligt. Det är därför inte ett konkret kontrakt, utan det är de föreställningar som skapar uppdelningen mellan män och kvinnor, på flera olika nivåer i samhället, offentligt, privat, och i arbetslivet. Det är även de föreställningar som säger hur män ska interagera med andra män, och kvinnor med kvinnor, hur vi klär oss, hur vi ska tala till varandra.⁵⁷ Den historiska aspekten är viktig här: hur kvinnor ska vara, vart de ska vara och hur de rådande idealen har förändrats under olika tider. Vilken samhällsklass en kvinna tillhörde påverkade stort dessa aspekter av hennes liv. Genuskontrakten ärvs sedan vidare i generationerna, vi lär oss av våra föräldrar hur vi bör bete oss och vilka förväntningar som finns på oss. Hirdman menar att genuskontrakten är en operationalisering av genussystemet, och att kontrakten ser olika ut i samhällsklasser och på platser under olika tider. Kontrakten utgör de föreställningar som finns mellan könen, och systemet är den process som med hjälp av kontrakten skapar hierarkierna mellan män och kvinnor.⁵⁸

Material och metod

I denna del presenteras materialet för undersökningen, vilka avgränsningar som gjorts samt vilka metoder och tillvägagångssätt som jag har använt mig av för att genomföra undersökningen. Jag har använt mig av kvalitativa metoder så som observationer och intervjuer. Undersökningen av utställningarna gjorde jag på plats på respektive museum. Eftersom jag gjorde min praktik under höstterminen 2017 på Medelhavsmuseet var jag redan innan jag gjorde undersökningen bekant med hur utställningarna såg ut och varför de ser ut som de gör idag.

Material och avgränsningar

I min undersökning har jag utgått från två museer, Medelhavsmuseet i Stockholm och British Museum i London. Dessa två museer skiljer sig stort i fråga om omfattning, resurser och storlek på samlingarna, varför en jämförelse mellan dessa två museer inte kommer att vara min främsta prioritet, utan fokus kommer att ligga på de aktuella utställningarna och hur kvinnor inom de antika kulturerna har gestaltats. Ett urval av respektive museums basutställningar har gjorts, dels eftersom British Museum har betydligt mer omfattande utställningar än Medelhavsmuseet, dels för att välja ut utställningar som behandlar likvärdiga teman, för att underlätta en jämförelse av hur kvinnor gestaltas. På Medelhavsmuseet har jag valt att fokusera på basutställningarna *Egypten, Grekland och Rom* och *Studiegalleriet* en trappa upp, som är en del av *Grekland och Rom*-utställningen, där det

⁵⁷ Hirdman (1988), s. 54.

⁵⁸ Hirdman (1988), s. 54.

finns ett stort antal föremål utställda som främst kommer från Grekland och Rom. I Bilaga 3 finns en karta över Medelhavsmuseet där utställningarna finns markerade. Eftersom British Museums utställningar inom respektive kultur är mycket mer omfattande och uppbyggda på andra sätt med andra teman, kommer jag att göra en avgränsning till utställningar med liknande teman som de på Medelhavsmuseet. De utställningsrum som jag har undersökt på British Museum är således *Greece: Athens, Greek and Roman Life, Roman Empire* och *Egyptian Life*. I Bilaga 4 finns en karta över British Museum. Anledningen till att jag har baserat mitt urval på utställningar med liknande teman är för att enklare kunna göra eventuella jämförelser mellan utställningarna, samt för att försöka relatera till vilka typer av kvinnoberättelser som skulle kunna berättas i liknande kontext.

Intervjuer

Jag har använt mig av intervjuer för att söka svar på frågor som uppkom vid undersökningen, bland annat om skapandet av utställningarna och den pedagogiska verksamheten. Annika Lantz skriver i sin bok *Intervjumethodik* att undersökningens syfte bestämmer valet av metod och vilken typ av kunskap som är önskvärd att få ut av sammanhanget.⁵⁹ Intervjuerna utfördes efter insamling av materialet från utställningarna och genomgången av dem. Intervjuform och frågor konstruerades därefter utifrån syftet med undersökningen, det vill säga hur museet gestaltar kvinnor i sina utställningar. Den intervjuform som Lantz benämner som den halvstrukturerade ansågs som den bäst lämpade för dessa intervjuer, eftersom den ger möjlighet för svar som är både öppna och fasta, där informanten har möjlighet att ge sin syn på det som frågas.⁶⁰

Jag gjorde fyra intervjuer på plats på Medelhavsmuseet. De fyra personer som intervjuades ansåg jag vara mest relevanta för mitt syfte. Dessa var en utställningsproducent, en intendent och två museipedagoger. Intervjuerna tog mellan 25 och 40 minuter. Från dem ämnade jag att få utökad information om hur museipersonalen arbetar med genusfrågor, vilken medvetenhet som finns kring kvinnogestaltning i skapandet av utställningarna, hur de tycker att kvinnor gestaltas i basutställningarna som museet har idag, samt hur de berättar om kvinnor i visningar. De frågor som har ställts till respektive informant finns i Bilaga 2. Intervjuerna spelades in och har transkriberats av mig. Inspelningarna och transkriptionerna finns i min ägo. Intervjuszvaren används dels som kompletterande information om kvinnogestaltningen i utställningarna, dels för att kunna svara på min frågeställning hur museet arbetar med genusfrågor och kvinnogestaltning i den pedagogiska verksamheten. Intervjuszvaren kommer att vävas in i min analys av museets utställningar och museets arbete med genusfrågor.

⁵⁹ Lantz (1993), s. 24.

⁶⁰ Lantz (1993), s. 21.

Jag har även kontaktat personal på British Museum med förfrågningar om att svara på frågor via e-post eller telefon. Jag skrev till sex personer som arbetar på avdelningen "Department of Greek and Roman Antiquities" och fick bara svar från en av dem. Jag pratade med hen över telefon, samtidigt som jag tog anteckningar. Samtalet spelades inte in av personliga skäl för informanten. Trots att jag inte fick de intervjuer som hade varit välbehövliga för att få en bättre förståelse för museets arbete med utställningarna har jag valt att ändå ha med museet i min undersökning. Jag besökte museet redan i december 2017, och försökte få kontakt med museipersonalen både innan besöket och efteråt.

Observationer och tillvägagångssätt

Jag har under mina besök på respektive museum gjort observationer av vad som finns i museiutställningarna i fråga om hur kvinnor gestaltas. Detta innebär att jag har fokuserat på vilka föremål som finns utställda som relaterar till kvinnor, samt vilka kvinnoberättelser som förmedlas genom texter. Som hjälp till detta har jag utgått från kapitlet "Hela historien? Tjugo frågor till en utställning" av Maria Ahlsén, Johanna Berg och Kristina Berg i *Det bekönade museet*. Dessa frågor finns i Bilaga 1. Jag har observerat utställningarna och gjort observationsanteckningar, som jag sedan har renskrivit. Min observationsmetod har varit den som Annika Eliasson beskriver som *den deltagande observatören*. Detta innebär att observatören är övervägande passiv i sin observation, men kan agera för att söka svar på frågor som uppkommer vid iakttagelserna.⁶¹ I utställningstexterna har jag tittat på hur kvinnor integreras i de övergripande tematexterna i jämförelse med männen, samt om det skiljer sig i språket i föremålstexterna till kvinnliga föremål mot manliga föremål. Jag besökte British Museum två gånger, där jag gjorde anteckningar och fotograferade i utställningarna, samt har haft tillgång till utställningarna digitalt via Google Street View, som går att nå från museets webbsida. Detta har varit användbart för att friska upp minnet av föremålen och hur utställningsrummen ser ut, eftersom ett återbesök på museet inte har varit möjligt. Fotografierna har endast använts för att underlätta min beskrivning av utställningarna, samt för att kunna läsa utställningstexterna, vilka inte är synliga i Google Street View.

Observationerna på Medelhavsmuseet delades även de upp på två besök, sedan ytterligare två återbesök i utställningarna i samband med intervjuerna. Även här har jag fotograferat i utställningarna för eget bruk för att lättare kunna beskriva dem.

⁶¹ Eliasson (2013), s. 23.

Undersökningen

Medelhavsmuseet

Inledningsvis kommer en kort presentation om museet, dess samlingar och utställningar.

Medelhavsmuseet är ett av fyra museer som ingår i Statens museer för världskultur ("Världskulturmuseerna") som är en statlig myndighet under Kulturdepartementet. De övriga museerna här är Östasiatiska museet och Etnografiska museet i Stockholm och Världskulturmuseet i Göteborg.⁶² Som myndighet får de sitt uppdrag från regeringen, och museernas uppgift är att levandegöra världens kulturer, med särskilt fokus på de kulturer som har sitt ursprung utanför Sverige. De ska dokumentera och belysa de olika kulturernas uttryck, både ur ett historiskt perspektiv och utifrån dagens samhälle, kulturmöten och kulturell variation.⁶³

Medelhavsmuseet bildades 1954 genom en sammanslagning av museiinstitutionerna Egyptiska museet och Cypernsamlingarna.⁶⁴ Medelhavsmuseets Cypernsamling är den största samlingen utanför Cypern, och kom till Sverige efter de svenska utgrävningarna på Cypern mellan åren 1927–1931. Till museet kom även samlingar från Nationalmuseum och Statens Historiska Museum, bland annat samlingar från antikens Grekland och Rom, samt Mellanöstern.⁶⁵ Museet flyttade in i sina nuvarande lokaler i den gamla Inteckningsbankens lokaler på Fredsgatan 2 år 1982.⁶⁶

Samlingar

Medelhavsmuseets samlingar omfattar föremål från ett flertal kulturer i medelhavsområdet och främre orienten. Museets samlingar från antikens Grekland och Rom har sitt ursprung i andra svenska samlingar, främst Nationalmuseums stora

⁶² Världskulturmuseerna, Myndighetsinformation, <http://www.varldskulturmuseerna.se/om-oss/myndighetsinformation/>, besökt 2018-04-16.

⁶³ Världskulturmuseerna, Myndighetsinformation, <http://www.varldskulturmuseerna.se/om-oss/myndighetsinformation/>, besökt 2018-04-16.

⁶⁴ Statens fastighetsverk, Medelhavsmuseet, https://www.sfv.se/sv/fastigheter/sverige/stockholms-lan-ab/regeringskvarteren/johannes_storre/medelhavsmuseet/, besökt 2018-04-16.

⁶⁵ Arvidsson (2006), s. 16–19.

⁶⁶ Statens fastighetsverk, Medelhavsmuseet, https://www.sfv.se/sv/fastigheter/sverige/stockholms-lan-ab/regeringskvarteren/johannes_storre/medelhavsmuseet/, besökt 2018-04-16.

antiksamling. Föremål från det antika Grekland och Rom har funnits i de kungliga samlingarna i Sverige sedan 1600-talet. Från de svenska utgrävningarna på 1920-talet i Asine, en grekisk bronsåldersstad, kommer Asinesamlingen, som idag finns på Medelhavsmuseet. Statens Historiska Museers komparativa samlingar, det vill säga föremål som förvärvats genom svenska diplomater och resenärer från platser i medelhavsområdet och främre orienten, finns även i museets samlingar. Kung Gustav VI Adolf var arkeologiskt intresserad, och efter hans död tillföll största delen av hans antiksamling Medelhavsmuseet, med bland annat föremål från Rom, Grekland och Etrurien. Se bilaga 3 för karta över museet.⁶⁷

Museet har även en omfattande samling av föremål från Egypten. Föremålen sträcker sig över ett långt tidsspänn på ca 5000 år, och har kommit till Sverige under olika omständigheter från 1700-talet och framåt.⁶⁸ Under 1800-talet kom en större ström av egyptiska föremål till Sverige, som på 1860-talet hamnade på Nationalmuseum. Intresset för egyptologin ökade kraftigt i hela Europa i och med upptäckten av Tutankhamons grav år 1922, och 1928 inrättades det Egyptiska museet i Stockholm, där bland andra kronprins Gustaf Adolf var drivande. Till detta nya museum överfördes samlingarna från Nationalmuseum och Historiska museet, och tack vare nyförvärv byggdes en imponerande samling upp.⁶⁹ Museet fick även in föremål och nya fynd från Egypten eftersom de organiserade egna utgrävningar i Egypten. Genom svenska arkeologers medverkan och svenska utgrävningar utökades samlingarna av egyptiskt material i Sverige. År 1954 slogs, som nämnts ovan, Egyptiska museet ihop med Cypernsamlingarna för att bilda Medelhavsmuseet. Se bilaga 3 för karta över museet.⁷⁰

Utställningar på Medelhavsmuseet

Medelhavsmuseet har idag fem basutställningar, samt i skrivande stund två tillfälliga utställningar. Här presenteras de kort utifrån beskrivningarna på museets webbsida, för att förmedla en känsla av vad museet ämnar visa med utställningarna. Även de utställningar som inte har tagits med i undersökningen presenteras.

Utställningen *Cypern genom tiderna* som är placerad i mitten av museets centralhall, visar upp ca 1500 arkeologiska föremål som representerar en tidsperiod som sträcker sig över mer än 7000 år. Centralt i utställningen finns kultplatsen Ajia Irini, med drygt 900 terrakottafigurer uppställda på ett sätt som återskapar hur de stod när de grävdes fram. De övriga montrarna är tematiska och berättar

⁶⁷ Medelhavsmuseets webbplats, Samlingar <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/forskning-samlingar/samlingar/antikens-grekland-och-rom/>, besökt 2018-04-16.

⁶⁸ Medelhavsmuseets webbplats, Samlingar <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/forskning-samlingar/samlingar/egypten/>, besökt 2018-04-17.

⁶⁹ Medelhavsmuseets webbplats, Samlingar <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/forskning-samlingar/samlingar/egypten/>, besökt 2018-04-17.

⁷⁰ Medelhavsmuseets webbplats, Samlingar <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/forskning-samlingar/samlingar/egypten/>, besökt 2018-04-17.

om olika aspekter av Cyperns forntid, från bronsåldern till den romerska kejsartiden. De arkeologiska fynden tyder på långvariga och täta kontakter mellan Cypern och andra kulturer i medelhavsområdet.⁷¹ Se kartan i bilaga 3 för Cypernutställningens placering.

Expeditionen är en kunskapshörna som berättar om den svenska Cypernexpeditionen 1927–1931. Här berättas bland annat om expeditionens fynd och de svenska arkeologernas liv på Cypern. Utställningen visar även upp de viktiga resultat som framkom genom vetenskapliga bearbetningar av materialet och de professionella utgrävningarna. Kunskapshörnan ligger vid Bagdad Café.⁷²

Basutställningen *Antikens Grekland och Rom* skildrar liv och död under antiken genom ett urval av föremål. Antikens mytologi skildras genom föremål som grekiska vaser med motiv som visar gudar och hjältar. I utställningen finns en skulpturavdelning där det visas gravinskrifter och reliefer, samt ett antal marmorporträtt av både vanliga människor och romerska kejsare.⁷³ Till utställningen hör även studiegalleriet en trappa upp, där keramik från Grekland, Rom och Etrurien ställs ut. Där finns även föremål som har med dagligt liv i antiken att göra, samt terrakottafigurer av människor, gudar och djur.⁷⁴

Egyptenutställningen är en vandring genom 7000 år av Egyptens historia och presenterar människorna som levde där. Det visas upp föremål som inte tidigare har ställts ut, samt bjuder på nya forskningsrön och ger besökaren möjlighet att utforska en av mumierna genom 3D-teknik, som tillåter besökaren att interagera och visuellt studera mumien i detalj. Utställningen erbjuder möjligheter att lära sig om hieroglyfer och att klä och smycka sig som egyptierna gjorde.⁷⁵

Basutställningen *Guldrummet* visar upp guld- och silverföremål från Rom, Grekland, Cypern och Främre Orienten. Här visas smycken, som har burits av både män och kvinnor, samt votivgåvor och guldkransar. Här finns även två privatsamlingar utställda.⁷⁶

⁷¹ Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Cypern, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/cypern/>, besökt 2018-04-18.

⁷² Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Expeditionen, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/expeditionen/>, besökt 2018-05-03.

⁷³ Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Antikens Grekland och Rom, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/antikens-grekland-rom/>, besökt 2018-04-19.

⁷⁴ Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Antikens Grekland och Rom, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/antikens-grekland-rom/>, besökt 2018-04-19.

⁷⁵ Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Egypten, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/egypten/>, besökt 2018-04-19.

⁷⁶ Medelhavsmuseets webbplats, Utställningar, Guldrummet, <http://www.varldskulturmuseerna.se/medelhavsmuseet/utställningar/aktuella-utställningar/guldrummet/>, besökt 2018-04-19.

Utställningarna

I denna del presenteras mina observationer av utställningarna. Jag kommer att beskriva utställningsmaterialet, det vill säga vilka kvinnorelaterade föremål som finns i utställningarna *Grekland och Rom* respektive *Egypten* samt hur utställningstexterna är formulerade. Därefter kommer en analys där utställningsmaterialet diskuteras tillsammans med resultaten från de intervjuer som har genomförts med museipersonalen.

Grekland och Rom

Basutställningen *Grekland och Rom* är placerad till höger från entrén in till själva centralhallen (se karta i bilaga 3), samt en trappa upp vid caféet. För att börja på nedre plan så är utrymmet för utställningen relativt litet i jämförelse med de andra basutställningarna om Cypern och Egypten. De tar upp utrymmet längsmed väggen, uppdelade i två delar som är åtskilda genom en vägg. I den första delen finns porträtt, skulpturer, gravaltare och gravreliefer med inskrifter. På de flesta gravföremålen finns inskrifter, där några av dem nämner kvinnor som antingen graven är dedikerad till, eller som har låtit tillverka graven till sin make eller far.⁷⁷ Dessa gravföremål är alla romerska och skrivna på latin. Översättningar av inskrifterna finns att läsa bredvid föremålen. En askurna bär inskriften: ”Till de avlidnas andar. Åt sin välförtjänta make Lucius Barius Spendon lät Baria Tyche göra urnan tillsammans med Baria Spendusa, den kärleksfulla dottern”.⁷⁸ På en gravrelief står: ”Titus Aelius Evangelius ställde i ordning [denna grav] åt sig själv och åt sin allra käraste hustru, Ulpia Fortunata [...]”.⁷⁹ Ett gravaltare har inskriften: ”Till de avlidnas andar. Åt Caecilia Tyche, hustrun, och åt sig själv lät Tiberius Claudius Fortunatus resa [detta altare]”.⁸⁰ En annan gravrelief avbildar en man och en kvinna bredvid varandra, i till synes lika storlek. Enligt föremålstexten syns en inskrift med namnen på de avbildade, dock skrivs inte dessa namn ut, och jag kan inte utläsa någon inskrift på reliefen. Föremålstexten säger även att de var frigivna slavar som genom att anta den romerska gravsedan fick en romersk identitet.⁸¹ Det övergripande temat på denna del är lite otydligt, och det finns ingen tematext som exempelvis berättar om de romerska gravsederna eller liknande.⁸²

Föremålen i denna avdelning är i marmor, och övriga föremål är porträtt och reliefer. Det finns även en stor sarkofag, dock utan kvinnokoppling. Här finns en tematext med titeln ”Porträtt i marmor”, där det berättas övergripande om porträttkonsten och porträttens betydelse i både Grekland och Rom. Det skrivs även

⁷⁷ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁷⁸ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁷⁹ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁰ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸¹ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30; Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸² Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

lite om kejsarporträtt, med fem romerska kejsare som exempel på hur deras porträtt såg ut och hur porträttkonsten utvecklades under deras styre. Kvinnoporträtt tilldelas i denna text totalt två meningar: ”Kvinnoporträttet var mer anonymt, men kan dateras med hjälp av hårmodet”, i ett stycke som handlar om modet inom antiken förändrades och hur detta kunde hjälpa till vid datering av porträtt; ”Kvinnoporträtten bar ofta komplicerade frisyrer med mycket löshår”, står i ett stycke som berättar om kejsarporträtten under den flaviska dynastin (69–96 e.Kr).⁸³

Det finns sammanlagt 22 porträtt (dvs avbildningar av huvud och hals, utan kropp) utställda, av dessa är 15 avbildningar av män, och 7 visar kvinnor. Kvinnorna är alla utom två anonyma, och de flesta kommer troligtvis från gravreliefer. Några av mansporträtten avbildar kända kejsare, och de identifierbara kvinnorna är antingen kejsarinnor eller andra kvinnor inom hovet.⁸⁴ En av de identifierbara kvinnorna är kejsarinnan Sabina, som var gift med kejsar Hadrianus.⁸⁵ En annan kvinna anges i föremålstexten som ”högt uppsatt inom kejsar Domitianus hov”, men ej med namn. Dock finns två möjliga identifieringar av henne, båda som kvinnor inom Domitianus hov.⁸⁶ De övriga kvinnoporträtten är anonyma.

Föremålstexterna till porträtten är i allmänhet endast beskrivande, för både mans- och kvinnoporträtten. De beskriver med andra ord till största del endast hur porträtten ser ut, vissa med mer detaljer än andra. I vissa fall beskrivs mansporträtt som ”ett exempel på senantikens expressiva och förändligande porträtt” och att ha ”fina, veka drag och allvarligt uttryck”.⁸⁷ Kvinnoporträtten beskrivs inte i dessa typer av termer eller får intellektuella eller sociala värderingar lagda på sitt utseende. I ett fall tas kvinnofrisyrer upp som ett sätt att datera kvinnoporträtt.

En gravrelief avbildar en kvinna sittande, med en man framför sig som hon tar farväl av. I bakgrunden syns en till kvinna, möjligtvis en slavinna.⁸⁸ Föremålstexten berättar inte mer än att den ger en beskrivning av hur den avbildade scenen ser ut.⁸⁹ En annan relief visar en stadsscen med en förnäm dam med hovdam i en vagn. Texten till detta föremål är även den väldigt beskrivande, den enda övriga informationen den ger är att reliefen kan dateras genom kvinnornas frisyrer.⁹⁰

Den andra delen av utställningen *Grekland och Rom* har två teman: ”Myternas värld” och ”Symposium”. Dessa två teman har en varsin tematext som ger en övergripande introduktion till temat. I tematexten till ”Myternas värld” ges endast en kort introduktion till den grekiska mytologin, sedan följer kortare introduktion-

⁸³ Tematext ”Porträtt i Marmor”, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁴ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁵ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁶ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30; Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁷ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁸ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁸⁹ Alla föremålstexter har dock annan information som en titel på föremålet, datering och material, som jag inte nämner om det inte är relevant för sammanhanget. Fokus för min analys är hur föremålet beskrivs och vad som berättas om det.

⁹⁰ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

er till några av de mest kända manliga hjältarna: Herakles, Orfeus, Akilles och Aeneas.⁹¹ ”Symposium”-texten ger även den en övergripande introduktion till vad symposium var för något (dryckeslag som följde efter en måltid), en presentation av Dionysos (Bacchus i romersk mytologi) och olika fester som anordnades till hans ära, samt vilken betydelse vinet hade under denna tid. Det enda som nämns om kvinnor i detta sammanhang är ”Lenaiafesten i januari var en kvinnofest med extatiska danser, körsånger och komedier”.⁹²

Det finns olika typer av föremål i dessa montrar: skulpturer, keramik och figuriner av olika slag. Utanför montrarna står en staty föreställande gudinnan Artemis i ”naturlig” storlek. Texten till denna staty beskriver mest statyns utseende, ingenting står om vad för slags gudinna hon är, eller vad som är utmärkande för henne och vilka styrkor hon har.⁹³ Inte heller de båda skulpturerna av guden Dionysos har någon beskrivning av vad för slags gud han var, däremot förekommer denna information i tematexten om ”Symposium”, där han beskrivs som ”vegetations- och fruktbarhetsgud” och ”en av de mest populära gudarna under antiken”.⁹⁴ Två etruskiska gravurnor finns även här, en med en kvinna avbildad, och en med en man. Kvinnan avbildas liggande på locket med ett äpple i handen. Det finns ingen text till detta föremål.⁹⁵

I montern med temat ”Myternas värld” finns flera vaser i keramik med målade motiv. Dessa motiv föreställer både män och kvinnor, men det är främst männen som är identifierade som en viss mytologisk person, främst hjältar såsom Akilles och Herakles. Gudinnor finns även avbildade och identifierade. På en oljeflaska avbildas hjälten Theseus, och hans mor Aithra finns även med.⁹⁶ I motivet som avbildar Herakles slåss han mot amazoner, kvinnliga krigare. På ett vattenskrus syns hjälten Peleus kämpande för att vinna havsgudinnan Thetis till sin hustu, Herakles slåss mot lejonet från Nemea, och Athena och Hermes finns även avbildade.⁹⁷ Ett kärl visar Herakles, Athena, Hermes och en person som troligen är Zeus eller Dionysos. Dionysos och hans älskade Ariadne syns på ett annat vinkrus. Ett vinkrus visar en scen från trojanska kriget, med Athena avbildad. En dekorationsplatta avbildar varginnan som diar tvillingarna Romulus och Remus, vilka enligt legenden är staden Roms grundare.⁹⁸

Två figuriner avbildar Afrodite, varav en av dessa är Afrodite tillsammans med sin son Eros. Ett huvud föreställer gudinnan Athena, vishetens och krigets

⁹¹ Tematext ”Myternas värld”, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹² Tematext ”Symposium”, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹³ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹⁴ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30; Tematext ”Symposium”, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹⁵ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹⁶ Föremåltext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹⁷ Föremåltext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

⁹⁸ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

gudinna, med stridshjälm. På en dryckesskål finns en ugglas huvud, som är ett av Athenas attribut och symbol för staden Athen. En statyett avbildar Athena Parthenos, med stridsrustning i form av sköld och bröstpannar med en avbildning av gorgonen Medusas avhuggna huvud.⁹⁹ En flaska har en avbildning av Bacchus, den romerska versionen av Dionysos, tillsammans med Ariadne. Ett etruskiskt takfotstegel har formen av ett kvinnohuvud, och användes för dekoration.¹⁰⁰ Vid sidan av montrarna finns även ytterligare några skulpturer; två stycken avbildar manliga gudar, Apollon och Serapis. Ett kvinnohuvud från en kolossalstaty föreställer troligen gudinnan Demeter som sörjande sin dotter Kore-Persefone. Hon beskrivs i texten som att ge ”intryck av vemod”.¹⁰¹

Föremålstexterna till alla föremål i montern är korta och berättar nästan ingenting om personerna, varken de manliga eller de kvinnliga. Dock får de manliga hjältarna varsin kortare introduktion i tematexten.¹⁰² Gudinnorna får korta beskrivningar i föremålstexterna och deras styrka eller maktposition nämns inte. Ingen av gudinnorna nämns i den övergripande tematexten.¹⁰³

”Symposium”-montern har mest föremål som är relaterade till män, eftersom symposierna var endast till för män. Två vaser är formade som huvuden, en ett kvinnohuvud, och den andra huvudet av en afrikansk man. På en vas syns en symposiescen, där män ligger till bords och en kvinna spelar på ett instrument, aulos. Kvinnan är troligen hetär, en form av prostituerad vilka var de enda kvinnor som fick delta i dessa dryckesfester.¹⁰⁴

En våning upp, vid caféet, finns den del som kallas ”Studiegalleriet”, som även ingår i utställningen *Grekland och Rom*. Här finns ca 900 föremål från flera olika kulturer: Grekland, Rom, Egypten och Etrurien. Utställningen är uppdelad i sex montrar fyllda med föremål, alla med ett varsitt tema, som står mellan borden för cafégästerna. Varje monter har sitt tema skrivet i montern, men inga ytterligare texter finns just där. Däremot finns det texter på lösblad som är placerade ganska omarkerade vid väggen i början av utställningen. Texterna här ger dels en introduktion till Studiegalleriet, dels en kortare introduktion till de olika teman och föremålstexter till ett litet urval av föremål från varje tema. Dessa föremål finns även med på bild vid sin föremålstext.¹⁰⁵

Det första temat är ”Bilderna av människan”, där föremål föreställande människofigurer från antiken ofta är standardiserade eller idealiserade. Avbilder av människor har främst använts som gravgåvor, gåvor till tempel eller som porträtt. Fem föremål finns fotograferade med en kort föremålstext. Av dessa är en identi-

⁹⁹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰⁰ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰¹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30; Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰² Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰³ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰⁴ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹⁰⁵ Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

fierad som man, tre identifieras som kvinnor och en ges ingen könstillhörighet. Den sistnämnda är väldigt stiliserad, men har markerade bröst, vilket skulle kunna identifiera den som kvinnlig. En av de kvinnliga figurerna ges en möjlig identitet som fruktbarhetsgudinna, en figur har en generell text om terrakottafigurer och avbildar en kvinna vars huvud täcks av en slöja. Den sista figuren är ett marmorporträtt av Julia Domna, hustru till kejsar Septimius Severus. Hon identifieras genom frisyren och beskrivs som Roms mäktigaste kvinna i början av 200-talet e.Kr.¹⁰⁶ I denna monter har jag räknat till 88 föremål, varav 56 tolkar jag som kvinnliga och 18 tolkar jag som manliga.¹⁰⁷

Det andra temat är ”Gudarnas värld” med föremål förknippade med gudar, hjältar och döden. Sju föremål finns med föremålstext. En dubbelherm med två teatermasker visar hjälten Herakles och troligen en kvinna som är förknippad med honom, möjligtvis Megara eller Omphale. Ett sistrum (musikinstrument) föreställer den egyptiska gudinnan Hathor, och en amfora avbildar gudinnan Nike. Två altare i miniatyr finns även. Två askurnor från Italien finns, där den ena har en inskrift med den avlidna kvinnans namn, Thania. Locket på urnan visar en man, och tillhör därför en annan urna. I denna monter räknar jag till 100 föremål, 18 stycken tolkar jag som kvinnliga och 36 tolkar jag som manliga.¹⁰⁸

Tredje temat är ”Lust och fågning” och fokuserar på hälsa, skönhet och idrott. Introduktionstexten påpekar att smycken och smink användes av både kvinnor och män, och att för unga grekiska män var fysisk perfektion viktigt. Äktenskap och kärlekslivet tas även upp under detta tema, och påpekar att äktenskapet främst var för att få barn och föra vidare släkten, och att det emotionella kärlekslivet ofta ägde rum utanför äktenskapet. Fjorton föremål finns fotograferade. Fem av dessa är sminkbehållare, speglar, sminkpalett och en kam. Ett kvinnohuvud i terrakotta bär en krans eller diadem och ett handtag har formen av en manlig akrobat. Två idealiserande huvuden av Alexander den store, samt ett huvud som troligen avbildar en manlig atlet finns. Oljelampor med erotiska motiv finns flera i montern, varav en beskrivs i texthäftet. En terrakottafigur visar en födande kvinna. De två övriga föremålen på bilderna är ett smyckeskrin och en skallra. I montern räknade jag till 78 föremål (inte inkluderande marmorfragment på nedersta hyllan), varav 27 tolkar jag som kvinnliga och 20 som manliga.¹⁰⁹

Det fjärde temat är ”Bröd och skådespel” och behandlar det vardagliga livet under antiken, även krigsredskap finns här, som visar att krig och våld var en del

¹⁰⁶ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹⁰⁷ Med reservation för eventuella felräkningar och feltolkningar. Jag vill poängtera att vissa av föremålen är svårtolkade, men dessa siffror reflekterar min tolkning när jag själv stod där vid montern.

¹⁰⁸ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹⁰⁹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

av livet. Nio föremål finns avbildade i texthäftet. Endast ett av dessa visar en kvinna sittande med ett bröd i knät. Tre är keramikföremål, som troligtvis har använts inom matlagning eller måltider. Bronsnycklar visar att det fanns behov av att låsa om sig, och en tjugosidig tärning kan ha använts för sällskapsspel eller astrologi. En brons hjälm samt ett spjut finns avbildade, även en oljelampa med gladiatorer som motiv. Jag räknar till 54 föremål i denna monter (inte inkluderande marmorfragment på nedersta hyllan). Endast en kvinna finns avbildad, samt tre manliga krigare. Män finns även avbildade på en kruka och oljelampor. Föremålen är kopplade till hemmet, vilket skulle kunna tolkas som kvinnliga sysselsättningar.¹¹⁰

Det femte temat är ”Djurens värld” och tar upp djurens betydelse inom antiken. De var främst populära inom religion och mytologi. Tretton föremål finns avbildade i texthäftet. Elva av dessa avbildar endast djur. Vissa av dessa användes dock som symboler, exempelvis för styrka och fruktbarhet; och örnen var en symbol för Roms militära makt. En terrakottafigur avbildar en kvinna med en hund, och en figur visar den egyptiske vishetsguden Thoth i form av en babian. I denna monter räknar jag till 112 föremål, varav tre stycken är mansfigurer ridande på hästar, en egyptisk gud och en kvinna med en hund.¹¹¹

Det sjätte och sista temat är ”Upplysning – ljus och skrift” som visar upp oljelampor som användes som belysning, samt utvecklingen av skriften med hjälp av texter, skrivdon och olika typer av skrift. Elva föremål finns avbildade i texthäftet: fyra oljelampor, tre inskrifter, ett ostrakon (krukskärva) med skriven text, samt tre skrivdon. En manlig figur med skrivdon finns avbildad, men inga kvinnor. De flesta oljelamporna har motiv, men dessa är mycket svåra att tolka, och vissa är svåra att se tydligt genom glasmontern, så dessa motiv har jag inte tolkat. Jag har räknat till 108 föremål i montern.¹¹²

Egypten

Egyptenutställningen är den nyaste av basutställningarna, vilken invigdes år 2014. Den är kronologiskt uppbyggd och tar besökaren på en vandring genom 7000 år av egyptisk historia. Den är belägen till vänster om centralhallen, och utanför själva ingången till utställningen står ett stort kistlock (se karta i bilaga 3). Detta kistlock tillhörde en kvinna vid namn Taperet, och hon var troligen någon från kungafamiljens närmaste krets, eftersom kistan är så stor och påkostad. I texten på

¹¹⁰ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹¹¹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹¹² Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Föremålstexter Studiegalleriet, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

kistan nämns hennes man och son som hade höga titlar kopplade till kungen. Hennes ålder när hon dog finns även skriven på kistan, vilket var ovanligt.¹¹³

Det första rummet i utställningen behandlar Egyptens fördynastiska tid. Fyra kvinnofigurer finns i en monter, vilka beskrivs som grav- eller votivgåvor.¹¹⁴ En grav från 1:a dynastin visas upp i en monter med kvarlevorna av en kvinna som omges av gravgåvor. Ett antal sminkpaletter finns i olika monstrar, även smycken och nålar. Texterna nämner inte om de specifikt användes av kvinnor, eller om smink och smycken brukades av både kvinnor och män. Flera krukor med motiv visar kvinnor med upphöjda armar som kan vara uttryck för sorg eller dans.¹¹⁵

I nästa rum presenteras egyptiernas syn på skapelsen. Rummet är litet med två monstrar, i den ena finns en tavla som visar egyptiernas syn på skapelsen, och i den andra, större montern finns ett stort antal gudaskulpturer, både manliga och kvinnliga gudar.¹¹⁶ I början av nästa rum finns föremål relaterade till gravar och pyramider. Det finns flera skendörrar, varav en tillhörde en kvinnas grav, och på en gravrelief tillhörande en man ses hans hustru i bakgrunden. Hon är framställd i betydligt mindre skala än honom.¹¹⁷ Resten av utställningsrummet behandlar livet för det vanliga folket. Här finns en liten monter med temat "Kvinnors arbete" som innehåller sju typer av föremål som användes för kvinnoarbeten. Det finns ingen text som berättar mer om just vilka arbeten som var vanliga för kvinnor, det finns endast mycket korta föremålsbeskrivningar. Ett annat tema som tar upp kvinnor är familjelivet. I en monter finns ett stort antal offergåvor till gudinnan Hathor, till vilken man offrade för att få barn. Figurer föreställande kvinnor var vanliga som denna typ av offergåvor, och i montern finns ett flertal sådana.¹¹⁸ I temat fest och musik finns tre föremål med kvinnor avbildade. Här finns det ingen text. Kläder och smycken har en lite längre text där det kort står att smycken och smink bars av både män och kvinnor.¹¹⁹

Språket i texterna är mycket generellt när det kommer till genus. I texterna om arbete, fritid, pyramidbyggande och skrift nämns människor i generella termer så som "de" eller "arbetarna".¹²⁰ De teman som behandlas känns som att de implicit syftar på männens värld, men huruvida kvinnorna hade någon roll i detta framkommer inte i texterna. Det nämns dock inte heller att det faktiskt är männens värld som det syftar på.

Längs med ena väggen finns representationer av flera faraoner och kungligheter, två av dem kvinnor, Hatshepsut och Nefertiti. Hatshepsut representeras av

¹¹³ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁴ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30; Föremålstext, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁵ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁶ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁷ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁸ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

¹¹⁹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁰ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

en huvudskulptur och en kartusch med hennes tronnamn.¹²¹ Hon nämns i texten som kvinnlig härskare, dotter och fru; hon regerade i sonens ställe och tog senare kungliga namn och titlar. Dock upptas en del av texten om henne av kontakter med grannländerna.¹²² Nefertiti var drottning och presenteras här i samma text som sin make och Tutankhamon. Stycket som presenterar Nefertiti är den kortaste av dessa. Tio föremål presenteras i denna monter, av dessa är två kopplade till Nefer-titi.¹²³

I delen om kulturmöten finns en staty av gudinnan Isis, med en kort text. Representationer av två drottningar och en kvinna finns, men inga texter och om drottningar nämns ingenting i tematexten.¹²⁴

En trappa ner finns nästa del av utställningen, gravkammaren. I delen om vägningen av hjärtat finns en papyrus som tillhörde en man. Flera masker och fayum-porträtt¹²⁵ finns på väggarna, det finns inga föremålstexter och det är svårt att se vilka som föreställer kvinnor och vilka som är män. Jag räknar till 30 porträtt, och sex stycken tolkar jag som kvinnor.¹²⁶ Delen som handlar om mumifiering är generell och nämner ingenting om män eller kvinnor. Utställt finns en mans kanopkärl (kärl där organen lades vid mumifiering) och en kvinnofigur som uttrycker sorg. Ett litet rum vid sidan om innehåller djurmumier.¹²⁷

Inne i det sista rummet i utställningen finns kistor och föremål från gravar. Tre kistor har tillhört kvinnor. Ett flertal kvinnofigurer finns, vilka var förknippade med återfödelse och var vanliga gravgåvor. Ushebti var små figuriner som lades i gravar. Här finns några som tillhörde en kvinnas grav. En grav/kista har tillhört en tempelsångerska. Av de tre mumier som finns utställda är en kvinna. Hennes namn var Isisirdos, och flera av hennes olika kistor finns utställda. De två övriga är en liten pojke och en man vid namn Neswau.¹²⁸

Analys av Medelhavsmuseet

I denna del följer en analys av de utställningar som har undersökts tillsammans med svaren från intervjuerna med museipersonalen för att försöka skapa en bättre förståelse för hur arbetet med utställningarna kan gå till, och hur genusperspektiv används i visningar. Fyra personer har intervjuats: en utställningsproducent, en intendent och två museipedagoger.¹²⁹ Först kommer en översikt av de resultat som

¹²¹ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²² Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20; Text, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²³ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁴ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁵ Typ av målning på träpannåer som fästes vid den avlidnes mumie. De flesta härstammar från den egyptiska staden Fayum.

¹²⁶ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁷ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁸ Observationsanteckningar, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

¹²⁹ Se avsnittet om intervjuer i Metod, s. 19.

undersökningen av utställningarna har gett, genom en kortare sammanfattning som analyseras.

Det första som är tydligt i utställningen om antikens Grekland och Rom är avsaknaden av tydliga teman och någon form av röd tråd. Detta i kombination med att utställningen får väldigt litet utrymme gör att det blir svårt att i dess utformning se ett tydligt exempel på Hirdmans isärhållande, i fråga om kvinnornas placering i rummet.¹³⁰ Det begränsade utrymmet gör att det inte finns den fysiska platsen för att inkludera flera teman, där exempelvis kvinnor skulle kunna få ett eget tema. Från min praktik på Medelhavsmuseet vet jag att den utställning som finns idag inte är en särskilt genomarbetad utställning, utan rester från den tidigare utställningen om antiken som flyttades om när Cypernutställningen skapades.

De teman som finns, dvs de teman som presenteras med en tematext, är som tidigare nämnts ”Porträtt i marmor”, ”Myternas värld” och ”Symposium”. Dessa teman berättar främst om det offentliga livet, vilket under denna tid var männens sfär. I tematexterna får kvinnorna en ytterst liten yta, de nämns endast med ett par meningar, eller inte alls. Inga teman i denna del ger större möjligheter till insyn i kvinnornas liv, som främst tillhörde den privata sfären. Detta medför att det redan i urvalet av teman har begränsats vilka möjligheter som finns att berätta om kvinnor. Det fanns i den tidigare *Grekland och Rom*-utställningen teman som berättade om kvinnor, hemmet och skönhet. Aronsson och Meurling tar upp två förhållningssätt till genusperspektiv i museer. De diskuterar huruvida kvinnohistorier bör lyftas fram och ges plats i egna museer, eller om kvinnoperspektivet bör integreras så mycket som möjligt i de befintliga museernas utställningar.¹³¹ Ett problem med att ha ett specifikt kvinnotema är att det kan bidra till att urskilja kvinnorna som någonting annorlunda från männen. Risken finns att allt som behandlar kvinnornas liv hamnar under en rubrik, och ytterligare förstärker bilden av kvinnor som någonting skiljt från männen. Då riskerar det att bli som Hirdman menar att isärhållandet legitimerar mannen som norm, om man drar slutsatsen att allt som inte är under den uppmärksamma kvinnorubriken handlar om män.¹³² Ett sätt att väga upp detta skulle kunna vara att ha ett liknande tema om männen, där det generellt berättas om mannens roll på liknande sätt som det berättas om kvinnor vilket Medelhavsmuseet faktiskt hade i sin tidigare utställning. Annars anser jag att ett bra angreppssätt skulle vara att aktivt arbeta med att få in kvinnoperspektivet i de övriga teman. Även om det är ett område som förknippas med det manliga borde det i flera fall vara möjligt att på något sätt inkludera kvinnor.

I ”Tjugo frågor till en utställning” ställs frågan ”är män och kvinnor i lika mån representerade vad gäller föremål och bilder?”.¹³³ Bland föremålen finns

¹³⁰ Hirdman (1988), s. 51.

¹³¹ Aronsson & Meurling (2005), s. 23.

¹³² Hirdman (1988), s. 52.

¹³³ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 185. Se frågorna i bilaga 1.

kvinnor representerade, men inte i lika hög grad som männen. De flesta gravreliefer som har inskrifter nämner en eller flera kvinnor, alltid i relation till sin make eller far. En stor del av föremålen i denna del är porträtt, där det finns avbilder av både män och kvinnor. De är däremot inte jämt fördelade: 15 är män och sju är kvinnor. Några av männen är identifierade med namn, medan bara en kvinna blir namngiven, och en annan kan identifieras som en kvinna inom kejsar Domitianus hov, men utan någon närmare identifiering, trots att det finns två möjliga identifieringar av henne. Att det är svårt att identifiera dessa porträtthuvuden är inte så konstigt, eftersom det beror mycket på vilken kontext de har hittats. Kejsarporträtt och porträtt av kvinnor vid hovet är enklare att identifiera, eftersom de ofta har en viss stil eller attribut som gör det möjligt. Exempelvis är kvinnornas hårfrisyrer ett förträffligt hjälpmedel för att kunna datera kvinnoporträtt. De flesta av de övriga kvinnoporträtten kommer troligen från gravar, och utan en gravinskrift är det omöjligt att kunna identifiera dem.

Porträtten och relieferna står blandade med män och kvinnor sida vid sida. Kvinnorna är därför inte åtskilda från männen i föremålens placering, och inte heller skiljs vanliga människor från de som tillhör kejsarfamiljerna. Huruvida detta är ett resultat av det begränsade utrymmet eller ett genomtänkt val är oklart. Eftersom utställningen i sig inte är en väl utarbetad utställning lutar jag åt det förstnämnda. Här finns det även möjligheter att berätta om individuella personer, som de kejsare och den kejsarinna som finns avbildade. Några av kejsarna nämns kort i tematexten i relation till hur porträtten utvecklades under deras regeringstid. Kvinnoporträtt nämns endast i relation till hur hårmodet kan användas för att datera dem. Ingen koppling görs specifikt till kejsarinnorna eller den kejsarinna, Sabina, som finns avbildad på ett porträtt i utställningen. Mannen tycks i detta upplägg ges en mer betydande och specifik roll än kvinnorna, vilket förefaller passa in på Hirdmans teori om att isärhållandet legitimerar mannen som norm.¹³⁴

Föremålstexterna till porträtten är till största delen endast beskrivande av porträttens utseende. De nämner nästan ingenting om olika porträttstilar, exempelvis klassiska eller realistiska porträtt, eller andra mer utmärkande drag. Dock är det självklart inte alla porträtt det går att säga någonting om som är kortfattat och relevant för en föremålstext, men den beskrivning av utseendet som finns i de flesta texter känns i det närmaste onödig. Män- och kvinnoporträtt beskrivs i stort på ett liknande sätt, den främsta skillnaden är att i vissa fall ges mansporträtt en intellektuell eller social värdering, som i exemplen som anges ovan (se sida 26). Kvinnors utseende ges inga liknande värderingar.

I de andra två temana, ”Myternas värld” och ”Symposium”, nämns kvinnor inte alls i tematexterna. ”Myternas värld” ägnar en stor del av texten till kortare introduktioner av några av de mest kända manliga grekiska hjältarna. Ingen gu-

¹³⁴ Hirdman (1988), s. 52.

dinna får denna typ av introduktion i tematexten. Detta ger intrycket att de manliga gudarna och hjältarna är viktigare att berätta om än de kvinnliga, trots att gudinnor finns representerade på flertal ställen bland föremålen. Med tanke på att gudinnorna även hade en viktig roll i den antika mytologin kan det tyckas konstigt att de inte presenteras i tematexten, framförallt eftersom det faktiskt finns mycket som man kan berätta. Detta kan sägas stämma med Hirdmans isärhållande, att det kvinnliga perspektivet inte blandas in med de manliga gudarna.¹³⁵ ”Symposium”-temat är i sig nästan uteslutande manligt, eftersom symposierna var dryckeslag där inga kvinnor utom prostituerade fick närvara. Här hade exempelvis ett annat tema kunnat valts, som presenterar ett ämne där både män och kvinnor kan ges plats.

Montrarna här har, trots att de inte ges så mycket plats, ändå varierade typer av föremål. Många vas målningar kan förmedla olika motiv, på flera av dem finns kvinnor, trots att de kanske inte är huvudpersonen i motivet eller den scen som avbildas. Där är det främst männen som hamnar i fokus som mytologiska personer, även om många av kvinnorna blir identifierade i relation till dessa män. Flera gudinnor finns representerade, och ges endast korta presentationer i föremålstexterna, utan att nämna vilken makt eller vilken betydelse de hade. Föremålen är alla placerade tillsammans i tre montrar, vilket gör att det inte blir en uppdelning mellan manliga och kvinnliga föremål, men det kan ändå upplevas att kvinnorna hamnar i skymundan då de saknas från tematexten. Framförallt i ”Symposium”-temat saknas kvinnor nästan helt, eftersom det var ett nästan uteslutande manligt event. Här är även klasskillnader en viktig fråga, eftersom de enda kvinnor som närvarade vid symposierna var prostituerade, vilka tillhörde de lägre klasserna. Överklasskvinnor fick inte delta överhuvudtaget. Utställningen problematiserar inte dessa klasskillnader, trots att det var en oerhört viktig del av hur det antika samhället var uppbyggt. Kön/genus, klass och ras är alla viktiga aspekter för hur vi upplever och tolkar saker, vilket måste belysas även i en historisk kontext.¹³⁶

I ”Studiegalleriet” finns ett stort antal föremål som skulle kunna berätta mycket, men deras placering bland borden vid caféet försvårar för besökarna att närmare undersöka föremålen. Avsaknaden av text i närmare anslutning till monterarna försvårar även detta. Bara ett fåtal föremål får en kortare beskrivning, i texter på lösblad som är ganska lätta att missa. Det krävs även intresse för att man ska bemöda sig att gå och hämta dessa textblad. ”Studiegalleriet” hade kunnat fungera bra för att ge en möjlighet att ställa ut ett stort antal föremål som annars inte hade fått plats i utställningarna på nedre plan, men det fungerar sämre som förmedlare av kunskap och ger inte föremålen en chans att berätta sina historier. Vissa föremål, som är kapabla att berätta mycket, inte bara om kvinnor, försvinner

¹³⁵ Hirdman (1988), s. 52.

¹³⁶ Porter (1990), sidnumrering saknas.

i mängden. Möjligheten finns däremot att flytta ner några av dessa föremål till utställningen på nedre plan, när det blir aktuellt att göra om basutställningen.

I detta fall valde jag att räkna kvinnliga respektive manliga föremål, för att försöka visa på hur fördelningen ser ut eftersom majoriteten av föremålen inte har någon text. Här ges ett mer konkret svar på frågan ”är män och kvinnor i lika mån representerade vad gäller föremål och bilder?”.¹³⁷ Även vilka teman där kvinno-föremål är dominerande är relevant att undersöka. Enligt Porter associeras det kvinnliga oftast med hemmet, reproduktion och konsumtion.¹³⁸

I det första temat ”Bilderna av människan” finns det fler kvinnliga figurer än manliga representerade, 56 respektive 18, av sammanlagt 88 föremål.¹³⁹ Kvinnliga figurer var vanliga som fruktbarhetssymboler och kunde användas som offergåvor eller läggas i gravar. I ”Gudarnas värld” är det fler manliga föremål än kvinnliga, 36 respektive 18. Många gudinnor finns, och männen representeras främst av gudar och hjältar. I ”Lust och fågring”, temat som fokuserar på skönhet och kroppen, finns 27 kvinnliga föremål och 20 manliga. Kroppsideal, som fysisk perfektion, var främst för män och en viktig del av livet i det antika Grekland. För kvinnor är föremålen främst relaterade till skönhet. I ”Bröd och skådespel” finns föremål från det vardagliga livet, där krigsföremål relateras till männen och hushållssysslor till kvinnorna. En kvinna finns avbildad, och tre manliga krigare. De flesta föremål är kopplade till sysslor som utfördes i hemmet, vilket betraktades som kvinnornas sfär. I ”Djurens värld” finns det få representationer av män och kvinnor, av 112 föremål är tre avbildningar av män, och en av en kvinna. I det sista temat som är ”Upplýsning – ljus och skrift” finns inga kvinnor avbildade, och endast en man. Motiven på oljelamporna är mycket svåra att se, därför har dessa valts bort från undersökningen. Det finns inget tema här som specifikt skiljer ut kvinnliga föremål från manliga, och i montrarna finns inte heller någon uppdelning av föremålen. De teman som innefattar fler kvinnliga än manliga föremål är de som rör utseende, reproduktion och hemmet, vilket även stämmer in med Porters antagande.¹⁴⁰ I ”Bröd och skådespel” syns det tydligast hur män och kvinnor delas upp i könsens typiska områden: krig och hushållssysslor. Hirdman menar att genussystem är de föreställningar och förväntningar som skapar en ordningsstruktur av könen. Här synliggörs, eller ges en möjlighet att synliggöra som i dagsläget inte utnyttjas till fullo, dåtidens samhälles isärhållande av de manliga och kvinnliga sfärerna.¹⁴¹ Med möjlighet att synliggöra menar jag att i en mer utarbetad utställning skulle detta tema kunna utvecklas och problematisera det rådande genussystem som fanns under en viss period i den antika världen.

¹³⁷ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 185.

¹³⁸ Porter (1990), sidnumrering saknas.

¹³⁹ Som jag skrev tidigare så reflekterar dessa siffror endast min tolkning och räkning av föremålen. Feltolkningar och felräkningar är naturligtvis mycket möjliga.

¹⁴⁰ Porter (1990), sidnumrering saknas.

¹⁴¹ Hirdman (1988), s. 49–51.

Sammanfattningsvis kan det sägas att utifrån hur *Grekland och Rom*-utställningen ser ut i dag på Medelhavsmuseet ges kvinnorna inte mycket plats alls. Detta kan delvis förklaras genom att utställningen inte är väl genomarbetad och de teman som finns inte möjliggör för en mer övergripande berättelse som kanske hade varit mer passande för utställningens fysiska begränsning. En annan anledning är att de kvinnoföremål som finns utställda inte utnyttjas i berättandet, exempelvis i tematexterna. På grund av utställningens uppbyggnad är det svårt att tydligt se Hirdmans teori om isärhållandet av det manliga och det kvinnliga. Där- emot kan man i texterna se en tydlig mansdominans, vilket bidrar till att framställa den manliga berättelsen som norm.¹⁴²

I intervjun med utställningsproducenten blev fokus mest på *Grekland och Rom*”-utställningen. Se bilaga 2 för kompletta intervjufrågor. På frågan om hur hen arbetar med kvinnogestaltning i utställningarna svarar hen att det beror på vad man får för uppdrag och vilken typ av utställning man ska göra. Som mycket annat i samhället är museiutställningarna ganska dominerade av det manliga perspektivet, och kvinnoperspektiven har kommit lite i andra hand. I de antika kulturerna finns det kvinnogestalter i mytologin, i kanske större utsträckning än i andra kulturer, så där kan kvinnorna träda fram lite mer.¹⁴³ Informanten säger att idag tas kvinnoperspektivet med i planeringsstadiet av utställningarna, men om man går tillbaka bara tio år gjorde man inte det, om det inte var en utställningsidé som handlade specifikt om kvinnor. Idag tas perspektivet med på ett helt annat sätt, och det lyfts fram.¹⁴⁴ På frågan om andra sätt att berätta om kvinnor när det inte finns material i samlingarna föreslår hen att när det kommer till antiken skulle man kunna använda sig av den antika litteraturen eller låna in bilder från andra museer.¹⁴⁵ Som Porter säger har det länge funnits en djupt rotad uppfattning om manligt och kvinnligt i själva museistrukturen, och detta reflekteras i vad informanten uttrycker.¹⁴⁶ Något som är tydligt i litteraturen om genusperspektiv på museer är inte bara hur detta uttrycker sig i utställningarna, utan även bakom kulisserna, hur museistrukturen ser ut och hur man arbetar med genus. I Sverige idag är museerna kvinnodominerade arbetsplatser, där det även är vanligt med kvinnor på chefspositioner.¹⁴⁷ Internationellt sett är museerna även främst kvinnodominerade, både i fråga om besökare och personal i den utåtriktade verksamheten. Dock in- nehåller chefspositionerna oftast av män.¹⁴⁸

Informanten vill gärna se förändringar i utställningarna. Museet försöker arbeta med vad de kallar för aktiv bas, det vill säga att de aktivt arbetar med de bas-

¹⁴² Hirdman (1988), s. 51.

¹⁴³ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁴⁴ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁴⁵ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁴⁶ Porter (1996), s. 104–105.

¹⁴⁷ Aronsson & Meurling (2005), s. 14.

¹⁴⁸ Levin (2010), s. 13.

utställningar som finns för att förnya och ta fram nya teman och vinklar. Men med helt nya utställningar har man en annan ingång och ser över den problematiken på ett annat sätt. Det har hänt mycket de sista åren, när det kommer till genusperspektiv.¹⁴⁹ Hen anser även att flera av basutställningarna bör göras om, med nya ögon, eftersom litteraturen och forskningen som de är baserade på fortfarande styrs mycket av män, framförallt de äldre arkeologiska utgrävningarna.¹⁵⁰ Belloni menar att ett könskritiskt arbete med utställningar kan se på olika sätt, antingen att förändra de utställningar som finns, eller att skapa nya utställningar med ett genusperspektiv som utgångspunkt.¹⁵¹ Det förstnämnda är redan ett sätt som museet arbetar på, med aktiv bas där man arbetar med förändringar i basutställningarna. Detta är även vad Belloni anser är det enklaste sättet att arbeta på, genom att kritisera och förändra redan existerande utställningar.¹⁵²

Informanten spekulerar om vad hen skulle vilja se:

Det som skulle vara intressant vore ju att man gjorde en utställning med det antika materialet där man bara tog fram kvinnorna. Nu vet jag att innan Cypren-utställningen var här så var det ju stora montrar mitt i som ett torg. Då hade man teman, och då kunde man ha kvinnotema och lyfta fram det. Så att jag tror att man skulle kunna jobba mer med kanske kvinnor som tema. Och man kan ta fram frisyrier och allt det där. Och riva ut allting här och ta bort alla gubbar och bara ta fram kvinnorna. Och visa det. Kvinnor i antiken, och lyfta fram några, i alla fall de som man har.¹⁵³

Det svåraste med att gestalta kvinnor i utställningarna menar hen är att det inte finns så mycket material om kvinnor, utan det är även där baserat på männen.¹⁵⁴ Ett uppenbart sätt att belysa de antika kvinnorna, speciellt som på Medelhavsmuseet där utställningsytan är begränsad, är som informanten säger att exempelvis ha en tillfällig utställning om kvinnor i antiken. Ett problem med detta är, som diskuterats ovan, att det riskerar att ytterligare skilja ut det kvinnliga som någonting annorlunda från den manliga berättelsen. Detta kan medföra att Hirdmans teori om isärhållande och legitimering av mannen som norm snarare befästs än utmanas.¹⁵⁵

I Egyptenutställningen är upplägget ett annat än i *Grekland och Rom*. Den ges för det första större utrymme, och är en väl genomarbetad utställning som är den nyaste av museets basutställningar. Den är kronologiskt uppbyggd, och fokuserar på det vardagliga livet i antikens Egypten. Kvinnorna finns i utställningen, men har ingen tydlig representation. Texterna är överlag väldigt generella, och ibland är det svårt att veta om texten syftar på folket i allmänhet eller om det syftar på män, framförallt i ämnen som man generellt tänker var mansdominerade under

¹⁴⁹ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁵⁰ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁵¹ Belloni (2005), s. 156–157.

¹⁵² Belloni (2005), s. 157.

¹⁵³ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁵⁴ Intervju, Informant 1, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁵⁵ Hirdman (1988), s. 51–52.

den här tiden. Kvinnorelaterade föremål och föremål med kvinnoavbildningar finns lite här och var i utställningen, exempelvis är skelettet i första rummet från en kvinna och en av skendörrarna kommer från en kvinnas grav. En liten monter med temat ”Kvinnors arbete” innehåller endast föremål och korta föremålstexter, ingen längre text om den typ av arbete kvinnor utförde eller någonting om hur en typisk kvinnas liv kunde se ut. Övriga ställen där vi hittar kvinnor är främst relaterade till hemmet, fertilitetskulturer och smink och skönhet. I de texter som behandlar arbete, jordbruk och de som arbetade med pyramidbyggande är språket väldigt generellt, men eftersom utställningen på andra ställen nämner vissa typer av arbeten specifikt som kvinnoarbeten är det möjligt att dra slutsatsen att de andra typerna av arbeten var manliga, utan att texten explicit säger det. Här förekommer det inte heller ett tydligt isärhållande, om man ser till hur föremålen är placerade.¹⁵⁶ Vissa kvinnoföremål har egna montrar, som exempelvis föremål om kvinnors arbete och offergåvor till gudinnan Hathor från kvinnor som önskar få barn. Vissa övriga montrar är så generella att det ibland blir svårt att veta exakt vad som handlar om män och vad som handlar om kvinnor. Här väljer utställningen även att fokusera på det vardagliga livet, alltså de lägre samhällsklasserna om vilka det generellt finns mindre information om än de övre klasserna.

En av de tjugo frågorna är ”finns inom utställningens ämne möjlighet att visa exempel på både män och kvinnor i överraskande eller oväntade roller?”.¹⁵⁷ Bland montrarna med egyptiska härskare finns två kvinnor, Nefertiti och Hatshepsut. Eftersom kungamakten i Egypten är så starkt förknippad med män är det ytterst positivt att utställningen väljer att lyfta fram kvinnliga härskare. Dock så är texterna om dem kortare än de som berättar om de manliga härskarna. Hatshepsuts text talar först om henne, men berättar sedan om kontakter med grannländerna. Nefertiti delar text med kungarna Akhenaten och Tutankhamon och får därmed ingen egen monter.

En fråga som ställdes till intendenten som har arbetat med Egyptenutställningen var hur väl hen ansåg att kvinnor representerades i utställningen (se bilaga 2 för intervjufrågor):

Jag anser att, om man tänker på hur de var representerade i det egyptiska samhället, så har de en ganska framträdande roll i vår utställning. Det beror nog på att vi från början ville lyfta fram vanliga människor snarare än den officiella berättelsen om kungar och krig och mumier, som ju lätt har varit berättelsen om Egypten. /.../ Eftersom kungen per definition var man så blir det en väldigt mansdominerad historia, i synnerhet den officiella berättelsen. Men nu har vi försökt lyfta fram mer det arkeologiska materialet där också kvinnorna syns.¹⁵⁸

Hen säger att de även lyfter fram att det fanns kvinnliga härskare, som Hatshepsut, som var kvinna men i sin roll som kung var hon man, eftersom

¹⁵⁶ Hirdman (1988), s. 52.

¹⁵⁷ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 182.

¹⁵⁸ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

kungen är solgudens son, och därför inte kunde vara någonting annat än man i egyptisk mytologi.¹⁵⁹ Det finns mänskliga kvarlevor i utställningen, två kvinnor, en man och en pojke. Informanten påpekar dock att urvalet inte är medvetet, utan är baserat på vad som finns i museets samlingar.¹⁶⁰ Hen säger att valet att fokusera på det vardagliga gav en möjlighet att visa vissa sysslor som utfördes av kvinnor, som textilhantering, och den monter med votivgåvorna som har en stark kvinno-representation. Mansdominansen inom religionen är stor, eftersom kvinnliga prästerskap var väldigt begränsade. Men det finns många votivgåvor som har lämnats av kvinnor, med böner om att få barn och att få friska barn. De fertilitetsfigurer som offrades till Hathor var kvinnofigurer, så trots att utställningen inte hade ett uttalat genustänk får kvinnor ett större utrymme än om de hade gjort en konventionell kungar-och-krig utställning.¹⁶¹ I beställningen av utställningen fanns inget uttalat genusperspektiv eftersom man ville ge en mer rättvis bild, ett bredare spektrum där alla delar av landet skulle belysas.¹⁶²

På frågan om vilka möjligheter det fanns baserat på museets samlingar att gestalta kvinnor svarar hen att det finns förvånansvärt mycket:

./../just i och med att vi hade alla de här votivgåvorna som inte hade ställts ut förut, för att de är ju inte konst. De är skärvor av skålar till Hathor, som kanske inte ska ha ställts ut för att de är vackra men just för att de är en intressant berättelse tycker jag, alltså kvinnors böner om barn som är på något sätt eviga.¹⁶³

Informanten menar att eftersom kvinnor inte skrev eller innehade högre administrativa positioner finns det färre monument efter kvinnor, och därmed färre föremål som råkar hamna på museer.¹⁶⁴ Nu råkade det vara så att museet hade två fina skendörrar i samlingarna, en av en kvinna, och en av en man, och två fina mumier med kompletta kistor, också där en man och en kvinna. Att det finns material om kvinnor är snarare av en slump än skicklighet i insamlingen. Det skelett som finns utställt är också från en kvinna, därför att det var det skelett som var bäst bevarat.¹⁶⁵ Belloni menar att museets samlingar är formade av vilka sammanhang, tider och värderingar de skapades i. Hur föremål relaterade till olika kön har värderats i olika tider påverkar vad som samlas och vad som inte samlas, och hur de dokumenteras.¹⁶⁶ Som informanten påpekar ovan kan förekomsten av kvinnoföremål inte alltid ha varit ett medvetet val under insamlingen.

¹⁵⁹ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁰ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08

¹⁶¹ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶² Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶³ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁴ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁵ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁶ Belloni (2005), s. 154.

Informanten säger att det inte fanns något uttalat genusperspektiv i åtanke när utställningen planerades, utan man ville berätta om vanliga människor, livet i hemmet, hantverk, kläder och smink. Man ville lyfta fram människorna över monumenten.¹⁶⁷ Den största svårigheten är att vi vet mindre om kvinnorna i de antika kulturerna. Samhället var mansdominerat och det märks i det material som finns bevarat. Sedan finns det de här lysande undantagen, med en tjänstekvinna som har sin skendörr, och Hatshepsut som slår igenom som individ för att hon blev kung.¹⁶⁸ Här kan kopplas till en av de ”Tjugo frågor till en utställning”, nämligen fråga nr. 13 (se bilaga 1): ”motverkar utställningen fysiska och känslomässiga stereotyper eller visas kvinnor ständigt som sköra och känsliga, män som starka och kraftfulla?”.¹⁶⁹ Möjligheten att belysa kvinnor i dessa roller bygger i första hand på att det finns material i samlingarna som kan kopplas till dessa kvinnor. Här finns föremål som berättar om Hatshepsut, som i rollen som härskare framställs som stark. Om det inte finns material i samlingarna får man fundera över möjligheterna att antingen ta in bildmaterial, eller använda digital teknik för att visa upp dessa kvinnohistorier.

I Egyptenutställningen innebär det sätt som man har arbetat med utställningen att det inte finns ett tydligt isärhållande mellan det manliga och det kvinnliga i den övergripande berättelsen. Eftersom den berättar om en så pass omfattande tidsperiod är det svårt att närmare gå in på det specifika. De vanliga kvinnorna blir till en generaliserad ”kvinnogrupp”. Dock finns de tydligaste kvinnorelaterade föremålen i egna montrar. Otydligheten i utställningstexterna huruvida det är män eller kvinnor som refereras till kan bidra till att man tolkar det som manligt, eftersom kvinnoarbete benämns specifikt med en egen monter. Det är därför svårt att komma bort från den hierarki som Hirdman talar om, där mannen är norm, eftersom detta genomsyrade helt det egyptiska samhället.¹⁷⁰ Hirdman menar att hur vi har skapat föreställningarna om manligt och kvinnligt främst går tillbaka till den biologiska skillnaden mellan könen. Detta innebär att kvinnor ofta knyts till hemmet och barnuppfostran, medan männen associeras med det offentliga livet och arbetslivet utanför hemmet.¹⁷¹

Undersökningen av utställningarna har varit fokuserad på vad som finns om kvinnor, men en relaterad fråga är: vad finns inte om kvinnor? I *Grekland och Rom* är det ganska uppenbart att de teman som finns inte lämnar mycket plats för kvinnoberättelser, framförallt temat ”Symposium”. Ingenting berättas om kvinnors sysslor eller liv, rättigheter eller begränsningar. Det berättas dock inte heller mycket om männens liv eller sysslor. ”Studiegalleriet” har föremål som skulle

¹⁶⁷ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁸ Intervju, Informant 2, Medelhavsmuseet, 2018-03-08.

¹⁶⁹ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 184.

¹⁷⁰ Hirdman (1988), s. 51.

¹⁷¹ Hirdman (1998), s. 52.

kunna användas för att berätta en del om detta, från både manliga och kvinnliga perspektiv, som skulle kunna flyttas ner och ersätta exempelvis andra föremål. Möjligheterna att berätta mer om kvinnor genom text, bildmaterial och digitala medel utnyttjas inte i dagsläget. För att kunna utöka utställningen med flera teman, och en bredare berättelse krävs antingen att utställningen får ta större plats, eller att man får arbeta mer kreativt med den yta man har. Ett exempel är att utnyttja väggytan både högt och lågt. Samtidigt riskerar vissa perspektiv att falla bort till förmån för andra. Om man vill ställa ut fler föremål måste man ta bort andra, som det ser ut idag.

Förutom det som förmedlas om kvinnor i utställningarna genom föremål och text så finns möjligheten att berätta om kvinnor i visningar. Medelhavsmuseet har både visningar för allmänheten och visningar för skolklasser. I intervju med en av pedagogerna berättar hen att det kan skilja sig i hur mycket man inkluderar kvinnor i olika typer av visningar, exempelvis om de allmänna visningarna har något visst tema eller om det är en highlightsvisning. På en highlightsvisning brukar hen välja någonting från varje utställning och då kan det förekomma att man berättar någonting om kvinnor, och ibland gör man det inte:¹⁷²

Majoriteten av våra föremål är ju inte specifikt kopplade till kvinnors situation. Det händer ju att man pratar om det indirekt, som Ajia Irini-gruppen, att man kommer in på just frånan av kvinnor, trots att kulturen i sig är kopplad till fruktbarhet. Då kommer man in på det kvinnliga, just i det att det inte syns i våra samlingar.¹⁷³

Informanten säger att det ser ut så lite överallt på Medelhavsmuseet, att det som rör kvinnor specifikt får man nästan söka sig fram till, informationen är mer indirekt än direkt. I allmänna visningar är det sällan ett syfte att berätta om kvinnor.¹⁷⁴ Veckan före intervjun var det internationella kvinnodagen (8 mars), då hade informanten berättat om kvinnor i den allmänna visningen. Hen hade visat bland annat den egyptiska gravreliefen med både mannen och hustrun avbildade, kejsarinnan Sabina och de grekiska gudinnorna. I ”Studiegalleriet” finns en monter med människoavbildningar, där många kvinnofigurer står utställda. Men det är väldigt svårt att hålla visningar där, eftersom det är så trångt och svårt att se.¹⁷⁵ Angående skolvisningar ser det lite mer annorlunda ut:

Där är det någonting som man nästan måste ha med, på samma sätt som man måste säga någonting om barn, slavar i antiken, de grupperna som inte syns. De finns inte så mycket i utställningarna, här och där, men man får använda andra föremål för att komma lite längre.¹⁷⁶

¹⁷² Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁷³ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁷⁴ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁷⁵ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁷⁶ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

Olika skolprogram kan erbjuda olika möjligheter att berätta om kvinnor. Exempelvis kan man med ett tematiskt program om kroppsideal berätta om skönhetsideal. Kvinnornas sociala roll i samhällena kan man även lyfta, alla skolor läser till exempel om Athen och demokrati, och då är det viktigt att påpeka den antika demokratins begränsningar, att kvinnor, barn, slavar och utländska medborgare stod helt utanför den demokratiska processen. Det finns även praktiska inslag i visningarna då eleverna får prova grekiska och romerska klädesplagg.¹⁷⁷ Belloni menar att museipedagogen i sitt berättande har speciella möjligheter att arbeta med ett genusperspektiv. Eftersom många barn som besöker museer kommer dit tillsammans med skolan har museipedagogen goda möjligheter att med eleverna kritiskt diskutera givna föreställningar om kön och genus.¹⁷⁸

På frågan om vilka möjligheter som finns att berätta om kvinnor baserat på vad som finns i utställningarna svarar hen att de är ganska begränsade. Man vill ju göra om utställningen (*Grekland och Rom*), men som det ser ut idag finns det inga utrymmen för att ha en specifik diskussion om kvinnor. Ett förslag är att försöka få med kvinnor i de tematiska texterna som finns, istället för att ha en text som bara fokuserar på kvinnan i antiken. Hen menar att det är lite traditionellt inom museivärlden, inte bara inom arkeologi och historisk forskning, att man klumpar ihop allt som har med kvinnor att göra. Utställningar handlar oftast mest om män, och det som handlar om kvinnor sammanfattas i ett hörn.¹⁷⁹

Informanten får även frågor på visningar om kvinnor, både från skolelever och allmänheten. Exempel på frågor kan vara: varför finns det inte mer om kvinnor, hur hade kvinnorna det, kunde kvinnor äga slavar.

Men intresset finns ju från publiken att få veta om kvinnorna också. Traditionellt på antikmuseum har det varit mycket mansberättelser, kejsare och krig, konstverken och vas målningarna som alla är en del av den manliga världen. I takt med att resten av samhället har utvecklats, trots alla svårigheter som finns kvar, är det ju mer jämställt idag. Det finns en diskussion om det på ett sätt som inte fanns för 70–90 år sedan när det grävdes fram, som Cypernexpeditionen. Det är självklart så att intresset är större också, från publiken.¹⁸⁰

Hen säger att det inte finns något dokument där det står att pedagogiken ska vara på ett visst sätt, vilket de som arbetar med pedagogik saknar ibland. Men ambitionen finns att ha ett genusperspektiv, inte bara i betydelsen kvinnligt och manligt, utan att inkludera alla typer av människor. Myndigheten som helhet har i sina riktlinjer att de ska spegla världen globalt och historiskt, ur människornas perspektiv. Inte ur vårt perspektiv idag, utan att man försöker förklara exempelvis forntidens

¹⁷⁷ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁷⁸ Belloni (2005), s. 162.

¹⁷⁹ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁸⁰ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

Egypten utifrån hur människorna levde då, inte från vårt perspektiv 3000 år senare.¹⁸¹

Man kan ju berätta mycket, mycket mer om kvinnor om man bestämmer sig för att det är det man vill göra. Då gäller det ju också att veta vad man väljer och vad man väljer bort för andra perspektiv. Allting ska ha en berättelse. Varje människa har en berättelse, varje föremål kan berätta flera saker. Det är klart att man skulle kunna bryta traditioner lite och inte bara ha texter som berättar om de föremål som står där eller som pedagog inte bara berätta om föremålen utan någonting annat. Man kan komplettera med annat material som bilder och digital teknik /.../. Man får ju inte tro att det kan ersätta museisamlingarna men det kan användas som komplement för att berätta det som samlingarna inte omedelbart förmedlar.¹⁸²

Man måste möta besökarnas önskemål, om det är lärare eller andra besökare på visningar, och då kan man vrida vilket föremål som helst till den berättelsen, inte hitta på saker, men hålla det vetenskapligt och vara sann mot materialet.¹⁸³

De förändringar hen skulle vilja se handlar främst om hur man arbetar för att få fram innehållet i utställningarna. Det görs nu väldigt internt och väldigt snabbt. Om en utställning ska göras skulle man kunna konsultera forskare eller ta in forskningsresultat, eftersom det forskas mycket kring kvinnor i historiska miljöer. Den kunskapen vill hen ha in i deras arbete när de planerar och bygger utställningar, och förhoppningsvis även ha tillräckligt med plats i den fysiska museimiljön för att kunna ha flera mångfacetterade berättelser. Det blir lättare i tillfälliga utställningar än i basutställningar, då man kan ha smalare teman som man berättar om.¹⁸⁴

Den andra pedagogen svarade att i vissa av de tematiska skolprogrammen pratar hen mycket om kvinnor, dels ”En sund själ i en sund kropp”, där fokus ligger på kroppsideal, hur de klädde sig, hur det var i hemmet för dem, vilka sysslor och ansvar de hade, vad de åt och hur detta kunde skilja sig åt i olika stadsstater, dels ”Antika källor och källkritik”. Då har hen workshops med olika antika texter där eleverna får jämföra skrifter från olika kulturer och dra slutsatser hur man såg på kvinnor.¹⁸⁵ I allmänna visningar hade hen kvinnan i antiken som tema, i den förra utställningen om antikens Grekland och Rom som var tematiskt uppbyggd. Då fanns det mer material utställt, och tematiska montrar med kvinnan i antiken respektive mannen i antiken. Hen vill ha mer i utställningarna som belyser de här olika aspekterna.¹⁸⁶ Hen är själv intresserad av att arbeta med genusperspektiv och berättar att hen håller på att ta fram en workshop med genusinriktning, där man får titta på material, men även att man lägger till texter som de får arbeta med.¹⁸⁷

¹⁸¹ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁸² Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁸³ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁸⁴ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

¹⁸⁵ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

¹⁸⁶ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

¹⁸⁷ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

Om vilka möjligheter som finns att berätta om kvinnor efter utställningsmaterialet säger informanten:

Man kan ju berätta men det kräver att man gör bakgrundsresearch, att man sätter sig in i ämnet. Det blir mycket berättande, i och med att vi inte har jättemånga föremål. Man kan exempelvis koppla till myterna. Sen har vi även haft specialvisningar för frisörskolor där vi fokuserar på skönhetsideal, och det har återkommit i många år.¹⁸⁸

Hen anser att de borde ha fler föremål och ett tematiskt upplägg i utställningarna, vilket skulle underlätta för det pedagogiska arbetet. Hen efterlyser att man planerar förändringar i ett tidigt skede och involverar pedagoger i arbetet, eftersom de vet vad som efterfrågas och var behovet finns. Hen vill även se mer miljö, exempelvis att man går in i ett antikt hus och ser den här indelningen av manligt och kvinnligt, att känna dofter och använder sig av kopior i större utsträckning för taktila inslag.¹⁸⁹

Hen säger att det är otroligt viktigt att inkludera kvinnor i utställningarna. Man kan inte ta bort halva befolkningen om man vill förmedla en rättvis bild:

Det är viktigt att försöka visa, dels problematisera det men också försöka belysa det utifrån de förutsättningar som fanns då. Det nämns ofta idag att det var riktigt illa, och det var det, de hade ingen medborgarrätt, de kunde inte rösta. Samtidigt så måste man också verkligen betona att det är utifrån de förutsättningarna som rådde, de traditioner som rådde och hur man resonerade. Vi tänker annorlunda idag, vi lever i en annan tid, och det färgar vår bild på saker och ting. /.../Det var deras sätt att leva på den tiden, vi kan inte applicera våra värderingar idag till det som skedde då.¹⁹⁰

I de antika kulturerna finns det stora skillnader mellan män och kvinnor, inte minst i det att kvinnors liv var mycket begränsade. De var juridiskt bundna till antingen fadern eller maken och fick inte delta i det offentliga livet. Inom genusteorin beskrivs genus som de föreställningar om kön som är kulturellt bundna, snarare än biologiska. De manliga och kvinnliga sociala och kulturella betydelseerna är föränderliga, och kan se mycket olika ut i olika tider och på olika platser.¹⁹¹ Hirdmans begrepp genuskontrakt syftar på att det under olika tider och platser finns en outtalad definition av relationen mellan män och kvinnor. Detta kontrakt bestämmer de förutsättningar utifrån vilka vi skapar uppdelningen av manligt och kvinnligt. En mycket viktig aspekt av genuskontraktet är att det förändras över tid och på olika platser. Hur kvinnor skulle vara, klä sig, och hur de kvinnliga idealen såg ut under antiken skiljer sig därför stort från hur det ser ut i Sverige idag på 2000-talet.¹⁹² För museerna blir detta en stor utmaning, inte minst i att försöka belysa kvinnans roll för besökare och elever när hennes förutsättningar var så oer-

¹⁸⁸ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

¹⁸⁹ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

¹⁹⁰ Intervju, Informant 4, Medelhavsmuseet, 2018-03-21.

¹⁹¹ Aronsson & Meurling (2005), s. 24–25.

¹⁹² Hirdman (1988), s. 54.

hört annorlunda från hur det ser ut idag. Båda pedagogerna understryker att det är viktigt att förmedla hur det såg ut under den här tiden genom att försöka se det från deras perspektiv och inte med våra värderingar.

British Museum

Denna del kommer att inledas med en kortfattad presentation av British Museum och dess samlingar och de utvalda utställningarna. Eftersom museet är så pass mycket större än Medelhavsmuseet kommer jag inte att kunna presentera alla British Museums utställningar eller samlingar, vilket heller inte är relevant för denna undersökning. De som presenteras är samlingarna på avdelningen Greek and Roman Antiquities, och deras utställningar. Motiveringen för urvalet av utställningar finns i avsnittet om material och avgränsningar.

British Museum ligger i London, Storbritannien, och grundades 1753. Det var då det första nationella museet i världen som var öppet för allmänheten. Som grund för museet ligger sir Hans Sloanes samlingar, bestående av 71 000 föremål, som han gav till nationen efter sin död, i syfte att bevaras. Antalet besökare årligen har ökat från ca 5000 på 1700-talet, till ca 6 miljoner idag.¹⁹³

Samlingarna

The Department of Greek and Roman Antiquities bildades år 1860 och har föremål från kulturerna runt Medelhavet. Tidsspännet på samlingarna sträcker sig från ca 3000 f.Kr. till 300 e.Kr. Samlingarna av grekiskt och romerskt material har tillkommit på tre sätt: genom gåva eller inköp, genom donation av privata samlingar och genom utgrävningar.¹⁹⁴ Många föremål finns fortfarande i privata samlingar, och om de läggs ut för försäljning ger det museet en möjlighet att köpa in nya föremål utan att bryta mot sin policy att inte ta in föremål som nyligen eller på olagliga vägar tagit från sina ursprungsplatser. Den största delen av avdelningens samlingar består av hela eller delar av förvärvade privata samlingar. Ett av avdelningens mest berömda föremål är Parthenonskulpturerna, som köptes in 1816. Utgrävningar genomfördes antingen av museet självt eller av andra på uppdrag av museet.¹⁹⁵ Under de senaste decennierna har dock museets förvärv av nya föremål

¹⁹³ British Museum, History of the museum,

http://britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx, besökt 2018-09-11.

¹⁹⁴ British Museum, Greece and Rome, History of the Collection,

http://britishmuseum.org/about_us/departments/greece_and_rome/history_of_the_collection.aspx, besökt 2018-09-11.

¹⁹⁵ British Museum, Greece and Rome, History of the Collection,

http://britishmuseum.org/about_us/departments/greece_and_rome/history_of_the_collection.aspx, besökt 2018-09-12.

sjunkit, på grund av kostnader, få tillfällen att ta in nyförvärv, och att museet har mycket strikta regler för att ta in nya föremål i samlingarna.¹⁹⁶

Utställningar på British Museum

Här följer korta presentationer av de utställningar som har undersökts. Informationen är den som ges på British Museums webbsida om respektive utställning. Se bilaga 4 för karta över British Museum.

I rum 19 på bottenvåningen finns utställningen *Greece: Athens*, som innefattar tidsperioden 430–400 f.Kr. Under denna tid kämpade Athen mot Sparta i det peloponnesiska kriget, vilket ledde till Athens nederlag år 402 f.Kr. som innebar slutet på Athens guldålder. Uppbyggnaden av Athens Akropolis avbröts av kriget, och några av de byggnationer som blev försenade var templet till Athena Nike och Erechtheum, som båda finns representerade i utställningen genom delar från byggnaden och bilder. Krig och död är två teman som utforskas i denna utställning.¹⁹⁷

I rum 69 finns utställningen *Greek and Roman Life*, som sträcker sig över en tidsperiod från 1450 f.Kr. till 500 e.Kr. Utställningen innefattar både den grekiska och den romerska kulturen och utforskar invånarnas publika och privata liv. Flera olika teman visas upp, exempelvis kvinnor, barn, krig, religion, sport, hushåll och många fler.¹⁹⁸

Utställningen *Roman Empire* finns i rum 70, och sträcker sig från 700-talet f.Kr. till 300-talet e.Kr. Föremålen visar hur Rom växte från en liten by till den stormakt som kontrollerade hela medelhavsområdet och nordvästra Europa. Utställningen sträcker sig över ca 1000 år, från Roms grundande år 753 f.Kr. till 324 e.Kr när Konstantin grundade den nya huvudstaden Konstantinopel. De utställda föremålen kommer från hela imperiet och innefattar skulpturer av kejsare och gudar, smycken, keramik och glas.¹⁹⁹

I rum 61 finns den egyptiska utställningen *Egyptian Life and Death: the Tomb-chapel of Nebamun*, som dateras till mellan 1400–1300 f.Kr. Huvuddelen av utställningen består av 11 väggmålningar från den egyptiske mannen Nebamuns gravkapell. Museet förvärvade väggmålningarna på 1820-talet, vilka

¹⁹⁶ British Museums, Greece and Rome, History of the Collection, http://britishmuseum.org/about_us/departments/greece_and_rome/history_of_the_collection.aspx, besökt 2018-09-12.

¹⁹⁷ British Museum, Galleries, Room 19: Greece: Athens, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_greece_and_rome/room_19_greece_athens.aspx, besökt 2018-09-12.

¹⁹⁸ British Museum, Galleries, Room 69: Greek and Roman Life, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_greece_and_rome/room_69_greek_and_roman_life.aspx, besökt 2018-09-12.

¹⁹⁹ British Museum, Galleries, Room 70: Roman Empire, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_greece_and_rome/room_70_roman_empire.aspx, besökt 2018-09-12.

sedan dess har restaurerats och ställs nu ut tillsammans för första gången. Föremål från samma tidsperiod ställs även ut, för att sätta gravkapellet i kontext och ge besökaren en uppfattning av hur det kan ha sett ut.²⁰⁰ Väggmålningarna visar en idealiserad bild av hur det dagliga livet i det antika Egypten såg ut. Övriga föremål från samma tidsperiod kan ge en inblick i hur det faktiskt kan ha varit att leva under denna tid, för både rika och fattiga. De flesta föremålen i rummet kommer från de rika samhällsskikten och har endast överlevt för att de har bevarats i gravar. Hur livet såg ut för majoriteten av samhället vet vi mycket mindre om, och det bästa sättet att få information om människorna i de fattigare samhällsklasserna är att studera mänskliga kvarlevor i fattigmansgravar.²⁰¹ Att låta bygga ett gravkapell var bara för de rika, och det var en plats dit folk kunde komma för att hedra den döda med gåvor och böner. Väggmålningarna i Nebamuns gravkapell visar både hur han ville att hans liv skulle bli ihågkommit, och hur han ville att hans liv efter döden skulle se ut.²⁰²

Utställningarna

I denna del kommer en beskrivning av mina observationer av de utställningar som jag har besökt på British Museum. Utställningsmaterialet består av de kvinnorelaterade föremål som finns utställda, samt hur texterna är formulerade i hur de beskriver kvinnor. Efter detta följer en analys av materialet som diskuteras tillsammans med svaren på frågor som jag har ställt till en medarbetare på avdelningen Greek and Roman Antiquities.

Greece: Athens

Utställningen *Greece: Athens* är placerad på bottenvåningen i museet och berättar om staden Athen under 400-talet f.Kr. med teman som krig och död. Se utställningens placering på kartan i bilaga 4. Det första man ser till vänster när man kliver in i rummet är en karyatid från Erechtheum. En karyatid är en hög kvinnostaty som användes istället för kolonner i denna byggnad. Sex karyatider föreställande kvinnor fanns på Erechtheum, varav en finns utställd på museet.²⁰³ En text om

²⁰⁰ British Museum, Galleries, Room 61: Tomb-chapel of Nebamun, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_61_tomb-chapel_nebamun.aspx, besökt 2018-09-13.

²⁰¹ British Museum, Galleries, Room 61: Tomb-chapel of Nebamun: Ancient Egyptian Life, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_61_tomb-chapel_nebamun/room_61_life.aspx, besökt 2018-09-13.

²⁰² British Museum, Galleries, Room 61: Tomb-chapel of Nebamun: Ancient Egyptian Death, http://britishmuseum.org/visiting/galleries/ancient_egypt/room_61_tomb-chapel_nebamun/room_61_death.aspx, besökt 2018-09-13.

²⁰³ Tematext ”The Erechtheum”, British Museum, 2017-12-12.

stadsstaten Athen refererar till staden som ”she”.²⁰⁴ I monter nr 1, till vänster i rummet, berättas det om liv och återfödelse. Här finns nio terrakottafigurer av gudar från helgedomar och gravar, sex av dessa är kvinnor. Tre byster föreställer gudinnorna Demeter och Persephone och guden Dionysos. En terrakottafigur visar två kvinnor, den ena spelar på en tamburin och den andra dansar. En vasmålning visar en scen mellan Theseus och amazonerna. En terrakottafigur visar en kvinna klädd i tunika, mantel och krans, bärande på rituella föremål och troligen på väg till en festival. Gudinnan Hera avbildas sittande på en tron. Ett fragment av en träpanel visar ännu en gudinna sittande på en tron.²⁰⁵ Insidan på ett dryckeskärl visar Persephone och Hades. En vinkopp har formen av ett kvinnohuvud. Några föremål och vasmålningar handlar om idrott och visar endast män.²⁰⁶ En text om den grekiska konsten under det peloponnesiska kriget refererar till både Athen och Sparta med kvinnliga pronomen (”she/her”).²⁰⁷ Målad på en vas finns Athene (Athena), iklädd stridsutrustning. Panatheneiska amforor innehåll oljor som gavs i pris i de panatheneiska spelen. På denna amfora visas Athena med spjut och sköld.²⁰⁸ På en marmorrelief avbildas Hygieia, en gudinna inom läkekonst och hälsa. Huvudet av en athensk kvinna kommer från en gravrelief. En byst visar en kvinna som håller i ett granatäpple, vilket brukar användas för att symbolisera vegetations- och fertilitetskulterna kring gudinnorna Demeter och Persephone.²⁰⁹

I monter nr 2 finns föremål relaterade till begravning och föremål från gravar. Att hedra och minnas de döda var mycket viktigt i den antika grekiska världen, och i en tematext beskrivs hur det normalt brukade se ut när en person dog ”[n]ormally, the dead were laid out on a bier and attended by mourners: women beating their heads and tearing their hair, and men saying their farewells”.²¹⁰ Gravreliefer och krukor finns, både för manliga och kvinnliga avlidna. På en gravrelief avbildas en sorgsen kvinna sittande på trapporna framför en grav, troligen är hon själv den avlidna. På sidan står en kvinna med en korg med offergåvor och placerar en oljeflaska på graven.²¹¹ På ett ceremoniellt vattenkärl syns scener med sörjande kvinnor som sliter sitt hår och män med upphöjda armar som säger sina farväl. En annan vas visar två kvinnor som gör en krans för att lägga på en grav, och en vasmålning avbildar en kvinna med en korg med offergåvor till en grav. Hon är tillsammans med en gammal man som lutar sig på en käpp och håller huvudet i sin hand, de är troligen familjemedlemmar till den avlidna.²¹² På en parfymflaska

²⁰⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁰⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstexter, British Museum, 2017-12-12.

²⁰⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁰⁷ Föremålstext “Greek Art 440-400 BC”, British Museum, 2017-12-12.

²⁰⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²⁰⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁰ Text “The Greek way of death, 440-400 BC”, British Museum, 2017-12-12.

²¹¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

finns en scen med kvinnor som leker med ett barn i en trädgård. Flera smyckesaskar finns, med olika motiv. På en av dessa syns guden Eros och en kvinna bland blommor. På ett bronshandtag syns en nereid, dotter till havsguden Nereus, ridande på en havshäst. Några smycken finns: en guldring med gudinnan Artemis, ett guldörhänge, ett guldhänge med ett lejonhuvud, en guldring med blommönster, ett par örhängen formade som båtar och ett par spiralörhängen i guld.²¹³ En mytologisk scen med Zeus och Aphrodite är avbildad på en vas. På en annan vas syns Aphrodite sittande på en klippa med Eros på axeln. Ett flertal andra gudinnor finns med som alla personifierar behagliga koncept, vilka var vanligt förekommande tillsammans med Aphrodite och Eros. På denna vas finns Peitho (Persuasion/Övertalning), Eudaimonia (Happiness/Glädje), Paidia (Playfulness/Lekfullhet), Eunomia (Good Order/God ordning) och Kleopatra (of Noble Parentage/av adlig härkomst).²¹⁴ En marmorstaty av Aphrodite, kärlekens gudinna, beskrivs i föremålstexten som "[p]erfect, alluring and yet unapproachable", och illustrerar hur hon ansågs vara av dem som dyrkade henne.²¹⁵ Ett spegellock visar gudinnan Nike, personifieringen av seger, som offerar en tjur. På en vas syns Eros ovanför en sittande Eudaimonia som står vänd mot en yngling. Bakom honom syns Pandaisia (the Wedding Feast/Bröllopsfesten) och Hygieia.²¹⁶ En handspegel i brons har ett stöd i form av en figur formad som en bevingad Nike. På en vas avbildas Nike, med en ung man som offerar till henne om seger innan han drar ut i krig.²¹⁷ En annan vasmålning visar Nike som bygger ett segermonument av de besegrade fiendernas rustningar. En sittande krigare och en kvinna tittar på.²¹⁸ Ett sminkskrin visar Dionysos med menader och Pentheus på locket; på nedre delen syns Aphrodites vagn tillsammans med Hygieia, Eunomia, Paidia, Eudaimonia och Harmonia.²¹⁹ Ett sminkskrin, en elfenbens-stylus och ett par guldörhängen sägs alla komma från samma grav, vilket gör det troligt att graven har tillhört en utbildad kvinna. Ett par guldörhängen formade som båtar har en siren med utsträckta vingar ovanför varje båt.²²⁰ En minnessten i marmor användes som gravsten för prästinnan Choirine, vars namn står inskrivet på grekiska. Hon håller i symbolen för hennes ämbete, nyckeln till tempeldörren. På 300-talet f.Kr. tjänade hon den viktiga kulten kring gudinnan Demeter vid Eleusis. Att vara prästinna var den enda stora offentliga roll en kvinna kunde ha i det antika Grekland.²²¹

²¹³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstexter, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁴ Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁵ Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁸ Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²¹⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²²⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²²¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

I utställningsrummet finns även några gravmonument. En mans grav visar, förutom honom själv, två små flickor som troligen är hans döttrar. De avbildas som vuxna i miniatyr, snarare än realistiskt proportionerade barn.²²² Tre gravstenar har tillhört kvinnor. En av kvinnorna lämnade vid sin död efter sig sitt barn, att bli omhändertagen av en amma. Den andra kvinnans grav visar henne hålla fram en fågel mot ett barn, som troligen fortfarande var vid liv. Den tredje kvinnan identifieras genom en inskrift som Glykylla, och hon avbildas sittande och rättar till sitt armband medan en ung tjänarinna öppnar en kista, möjligtvis innehållande kvinnans smycken.²²³ Ett huvud av gudinnan Nemesis finns, samt en torso i marmor av Nike. Två votivreliefer finns även här, den ena är dedikerad till gudinnan Bendis, en thrakisk gudinna som kan jämföras med den grekiska Artemis, och en till Athena. Båda gudinnorna avbildas i större skala än vanliga människor.²²⁴

Greek and Roman Life

Utställningen *Greek and Roman Life* är tematiskt uppbyggd och behandlar många olika aspekter av det vardagliga livet i antikens Grekland och Rom. Längs med ena väggen finns gudar och gudinnor från båda kulturerna representerade. 17 figurer finns utställda, varav sju stycken är gudinnor, inklusive en som avbildar Aphrodite tillsammans med sonen Eros. De gudinnor som finns representerade är Ceres (romersk version av Demeter), Persephone, Juno (gudinna över äktenskapet och moderskap, romersk version av Hera), Artemis, Aphrodite och Eros, Hekate (underjordisk gudinna associerad med Persephone) och Athena. Gudarna och gudinnorna har egna föremålstexter där de kort introduceras och korta beskrivningar finns av deras styrkor och andra viktiga aspekter. Det finns även ett fotografi av en väggmålning som visar när Hades kidnappar Persephone ner till underjorden.²²⁵

Nästa tema är "Sacrifice/Offer", vilket var en mycket viktig del av religionen i de antika kulturerna. Två vasmålningar visar offrande till Athena, på den ena finns även en prästinna.²²⁶

En monter är helt tillägnad kvinnor, med temat "Women/Kvinnor" och en längre tematext som berättar om kvinnornas liv. Kvinnans plats var i hemmet, och hon hade en mycket liten roll i det offentliga livet. Undantaget var att hon fick delta i vissa religiösa festivaler. I de högre samhällsskikten var kvinnans främsta uppgift att föda barn och uppfostra dem, samt att sköta hushållet. Kvinnorna skulle skyddas från världen utanför hemmet, och deras roll var att ta hand om hushållets ägodelar och de söner som skulle ärva efter familjen. Juridiskt representerades de av sina fäder, och senare av sina makar. För fattiga kvinnor och sla-

²²² Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²²³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²²⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²²⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²²⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

var var livet inte lika isolerat som det var för kvinnorna i de övre klasserna. Dessa kvinnor arbetade ofta utanför hemmet. I senare tider, under den hellenistiska perioden och under romartiden, kunde kvinnor äga egendomar, vilket gav dem mer inflytande i det offentliga livet. Religiösa festivaler och familjefiranden var för många kvinnor den enda möjligheten till social aktivitet. I de stora stadsfestivalerna deltog män och kvinnor från hela stadsstaten, och inom vissa kulturer kunde kvinnor ha vissa ämbeten.²²⁷ I montern finns 21 föremål, fem krukor som avbildar kvinnor, ett porträtthuvud, fem sminkföremål, ett smyckeskrin, en kosmetikaask, en oljeflaska, två terrakottafigurer av kvinnor som utför hushållssysslor, en pyxis (ask), en parfymflaska, en kam, en terrakottafigur av en gravid kvinna och en spegel.²²⁸ På en vasmålning syns kurtisaner och slavinnor som firar festivalen Adonia genom att offra rökelse och kryddor till Aphrodite och Adonis. Porträtthuvudet visar en gammal kvinna, som ibland identifieras som en prästinna till Athena vid namn Lysimache. Föremålstexten framhåller att kvinnor kunde ha ämbeten inom vissa kulturer, men att de oftast skulle vara så pass gamla att de inte kunde få barn, eller så fanns det krav att de skulle förbli ogifta.²²⁹ Bronsspeglarna är graverade med Demeter som håller om sin dotter Persephone. Fyra kvinnonamn är inskrivna, varav två av dem är de två gudinnorna. En vasmålning visar några kvinnor som konverserar när de hämtar vatten, vissa av dem namnges genom inskrifter. En terrakottafigur visar en kvinna som sitter vid en ugn. Hennes ansikte är färgat rött, vilket vanligen var en färg reserverad för mäns hud. Möjligtvis är hon varm av hettan från ugnen.²³⁰ Den andra terrakottafiguren avbildar en kvinna som maler mjöl. På oljeflaskan syns en sittande kvinna som kastar upp bollar (möjliggjorda av ull) i luften. En mor med en amma och ett barn avbildas på en vas. På en vas syns en kvinna sittande med tre väninnor. Den första kvinnan läser från en bokrulle.²³¹ På en ask syns en naken menad (kvinnliga följeslagare till Dionysos) på en soffa, uppvaktad av Cupid och en pojke.²³² På den sista vasen avbildas två badande kvinnor, troligen hetärer (prostituerade) som förbereder sig för att närvara vid ett symposium.²³³

Nästa tema är ”Spinning and Weaving/Spinna och väva”. Textiler producerades mestadels i hemmet av kvinnor, och det var en viktig del av flickornas utbildning att lära sig väva.²³⁴ Flera olika typer av verktyg och material som användes av kvinnor vid textiltillverkningen finns utställda. Ullen förbereddes genom att rulla trådar över låren, därför användes lårskydd av keramik. Det lårskydd som är ut-

²²⁷ Tematext ”Women”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²²⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²²⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³⁴ Tematext ”Spinning and Weaving”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

ställt här har målningar som visar scener där ullén förbereds. En modell av ett kvinnohuvud sitter på delen av skyddet som täcker knäet, där hängde kvinnorna den färdiga ullén.²³⁵ En vas målning visar en kvinna som spinner trådar. Ytterligare två vas målningar visar kvinnor som arbetar med textiltillverkning. En terrakottafigur med en man och en kvinna på en soffa visar att en stor del av textilierna som tillverkades användes till möbler.²³⁶

Temat ”Greek and Roman Dress/Grekiska och romerska kläder”, beskriver hur man klädde sig. Tematexten nämner en löst sittande tunika som basplagget för både män och kvinnor i den klassiska världen. Ovanpå denna bar man ofta en mantel i ett lite tjockare material. I Rom kunde medborgare draperas en toga över tunikan.²³⁷ Fem vaser ställs ut, tre med kvinnomotiv. Ett motiv visar två kvinnor som delar på en mantel, troligtvis för att skydda sig från solen när de arbetade utomhus. Det andra motivet visar en kvinna som bär en tunika och en mantel med dekorativa mönster. Det tredje motivet visar en flicka som bär en kort tunika med dekorativa mönster.²³⁸ Åtta figurer i terrakotta och brons representerar personer klädda i typiska kläder. Fyra av dessa är kvinnor.²³⁹

Tre teatermasker i sten är utställda, dessa användes främst för dekoration. Det framgår inte i texten om någon av dem representerar en kvinna. Min tolkning är att åtminstone en ser ut att vara en kvinna.²⁴⁰

I temat ”Gladiators/Gladiatorer” finns inga kvinnor representerade i föremål eller föremålstexter. Däremot nämns det kort i tematexten att tusentals män och kvinnor dödades i strid eller av djur för nöjes skull.²⁴¹

Samma sak som i föregående tema gäller för temat ”Boxing and Wrestling/Boxning och brottning”, kvinnor nämns kort i tematexten, men finns inte annars representerade. En kvinna syns på en vas målning, identifierad genom sin vita hud, men det nämns ingenting om henne i föremålstexten. I tematexten står att kvinnor inte deltog i sportgrenar eftersom det oftast var sätt för soldater att träna inför krig. Undantaget var i Sparta, där kvinnorna deltog i både sport och krig.²⁴²

I ”Games/Spel” beskrivs ett spel i ett antikt citat som ett spel för kvinnor.²⁴³ Två musér finns avbildade på en spel pjäs, och på en vas målning syns en kvinna jonglerande.²⁴⁴

²³⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³⁷ Tematext ”Greek and Roman Dress”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²³⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²³⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁴¹ Tematext ”Gladiators”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²⁴² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Tematext ”Boxing and Wrestling”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²⁴³ Tematext ”Games”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

”Children/Barn” handlar främst om barns utbildning och ceremonier för nyfödda barn. Pojkar från de högre samhällsklasserna i det klassiska Grekland fick utbildning i musik, idrott, skrivning och läsning. De gick i speciella skolor som föräldrarna betalade för. De skulle förberedas för den roll de förväntades ha i det offentliga livet. Flickorna fick sin utbildning i hemmet, där de främst skulle lära sig att bli bra hustrur.²⁴⁵ En terrakottafigur avbildar en flicka som skriver med en *stylus* (skrivdon). Tre dockor finns, som ser ut som kvinnofigurer. En vasmålning visar en kvinna med ett barn som försöker lära sig att krypa. Många föremål har pojkar avbildade.²⁴⁶

”Reading and Writing/Läsa och skriva” är nästa tema. En liten oljeflaska har ett kvinnohuvud på handtaget och bredvid detta står det ”Jag är Aineta”. På flaskans kropp står nio mansnamn, möjligen namnen på hennes beundrare.²⁴⁷ En terrakottafigur föreställer en sittande flicka med skrivtavlor. På en vas syns en kvinna som läser på en papyrusrulle.²⁴⁸

Nästa tema är ”Household Gods and Popular Religion/Gudar i hemmet och populärreligion”. En liten plakett bär en inskription med en dedikation till Juno. En spik bär en besvärjelse riktad till Artmis. Tre figurer visar gudinnor, Fortuna, Venus och den tredje är okänd.²⁴⁹

”Roman Household Utensils/Romerska husgeråd” nämner inga kvinnor. Föremålen är vardagliga hushållsartiklar.²⁵⁰ Kvinnor varken nämns i text eller finns representerade i föremål i följande teman: ”Roman Army/Romerska armén”, ”Greek Armour/Grekiska rustningar”, ”Chariot Racing/Vagnkapplöpning” och ”Potters and Painters/Krukmakare och snickare”.

I montern ”Furniture and Fittings/Möbler och inredning” föreställer en terrakottafigur en kvinna sovande på en säng, en annan terrakottafigur avbildar en kvinna i ett badkar.²⁵¹

”Roman Music/Romersk musik” har två terrakottafigurer som avbildar spelande kvinnor. En av kvinnorna håller i ”double-pipes”, en annan håller i en harpa. En bild finns av en detalj från en sarkofag, som visar en flicka som spelar på en luta.²⁵²

”Greek Music and Dance/Grekisk musik och dans” visar tre terrakottafigurer som föreställer kvinnor, en dansande och två som spelar instrument. En vasmålning visar en danslektion där en kvinna slår takten medan två nakna flickor dan-

²⁴⁵ Tematext ”Children”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁴⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁵⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁵¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12.

²⁵² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-12; Föremålstext, British Museum, 2017-12-12.

sar. En annan vasmålning avbildar män i vadderade kostymer som dansar med nakna kvinnor. På ytterligare en vas syns musor med några olika instrument.²⁵³

Nästa tema är ”Drama”. Två ringar med sigill visar kvinnliga teatermasker. Tre terrakottafigurer visar romerska pantomimskådespelare. I texten framkommer att i den romerska pantomimen, till skillnad från den grekiska komedin, spelades kvinnorollerna av kvinnliga skådespelare.²⁵⁴ En grekisk terrakottafigur visar en man som spelar en ung kvinna.²⁵⁵

Den enda kvinnan som nämns i ”Farming/Jordbruk”, är gudinnan Demeter.²⁵⁶

Några kvinnor finns avbildade på en vas i temat ”Watersupply/Vattenförsörjning”. De hämtar vatten i kärl, som de bär på huvudena.²⁵⁷

Gudinnan Hygieia, och terrakottamodeller av kvinnliga kroppsdelar som användes som offergåvor till gudar inom hälsa finns utställda i temat ”Medicine”.²⁵⁸

Nästa tema är ”Burial Customs/Begravnings seder”. Det var kvinnorna som tvättade och klädde den döda kroppen innan begravningen.²⁵⁹ En terrakottafigur visar en sörjande kvinna. Skärsår, målade med röd färg, på bröstet tyder på självförvållade sår på grund av sorg. En annan sörjande kvinna finns avbildad på en kruka. Hon har klippt av sig håret som ett tecken på sorg. På en vas syns en kvinna dekorera en grav. Ytterligare en vasmålning visar färjemannen Karon som står i sin båt med handen utsträckt mot en kvinna som han ska ta över floden Styx. En askurna bär en inskription med en kvinnas namn, Bovia Procula.²⁶⁰

”Marriage/Äktenskap” berättar att äktenskapets huvudsakliga syfte var att få söner som skulle ärva familjens egendom. I Grekland varade ceremonin i flera dagar, för att underlätta för brudens övergång till makens hus, och till hennes nya roll som hustru.²⁶¹ Fyra vasmålningar visar bröllopsceremonier, varav en som troligen avbildar Zeus och Hera. En annan målning visar bröllopsförberedelser och en visar kvinnor i hemmet. En ask med lock gavs ofta som bröllopsgåva till bruden av hennes far.²⁶²

”The Greek Drinking Party/Symposium” är den sista montern. Symposierna var till för männen, kvinnorna fick endast närvara som underhållning och för att servera männen. Det ansågs inte propert för respektabla kvinnor att närvara.²⁶³ Två

²⁵³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁴ Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁵⁹ Tematext ”Burial Customs”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁶¹ Tematext ”Marriage”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-13.

²⁶² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁶³ Tematext ”The Greek Drinking Party”, Greek and Roman Life, British Museum, 2017-12-13.

vasmålningar visar kvinnor vid symposier, där den ena spelar flöjt och den andra håller upp vin åt en man.²⁶⁴

Roman Empire

Utställningen *Roman Empire* behandlar Romarrikets framväxt och utbredning. Denna utställning är inte tematiskt uppbyggd, så observationerna kommer endast att fokuseras på de ställen där kvinnor nämns eller finns representerade.

Många smycken finns utställda. Texten "Roman jewellery" nämner att vissa smykestrender var universella och bars av kvinnor från Egypten i södra delen av det romerska riket, till Britannien i norr. Dessa trender inkluderade ormformade armband, örhängen formade som små bollar av guld, halvmånformade hängen och smycken dekorerade med Medusahuvuden. Vissa smykestrender kan ge en mer exakt datering.²⁶⁵

En marmorbyst visar en ung kvinna som bär en peruk, en tunika och mantel. Porträttet reflekterar tidens mode.²⁶⁶ En terrakottafigur visar en romersk kvinna som Venus, med en delfin.²⁶⁷ Två sarkofager finns: en har en avbildning av Psyche, den andra har en bild av en kvinna som matar ormar, samt flera bilder av Psyche.²⁶⁸

En marmordedikation är tillägnad kejsar Alexander Severus och hans mor Julia Mamaea. Han var kejsare mellan år 222 och 235 e.Kr., men den riktiga makten låg hos hans mor.²⁶⁹ Två terrakottafigurer visar kejsarinnor, den ena är möjligen Crispina, hustru till kejsar Commodus, den andra Faustina, hustru till kejsar Marcus Aurelius. En bronsbyst avbildar en personifiering av Africa, som här gestaltas som en kvinna med grekisk klädsel och lockigt afrikanskt hår.²⁷⁰ En skål har en fris med sex stycken dansande figurer, varannan man och kvinna, som troligen illustrerar en bacchisk dans.²⁷¹

Tematexten om porträtt nämner kvinnor i en mening om hur förändringar i modetrender kan ses i porträttkonsten, exempelvis att kvinnors hårstilar ändras. Det nämns dock också att mäns porträtt följer vissa modetrender.²⁷² Sammanlagt finns i utställningen 22 porträtt, varav sex avbildar kvinnor. En porträttstaty visar en rik kvinna under mitten av 100-talet e.Kr. Ingenting mer står om henne eller några utmärkande detaljer, resten av texten berättar om typen av marmor som statyn är gjord av, och om kejsar Hadrianus, under vilkens regeringstid porträttet

²⁶⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁵ Tematext "Roman jewellery", Roman Empire, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁶⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷² Tematext "Portraits in the Roman Empire", Roman Empire, British Museum, 2017-12-13.

kommer ifrån.²⁷³ En marmorbyst avbildar antingen Faustina, hustru till kejsar Marcus Aurelius, eller hennes dotter Lucilla, hustru till Lucius Verus. En annan marmorbyst visar en kvinna, troligen från kejsarfamiljen, men hon har inte blivit identifierad. En marmorbyst har en inskription tillägnad Claudia Olympias. Ett marmorhuvud visar Matidia. Hon var syskonbarn till kejsar Trajanus, och mor till Sabina, som var hustru till kejsar Hadrianus. Matidia blev gudaförklarad efter sin död och hennes staty ställdes upp över hela riket.²⁷⁴ Ett huvud i marmor avbildar kejsarinnan Livia Drusilla, hustru till kejsar Augustus. De var gifta i över femtio år och hon ska ha haft ett mycket stort inflytande.²⁷⁵

Flera gudinnor finns representerade. En alabasterbyst visar gudinnan Isis. På en målad träpanel från kistor finns Isis och Fortuna, på en annan Aphrodite. Flera andra gudinnor finns på både trä- och benplaketter: Athena, Nike, och Isis förekommer på flera. Tre terrakottafigurer visar gudinnorna Isis, Venus och Artemis.²⁷⁶

Tolv stenporträtt från gravar finns utställda; sju av dessa visar kvinnor, inklusive två med två kvinnor och en med en man och en kvinna.²⁷⁷

Två terrakottafigurer avbildar kvinnor med barn. Toalettartiklar i silver har hittats i en kvinnas grav, vilket tyder på att hon hade personliga ägodelar och kom från en rik familj.²⁷⁸ En gravinskrift dedikerar graven till Acilia Lamyra, som gavs av hennes make, som var en privilegierad slav hos kejsarfamiljen.²⁷⁹ En bronsmask visar en menad, en kvinnlig följeslagare till vinguden Bacchus. En väggmålning visar Phaedra med en tjänarinna. En panel visar en kvinna som spelar på en lyra, medan hennes älskare tittar på. En fresk avbildar Ariadne, som pekar mot sin älskare Theseus, som är på väg att överge henne.²⁸⁰

Ett emblem på en silvertallrik visar en kvinna, den andra tallriken avbildar en äldre man. En inskrift som tyder på ägande kan indikera att det är kvinnan som ägde dem. En väggmålning av en man och en kvinna kan dateras genom kvinnas frisyr.²⁸¹ Ett porträtt avbildar antingen Julia Drusilla eller Julia Livilla, systrar till kejsar Caligula. Ett porträtt visar en kvinna som liknar Cleopatra VII, med en hårstil som var populär hos kvinnor i östra medelhavsområdet, inklusive Cleopatra. Porträttet avbildar troligen inte Cleopatra, utan en annan kvinna i hennes hov.²⁸²

²⁷³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁸ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁷⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

En marmorstaty visar Isis, som ofta associeras med fertilitet och moderskap. Hennes mystiska kult spreds genom det romerska riket. Ett par gravinskrifter är tillägnade kvinnor, en av dessa inskrifter är till Dasumia Soteris, från hennes make och före detta ägare. Han beskriver henne som ”the best freedwoman and most revered wife, with whom he lived thirty-five years with no dispute, hoping she would have outlived him, rather than left him to survive her”.²⁸³

En marmorbyst visar en kvinna identifierad som en vestal, en prästinna till gudinnan Vesta. Ett gravporträtt i kalksten visar en kvinna, stilen är kraftigt influerad av de hellenistiska gravporträtten. Hon bär smycken.²⁸⁴ En annan gravrelief visar två kvinnor, identifierade som Fonteia Eleusis och Fonteia Helena. De hade tillhört en kvinna vid namn Fonteia Gaia, och vid deras frigivning tagit hennes namn. De håller varandras händer, vilket var en symbol för en nära relation, kanske var de systrar, mor och dotter, nära vänner eller älskarinnor.²⁸⁵ En bronsstaty avbildar en kvinna med en krans och en ask. Inristat på en ask i brons syns krigsscener mellan greker och amazoner, och i en scen syns Akilles med amazon-drottningen Penthesileas döda kropp.²⁸⁶

Ett marmorhuvud har tillhört en staty av Livia som gudinnan Ceres. Statyn ska ha varit större än en vanlig människa.²⁸⁷ I tematexten ”The Emperor and the Imperial Family” nämns endast om kvinnor att ”Augustus’ wife Livia, and many later empresses, were very involved in court politics.”²⁸⁸

Egyptian Life

Egyptian Life fokuserar främst på det hur det vardagliga livet såg ut. Föremålen är samtida med målningarna från Nebamuns gravkapell, vilket tar upp en stor del av utställningen. Ett problem med att presentera det vardagliga livet är att det är nästan bara från den lilla gruppen rika människor som vi har kvar material som berättar om hur livet såg ut. Man vet mycket lite om hur vardagen såg ut för större delen av befolkningen.

Få föremål här har en tydlig koppling till kvinnor. I temat mode framkommer att både män och kvinnor bar rikt dekorerade halsband. Ett antal smycken finns utställda, men det specificeras inte om de bars av kvinnor eller män.²⁸⁹ Skönhetsprodukter och smink var även det någonting som användes av både män och kvinnor.²⁹⁰

²⁸³ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁴ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁵ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁶ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁷ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁸ Tematext ”The emperor and the imperial family”, Roman Empire, British Museum, 2017-12-13.

²⁸⁹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Tematext ”Fashion”, Egyptian Life, British Museum, 2017-12-13.

²⁹⁰ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

På väggmålningarna till Nebamuns grav syns gudinnan Nut, lutandes ur ett träd. Nebamuns fru ska även ha funnits med i en bild, men den är försvunnen. En annan scen visar en fest till Nebamun, med nakna flickor som serverar gästerna, och unga flickor som talar med varandra. En målning visar musiker, kvinnor från de lägre samhällsklasserna, målade med ansiktena riktade rakt fram, vilket var ovanligt i den egyptiska konsten.²⁹¹ En liten staty av en man tillsammans med sin fru kommer från ett gravkapell.²⁹²

Analys av British Museum

I denna del följer en analys av utställningarna som har undersökts, tillsammans med den intervju som har utförts med en medarbetare på British Museum.

Här har utställningarna tydliga teman. Det antika Grekland och Rom delas upp på många olika utställningsrum, som antingen är tematiska eller förhåller sig till en viss tidsperiod. Kvinnor finns representerade, främst genom avbildningar av gudinnor, men även genom figurer som visar vanliga kvinnor och föremål som berättar om kvinnornas vardagliga sysslor och liv. Dock finns det vissa ställen där kvinnorna försvinner, och där det finns möjligheter att berätta mer som inte tas tillvara på. Fråga nr. 9 i ”Tjugo frågor till en utställning”, ”finns inom utställningens ämne möjlighet att visa exempel på både män och kvinnor i överraskande eller oväntade roller? Hur har dessa möjligheter utnyttjats?”²⁹³ är väl användbar i analysen av utställningarna. Det är ofta i dessa exempel som man har bäst möjlighet att ge en mer spännande bild av den antika kvinnan, att visa att det fanns kvinnor i de mansdominerade sfärerna. Här kan vi även hitta kvinnliga individer, till skillnad från den mer generaliserande bilden av kvinnornas liv som annars är vanligast.

I utställningen *Greece: Athens* förekommer flera kvinnofigurer, både mytologiska och verkliga, exempelvis i gravmonument och representationer av begravningsceremonier. I monter nr. 1, som berättar om liv och återfödelse, finns många gudinnor, bland andra Demeter, Persephone, Athena och Hera. Även figurer av anonyma kvinnor, som dansar, spelar instrument och bär på föremål relaterade till en festival finns här. Det berättas en del i texterna, men eftersom föremålstexterna är ganska korta är det begränsat med information. Här är gudinnorna fler till antalet än gudarna. Det finns ingen tydlig uppdelning mellan manliga och kvinnliga föremål som skulle stödja Hirdmans teori, och varken vanliga män eller gudar framstår som norm.²⁹⁴

I monter nr. 2 berättas om begravning och begravningsceremonier. En text beskriver kvinnor i sorg som sliter sitt hår, och män som tar farväl av den avlidna.

²⁹¹ Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁹² Observationsanteckningar, British Museum, 2017-12-13; Föremålstext, British Museum, 2017-12-13.

²⁹³ Ahlsén, Berg & Berg (2005), s. 182.

²⁹⁴ Hirdman (1988), s. 52.

Gravmonument är tillägnade både män och kvinnor, och har avbildningar av antingen den avlidna eller personer som sörjer den avlidna. Här finns även ett flertal gudinnor, som Aphrodite, Nike och Hygieia. En prästinna finns avbildad, och i texten nämns hur prästinnor var ett av de få offentliga ämbeten en kvinna kunde inneha. En grav beskrivs som troligen tillhörande en utbildad kvinna, baserat på de gravgåvor som har hittats, bland annat en *stylus* (skrivdon). Utanför monstrarna finns fyra gravmonument, varav tre är tillägnade kvinnor. Här finns det några exempel där kvinnor visas i (för tiden) lite mer ovanliga roller,²⁹⁵ som prästinna och en utbildad kvinna. Dessa kvinnor knyts inte specifikt till de områden som enligt Porter oftast associeras med kvinnor: hemmet, reproduktion och konsumtion.²⁹⁶ De kopplas istället till den offentliga religionen och den intellektuella sfären.

Vissa av föremålstexterna är lite längre, och försöker berätta mer än att bara ge en ren beskrivning av föremålet, exempelvis texten om prästinnan. På texterna till vaser med målningar ges förklaringar till vilka de avbildade personerna är, och vilka eventuella relationer de hade till varandra. Det berättas främst om gudinnorna, snarare än de vanliga människorna. Troligen för att gudinnorna är lättare att identifiera och man vet någonting om dem, vilka attribut de hade och vad de symboliserade.

Denna utställning behandlar tidperioden 430–400 f.Kr., då det peloponnesiska kriget pågick mellan Athen och Sparta, som Athen slutligen förlorade. Att utställningen fokuserar på död, återfödelse, begravning och krig reflekterar den tidsperiod som behandlas. Gudinnan Nike, personifieringen av seger, syns på flera vas-målningar, exempelvis en avbildning av en ung man på väg i krig som offerar till henne om lycka i kriget. Kvinnornas relation till kriget tas inte upp. En aspekt som hade kunnat tas upp i större utsträckning är hur det såg ut i Sparta, exempelvis hur kvinnosynen såg ut där.

Överlag finns många kvinnor representerade i utställningen när det kommer till föremål. Majoriteten är gudinnor eller andra mytologiska kvinnovarelser, vilka även är flera än antalet gudar, och ofta relaterade till krig eller önskan om seger i krig. Vanliga människor, både män och kvinnor förekommer, oftast i gravmonument tillägnade dem. Främsta skillnaden här är att kvinnor mest avbildas som sörjande och männen som idrottsmän och soldater, vilket är en stereotypisk porträttering.

I utställningen *Greek and Roman Life* behandlas det vardagliga livet i det antika Grekland och Rom. Den är tematiskt uppbyggd, där en monter visar upp ett specifikt tema. Totalt finns 26 teman, varav fem inte nämner kvinnor överhuvudtaget. I vissa nämns dock kvinnor endast kort i tematexten, eller finns representerade på ett föremål. De teman som inte nämner kvinnor är: ”Roman Household

²⁹⁵ Se fråga nr. 9 i bilaga 1.

²⁹⁶ Porter (1990), sidnumrering saknas.

Utensils”, ”Roman Army”, ”Greek Armour”, ”Chariot Racing” och ”Potters and Painters”. Det första av dessa teman är helt generellt, och visar upp de husgeråd som användes i romerska hem utan att koppla till vilka människor som kan ha använt dem. Eftersom hemmet enligt Porter var kvinnans domän, det kan därför vara möjligt att kvinnor, eller kvinnliga slavar, har hanterat dessa föremål.²⁹⁷ De övriga är typiskt manliga teman, och eftersom kvinnor var helt uteslutna från krig och delaktighet i sport är det inte förvånande att kvinnor inte finns representerade här. Man kan inte tvinga in ett kvinnoperspektiv i de områden som kvinnor inte tilläts delta i enligt tidens genuskontrakt.²⁹⁸

Ett tema handlar specifikt om kvinnor, ”Women”, och har en tematext där det berättas om hur livet såg ut för kvinnorna i antiken. Texten berättar både om kvinnor i de övre samhällsklasserna, och de lägre. Det berättas utifrån ett helhetsperspektiv om kvinnan i allmänhet, dock mycket kortfattat eftersom det är svårt att ge en detaljerad bild i en så pass kort text. Kvinnor i de övre samhällsklasserna relateras till hemmet, och deras främsta uppgift var att ta hand om barnen och hushållet. Detta stämmer in med Porters antagande om vilka områden som associeras med kvinnor.²⁹⁹ Föremålen i montern representerar både vanliga kvinnor och gudinnor. De visar upp en ganska bred bild av kvinnoysslor, flera kvinnor avbildas utförande hushållssysslor, en kvinna syns med en bokrulle och andra med barn. Två kvinnor som troligen är hetärer (prostituerade) finns även. Inga överraskande eller ovanliga kvinnoroller presenteras här, utan det är de generella kvinnorollerna som presenteras.³⁰⁰ Trots att kvinnor nämns i 21 av 26 teman kan det dock ändå uppfattas som att ett eget kvinnotema separerar kvinnorna från de övriga temana. Exempelvis skulle man kunna få den uppfattningen om man endast hade en lista på de teman som utställningen behandlar, eller för den besökare som inte specifikt letar efter kvinnor i de olika temana. För att motverka detta hade man förslagsvis kunnat ha ett tema om män, som berättar om mäns roll i samhället på samma sätt som det berättas om kvinnor. Detta för att det annars kan upplevas som att kvinnornas berättelse är någonting annorlunda som skiljs från den övriga berättelsen, bara genom att inte ha ett motsvarande tema om män. Det kan även, som i Hirdmans teori, medföra att mannen bekräftas som norm i de antika kulturerna.³⁰¹

I de övriga teman nämns kvinnor i varierande grad, som nämnts finns de representerade i 21 av 26 teman, inklusive temat ”Women”. I vissa teman får de endast en mening i tematexten, exempelvis som i temat ”Gladiators” och finns inte representerade i föremål, och i andra teman är det tvärt om. Överlag fungerar

²⁹⁷ Porter (1990), sidnumrering saknas.

²⁹⁸ Hirdman (1998), s. 54.

²⁹⁹ Porter (1990), sidnumrering saknas.

³⁰⁰ Se fråga nr. 9 i bilaga 1.

³⁰¹ Hirdman (1988), s. 52.

inkludering av kvinnor relativt bra i denna utställning. De har ett eget tema med en egen monter där olika typer av kvinnor berättas om i text och representeras i föremål. Trots detta utesluts de inte från övriga teman, de vävs in på något vis i majoriteten av teman, vilka dock främst domineras av männen och det manliga perspektivet. Att kvinnorna visas upp i relation till hemmet, barnafödande och äktenskap är i sig inte förvånande, eftersom det var så livet såg ut för den typiska antika kvinnan.³⁰² Det representerar även det för tiden rådande genuskontraktet, vilket som nämnts tidigare skiljer sig från hur det ser ut i både Storbritannien och Sverige idag.³⁰³ Utställningen presenterar i stort de enligt Neils vanligaste typer av kvinnokarakterer: hustru, skötare av hushåll och fertilitetsgudinna.³⁰⁴

Utställningen *Roman Empire* är inte tematiskt uppbyggd, och behandlar utbredningen av det romerska imperiet. Här är det mer begränsat var i utställningen vi finner kvinnorna. Eftersom utställningen är uppbyggd på ett annat sätt än den föregående utställningen kopplas inte kvinnor till teman som hemmet, reproduktion och äktenskap. Istället blir det främst utseende och accessoarer som förknippas med kvinnor, både i föremål och i texter. Exempel där kvinnor nämns är i text relaterade till smycken och i tematexten om porträtt nämns att man kan se förändringar i mode genom kvinnornas hårstilar. Ett flertal olika gudinnor finns, på vaser och som figurer, bland andra Isis, Athena, Nike och Venus. Vanliga kvinnor i de lägre samhällsklasserna ges inte så mycket utrymme, det blir snarare kvinnorna inom hovet som uppmärksammas.

Utställningen har sammanlagt 22 marmorporträtt, varav endast sex avbildar kvinnor. De flesta kvinnoporträtten är identifierade, ibland ges två möjliga identifieringar, och de är då kvinnor inom kejsarens familj eller hov. Kvinnor finns även representerade i gravreliefer, gravföremål och gravinskrifter. Dessa är troligen mer vanliga kvinnor, som inte tillhörde hovet. Kvinnorna placeras inte skilda från männen, men de kvinnoföremål som ställs ut är betydligt färre än de manliga. Ett isärhållande av de manliga och kvinnliga sfärerna kan ses genom avsaknaden av ett kvinnoperspektiv i den övergripande berättelsen.³⁰⁵

Kvinnor finns främst representerade i föremål, men förekommer nästan inte alls i tematexter. Det finns ingen egen text om kvinnors liv här. En sådan text skulle exempelvis kunna handla om kejsarinnorna eller prästinnorna. Det är visserligen svårt att veta något mer ingående om de individuella kvinnornas liv, men det finns tydliga möjligheter att belysa några unika kvinnoroller.³⁰⁶ I utställningen finns ett marmorporträtt som föreställer en vestal, som var en prästinna till gudinnan Vesta (se kort beskrivning i avsnittet Tidigare forskning, s. 14). Föremålstex-

³⁰² D'Ambra (2007), s. 3.

³⁰³ Hirdman (1988), s. 54.

³⁰⁴ Neils (2011), s. 13–15.

³⁰⁵ Hirdman (1988), s. 52.

³⁰⁶ Se fråga nr. 9 i bilaga 1.

ten berättar endast om hennes huvuddräkt som identifierar henne som vestal, och att deras uppgift var att ta hand om härden i Vestatemplet på Forum Romanum. I relation till detta porträtt skulle det kunna finnas en lite längre tematext som berättar om vestalerna. Prästinnorna är ett utmärkt exempel på en mycket unik kvinno-representation. De hade unika rättigheter och deras roll och uppgifter var i princip oskiljbara från Roms säkerhet. Här har en av de tydligaste möjligheterna att belysa kvinnor i en unik offentlig roll i det romerska samhället inte tagits tillvara på. Vi vet relativt mycket om själva prästerskapet, vilken betydelse de hade för staden Rom och de rättigheter och egenskaper som gjorde dem unika även inom den romerska religionen.

Den del av historien som utställningen berättar om, det romerska imperiet, är i sig en väldigt mansdominerad historia. När den även inte berättar om de vanliga människorna försvinner kvinnorna ännu mer. Det romerska imperiet förknippas med ett manligt historieperspektiv, och i utställningen görs inte många försök till att ändra eller utmana det. Här är det männen som har styrt, och det är den mansdominerade historien som berättas. Att historien ser ut som den gör är ingenting vi kan ändra på; det var männen som hade makten, och det var männen som skrev historien. Det är få platser där kvinnor lyfts fram, deras roller problematiseras inte och det finns ingen övergripande text om dem. Genom Hirdmans genussystem är det tydligt att utställningen beskriver mannen som normen i denna del av historien.³⁰⁷

I den sista utställningen *Egyptian Life* berättas det generellt om livet hos människorna i de övre samhällsskikten. Här finns varken kvinnor eller män specifikt representerade i den del av utställningen som inte tas upp av väggmålningarna från Nebamuns gravkapell. Föremålen som visas är vardagliga och inkluderar möbler och andra föremål från hemmet. I texterna framgår att smink, skönhetsprodukter och smycken användes av både män och kvinnor. I väggmålningarna är det få kvinnor representerade, gudinnan Nut, musiker och serveringspersonal är kvinnor. Överlag, främst på grund av att utställningsrummet i stort tas upp av Nebamuns gravkapell är berättelsen övervägande manlig. Inga individuella personer tas upp i övriga delen av utställningen, och inga typiska kvinno- eller manssysslor behandlas.

I det samtal jag hade med en intendent på British Museum menar hen att i alla kulturer finns kvinnor representerade, det går inte idag att låta bli att inkludera kvinnor i utställningar. Om man medvetet väljer bort kvinnor blir det problem. För att belysa kvinnor ytterligare kan man ha speciella utställningar som specifikt berättar om kvinnor.³⁰⁸ Ett sådant tillvägagångssätt kan som tidigare nämnts ha både positiva och negativa effekter. Det kan å ena sidan ge välbehövligt utrymme

³⁰⁷ Hirdman (1988), s. 52.

³⁰⁸ Intervju, Informant 5, British Museum, 2018-09-11.

för att berätta på ett mer ingående sätt om kvinnors historia och ge möjlighet för att ge plats åt ny forskning. Å andra sidan kan denna uppdelning ytterligare förstärka en marginalisering av kvinnorna och legitimera deras begränsade närvaro i de permanenta utställningarna.³⁰⁹

Informanten säger att utställningarna (de som har behandlats i undersökningen) är två generationer för gamla, och förändring går trögt. Den äldsta av dessa utställningar är från tidigt sextiotal. Förändringar i permanenta utställningar sker inte så ofta som man hade önskat. Det finns en vilja att se över dem, men det finns få resurser för detta.³¹⁰ Enligt Belloni är det enklare att förändra befintliga utställningar än skapa helt nya, vilket är ett sätt som museet försöker arbeta på men det saknas resurser för att kunna utföra detta i den omfattning som man skulle vilja.³¹¹ Exempel på sätt man skulle kunna arbeta med förändringar i utställningarna är att förnya texterna, byta ut föremål och eventuellt ha en tillfällig monter med utbytbara teman och föremål. Digitala medel skulle även vara ett sätt att kunna erbjuda fördjupande texter och bilder på föremål ur museets samlingar.

Informanten menar även att det inte går att ha en utställning som uteslutande handlar om kvinnor, utan man måste ha med dem i de permanenta utställningarna. Om kvinnor inte finns i en viss tidsperiod i historien, eller i samlingarna, då finns de inte där. Det går inte att hitta på kvinnor i historien.³¹² Om kvinnor på något sätt saknas skulle det dock kunna vara aktuellt att exempelvis ha med en text som förklarar denna frånvaro, om det är själva historieskrivningen som utesluter kvinnor eller om de helt enkelt inte finns material i museets samlingar. Levin påpekar att avsaknaden av genusrelaterade föremål i museernas utställningar och samlingar reflekterar vissa värderingar.³¹³

³⁰⁹ Aronsson & Meurling (2005), s. 23.

³¹⁰ Intervju, Informant 5, British Museum, 2018-09-11.

³¹¹ Belloni (2005), s. 157.

³¹² Intervju, Informant 5, British Museum, 2018-09-11.

³¹³ Levin (2010), s. 89.

Slutdiskussion

Uppsatsens syfte har varit att undersöka hur kvinnor gestaltas i utställningar om antika kulturer, hur museerna arbetar med genusperspektiv i skapandet av utställningarna samt hur det berättas om kvinnor i visningar. Resultaten av undersökningen kommer i detta avsnitt att diskuteras utifrån de frågeställningar som undersökningen har grundat sig på:

- Vilka föremål med anknytning till kvinnor finns i utställningarna?
- Hur berättas det om kvinnor i utställningstexterna?
- Hur berättas det om kvinnor i visningar?
- Hur skulle man kunna arbeta med kvinnogestaltning i antika utställningar? Om material i samlingarna inte finns, hur skulle man kunna gestalta kvinnor på annat sätt?
- Om det behövs förbättring, hur kan man göra det med befintliga samlingar/resurser? Kan man berätta på annat sätt?

Utställningar från två museer har utgjort underlaget för undersökningen, Medelhavsmuseet och British Museum, vilka skiljer sig stort i fråga om storlek på samlingarna och vilka utställningsmöjligheter som finns. De första två frågeställningarna kommer att behandlas som en diskussion av resultatet av utställningsobservationerna.

I en kort jämförelse mellan dessa två museer är det tydligt att det fysiska utrymmet som ges till utställningarna skiljer sig stort och har betydelse för vad man kan förmedla när det handlar om kvinnor. Medelhavsmuseets *Grekland och Rom*-utställning är idag rester av den gamla utställningen som hade betydligt större utrymme och var tematiskt uppbyggd. På British Museum är de antika kulturerna uppdelade på flera olika utställningar som är uppdelade efter område eller tema. De fyra utställningar som valdes till denna undersökning baserades på teman som bäst motsvarade de som finns på Medelhavsmuseet. Dessa utställningar ges mycket större fysisk yta, och har då bättre möjligheter att ställa ut fler föremål relaterade till kvinnor.

På Medelhavsmuseet finns det ingen tydlig röd tråd i utställningen, och trots att det finns flera föremål som representerar kvinnor berättas det väldigt lite om dem i texterna. Museet har föremål i samlingarna som skulle kunna ge en bredare gestaltning av den antika kvinnan. Detta märks genom de föremål som står utställda i ”Studiegalleriet” en trappa upp vid caféet. I dessa montrar är det dock

svårt att berätta om föremålen, dels eftersom texterna finns separat en bit ifrån dem, dels är det svårt att prata om dem i en visning, på grund av att det är väldigt trångt. Möjligheter finns däremot att flytta några av dessa föremål som representerar kvinnor, och ställa ut dem som en del av utställningen på nedre plan. Ambitionen finns att göra om utställningen, och i intervjuerna som gjordes med utställningsproducenten och de två museipedagogerna svarade alla att de ansåg att förändringar är nödvändiga för att kunna inkludera ett bredare perspektiv. På British Museum gör uppdelningen av den antika perioden på flera olika utställningar att varje utställning har en tydlig röd tråd.

De vanligaste föremålen som representerar kvinnor på båda museerna är gudinnor eller kvinnofigurer som har använts som votivgåvor. Exempelvis finns i *Greece: Athens* fler avbildningar av gudinnor än gudar. I temat ”Myternas värld” på Medelhavsmuseet finns ett flertal gudinnor representerade. De mest förekommande gestaltningarna av kvinnor är de som Neils beskriver som de tre kvinno-karaktärer som är vanligast i avbildningar: kvinnan som hustru, kvinnan som husmor i hemmet och kvinnan som fertilitetsgudinna.³¹⁴ Kvinnan som hustru representeras främst av kvinnan i relation till sin make, vanligast i gravreliefer som förekommer i de flesta av de undersökta utställningarna på båda museerna. Kvinnan som husmor i hemmet representeras tydligast i *Greek and Roman Life*, där ett tema är tillägnat kvinnan och berättar om hennes sysslor i hemmet. Det är det vardagliga livet som saknas i Medelhavsmuseets *Grekland och Rom*-utställning. Vardagliga föremål finns utställda i ”Studiegalleriet”, men här berättas som sagt ingenting om kvinnornas sysslor i hemmet. Egyptenutställningen fokuserar på att visa det vardagliga livet hos de vanliga människorna, och här finns kvinnors sysslor representerade, dock ganska begränsat. Eftersom den officiella berättelsen är manlig, och det mesta materialet som är bevarat kommer från de övre samhällsskikten, är det betydligt svårare att nå fram i föremålen till de vanliga kvinnorna. Detta märks även i *Egyptian Life*, där det är det vardagliga livet hos de övre samhällsklasserna som gestaltas.

I utställningstexterna finns få ställen där kvinnorna ges utrymme i högre grad. Endast ett par tematexter, i *Greek and Roman Life*, fokuserar helt eller till största delen på kvinnor. I de övriga texterna får kvinnor endast ett par meningar i en annars övervägande manlig berättelse. Detta skapar ett tydligt intryck av att det är mannen som är normen i det antika samhället.³¹⁵ I de betydligt mer kortfattade föremålstexterna är bedömningen att behandlingen av manliga och kvinnliga föremål är ganska likartade. En skillnad finns i vissa föremålstexter i *Grekland och Rom*, där några av de manliga porträtten ges intellektuella värderingar som inte läggs på kvinnoporträtten. I *Roman Empire* finns ingen text som berättar om

³¹⁴ Neils (2011), s. 13–15.

³¹⁵ Hirdman (1988), s. 52.

kvinnorna under denna tidsperiod, trots att det finns föremål som kan användas för att berätta om intressanta kvinnor, exempelvis kejsarinnorna eller vestalerna.

Man kan dock fråga sig om ett separat tema om kvinnor är ett bra sätt att inkludera kvinnor i utställningarna. Risken finns att man skapar ännu större skillnader mellan män och kvinnor genom att skilja ut dem från den övriga, mansdominerade berättelsen. Det är möjligt att ha ett eget tema som berättar enbart om kvinnor, men detta ska inte innebära att de utesluts från resten av berättelsen. *Greek and Roman Life* är det bästa exemplet på detta, även om det finns möjligheter att inkludera kvinnor bättre i texterna så finns de representerade i föremål i nästan alla teman.

Skillnaderna mellan det antika samhället och dagens samhälle är oerhört stora och detta gör det svårt att kunna inkludera kvinnor i berättelsen på ett jämställt sätt, eftersom det samhälle vi talar om inte var jämställt. Hur genussystemet har sett ut är föränderligt och ser olika ut i olika tider och på olika platser, vilket är viktigt att komma ihåg när man undersöker antika kulturer. I antiken är det mycket tydligt att mannen är normen, enligt Hirdmans hierarki. Detta skapar de sociala och kulturella faktorer som placerar in mannen och kvinnan i sina respektive sfärer.³¹⁶ Mannen hörde hemma i den offentliga sfären, och kvinnans plats var i hemmet. Kvinnan associeras i dessa utställningar oftast till hemmet, reproduktion och äktenskap, vilket stämmer överens med vad Porter säger.³¹⁷ Att kvinnor och män behandlas olika i utställningar är inte ovanligt, vilket Porter, Smith och Grahn har skrivit om i sin forskning.³¹⁸

De sista tre frågeställningarna (se sidan 64) kommer att diskuteras utifrån svaren från intervjuerna med utställningsproducenten, intendenten och museipedagogerna.

På Medelhavsmuseet håller pedagogerna visningar både för allmänheten och för skolorna där det finns möjligheter att berätta om kvinnor. I vilken grad kvinnor inkluderas kan variera beroende på vad det är för typ av visning, vilka föremål pedagogen väljer att visa eller om det är ett skolprogram med ett visst tema. Eftersom de flesta föremålen på museet inte är direkt kopplade till kvinnor får pedagogerna ibland använda andra föremål för att berätta om en viss aspekt av kvinnornas liv. I skolvisningar går det inte att hoppa över kvinnoperspektivet, och då kan andra föremål eller praktiska inslag med provning av klädesplagg användas för att berätta djupare om kvinnans roll i samhället.³¹⁹ Det finns ett tydligt intresse från besökarna att få veta mer om kvinnor, vilket märks i att båda pedagogerna får frågor om kvinnor på visningarna. Det finns en annan diskussion om jämställdhet och genus idag än det gjorde för 50–90 år sedan, och kanske en annan förväntning

³¹⁶ Hirdman (1988), s. 51.

³¹⁷ Porter (1990), sidnumrering saknas.

³¹⁸ Porter (1990), sidnumrering saknas; Smith (2008), s. 159–174; Grahn (2007), s. 21–22.

³¹⁹ Intervju, Informant 3, Medelhavsmuseet, 2018-03-14.

på vad man som besökare ska få se i en utställning. Det går att berätta mer om kvinnor, även med det begränsade material som finns i vissa av utställningarna, om man bestämmer sig för att man vill göra det. Om man tog in fler kvinnorelaterade föremål och även nyare forskning på området skulle det kunna underlätta både för pedagogerna men även för besökare som på egen hand utforskar utställningarna.

Förändringar i *Grekland och Rom* efterfrågas av pedagogerna och utställningsproducenten, framförallt eftersom det inte är en ordentligt genomtänkt utställning. Den behöver göras om inte bara för att inkludera ett kvinnoperspektiv, utan ett bredare perspektiv överlag. Förslag på förändringar är att ställa ut fler föremål relaterade till kvinnor, inkludera kvinnor bättre i texter, hur man arbetar för att ta fram innehållet för att förmedla med mångfacetterade berättelser och att ha tillfälliga utställningar där man kan fokusera på smalare teman. På British Museum är de undersökta utställningarna ett par generationer för gamla, och även här saknas resurser för att genomföra de förändringar som man skulle vilja se. Andra komplement som museer kan använda sig av när det inte finns tillräckligt med material i samlingarna eller exempelvis om man inte kan få plats med fler föremål i utställningarna är att använda digital teknik, textcitat, kopior av föremål och bilder.

Forskningen om antiken och insamlingen av det arkeologiska materialet har varit mycket mansdominerad. Det är även i sig en mycket mansdominerad historia, där mycket av det material som har bevarats är från det manliga perspektivet. De flesta skrivna källor är gjorda av män, det som skrevs om kvinnor skrevs av män.³²⁰ Denna förutsättning gör att man lätt kan hamna i en situation där männen blir normen i berättelsen. Kvinnorna riskerar hamna vid sidan, eftersom hon inte var en lika stor del av den offentliga berättelsen. Det är inte nödvändigtvis så enkelt som att väga upp dessa representationsproblem genom att lägga till kvinnorelaterade föremål.³²¹ Det är främst viktigt att museerna funderar varför de gestaltar människor och historiska perioder på det sätt som de gör, och hur våra egna värderingar och perspektiv påverkar detta.³²²

Antiken är en mycket mansdominerad period och det är viktigt att vara medveten om hur annorlunda samhället såg ut då, framförallt när det kommer till kvinnor. Det som Hirdman kallar för genussystem är de föreställningar om manligt och kvinnligt som skapar förutsättningarna för hur män och kvinnor ordnas i samhället. Dessa genussystem ser olika ut i olika tider och på olika platser, vilket är mycket viktigt att bära med sig när man undersöker genusperspektiv i antiken. Hirdmans genussystem är strukturerat på två logiker: isärhållandet och hierar-

³²⁰ D'Ambra (2007), s. 3.

³²¹ Aronsson & Meurling (2005), s. 24.

³²² Aronsson & Meurling (2005), s. 23.

kin.³²³ Båda dessa principer är mycket framträdande i det antika samhället, och detta märks även i utställningarna. Kvinnan är i denna tidperiod separerad från mannen i fråga om vilka platser hon förväntades befinna sig på och vilka uppgifter hon hade. Mannen var normen i samhället. Detta märks även i historieberättandet och har genomsyrat både antikforskningen och insamlandet av material. Svårigheten är att komma ifrån detta i utställningarna när det är så samhället såg ut. Istället är det viktigt att problematisera och kommentera skillnaderna och hur människorna levde på den tiden.

Förutsättningar för att gestalta kvinnor i antiken

Det kan tyckas förvånande att kvinnor inte ges lika stor plats som männen i de antika utställningarna, kvinnorna utgjorde trots allt även då cirka hälften av befolkningen. Många av de antika källorna som finns bevarade är skapade från ett manligt perspektiv; det som finns skrivet av kvinnor är skrivet av män, de avbildningar av kvinnor som finns är skapade av män och kvinnan framställs oftast i relation till sin make, som kunde använda henne för att framställa sig själv på ett visst sätt.³²⁴ Det mesta bevarade materialet kommer även från de högre samhällsklasserna.³²⁵ Forskningen om kvinnor i antiken har på senare år ökat, och därför finns det förutsättningar för museer att kunna använda sig av nyare forskning för att ge en mer nyanserad bild av kvinnan än man kanske kunde göra tidigare. Kvinnorna blir ofta anonyma och representeras av sina sysslor i hemmet. Det är även främst föremål från de övre samhällsskikten som finns bevarade, vilket gör det svårare att komma åt kvinnor i de lägre samhällsskikten. Det finns däremot fantastiska undantag där kvinnor har haft en betydande roll och därför vet vi mer om vem hon var. Exempel är kvinnliga härskare som Hatshepsut, Kleopatra, kejsarinnorna i Rom och kvinnor som innehade höga positioner inom religionen, som vestalerna. Dessa framstående kvinnor var betydligt färre än de framstående männen, men baserat på hur samhället såg ut är det inte konstigt att det bevarade materialet ser ut som det gör. Vi kan dock inte hålla de antika människorna till ansvar för vad som finns efterlämnat eller hur vi framställer det i våra museers utställningar. Det finns, överlag, relativt goda förutsättningar att gestalta de antika kvinnorna, om man ser till hur de var representerade i de antika samhällena. Däremot behöver vissa utställningar göras om eller ses över för att bättre inkludera kvinnornas berättelse. Det finns även ett intresse från museipersonalen som intervjuades, och från besökarna, att få in ett bredare perspektiv i utställningarna där man kan berätta om, och lära sig mer om hur livet såg ut för de antika kvinnorna.

³²³ Hirdman (1988), s. 49–51.

³²⁴ D'Ambra (2007), s. 3.

³²⁵ Neils (2011), s. 13.

Sammanfattning

Denna uppsats undersöker hur kvinnor gestaltas i utställningar om antika kulturer, samt hur museerna arbetar med genusperspektiv i visningar. Fokus har varit på antikens Grekland, Rom och Egypten. Två museer utgör grunden för undersökningen: Medelhavsmuseet i Stockholm och British Museum i London. Syftet med uppsatsen är att undersöka hur museerna arbetar med kvinnogestaltning och hur kvinnor kan gestaltas om det inte finns tillräckligt med material i utställningarna. De frågeställningar som undersökningen utgår ifrån är: vilka föremål med anknytning till kvinnor finns i utställningarna? Hur berättas det om kvinnor i utställningstexterna? Hur berättas det om kvinnor i visningar? Hur skulle man kunna arbeta med kvinnogestaltning i antika utställningar? Om material i samlingarna inte finns, hur skulle man kunna gestalta kvinnor på andra sätt? Om det behövs förbättring, hur kan man göra det med befintliga samlingar/resurser? Kan man berätta på annat sätt?

Materialet består av observationer av ett urval av respektive museums basutställningar och intervjuer med museipersonal. De utställningar som har undersökts är *Grekland och Rom*, *Studiegalleriet* och *Egypten* på Medelhavsmuseet, och *Greece: Athens, Greek and Roman Life*, *Roman Empire* och *Egyptian Life* på British Museum. Fyra personer intervjuade från Medelhavsmuseet, och en person från British Museum. Den teoretiska utgångspunkten i uppsatsen är genusteori, med Yvonne Hirdmans genussystem som fokus.

Undersökningen visar att kvinnor finns representerade i olika grad i utställningarna, och oftast ges mindre utrymme i texter än männen. Det berättas om kvinnor i varierande grad i visningar beroende på vad det är för typ av visning, och eftersom få föremål är direkt kopplade till kvinnor behöver pedagogerna ofta använda sig av andra föremål för att kunna berätta djupare. Ambitionen och intresse finns för att få in ett bredare perspektiv i utställningarna.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

Utställningstexter *Grekland och Rom*, Medelhavsmuseet, 2017-11-30.

Utställningstexter *Studiegalleriet*, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

Utställningstexter *Egypten*, Medelhavsmuseet, 2017-12-20.

Utställningstexter *Greece: Athens*, British Museum, 2017-12-12.

Utställningstexter *Greek and Roman Life*, British Museum, 2017-12-12.

Utställningstexter *Roman Empire*, British Museum, 2017-12-13.

Utställningstexter *Egyptian Life*, British Museum, 2017-12-13.

I uppsatsförfattarens ägo

Observationsanteckningar från utställningarna på Medelhavsmuseet och British Museum.

Inspelning och transkribering av intervju med Informant 1, Medelhavsmuseet 2018-03-08.

Inspelning och transkribering av intervju med Informant 2, Medelhavsmuseet 2018-03-08.

Inspelning och transkribering av intervju med Informant 3, Medelhavsmuseet 2018-03-14.

Inspelning och transkribering av intervju med Informant 4, Medelhavsmuseet 2018-03-21.

Anteckningar från intervju med Informant 5, British Museum 2018-09-11.

Tryckt material

Ahlsén, Maria, Berg, Johanna & Berg, Kristina (2005), "Hela historien? Tjugo frågor till en utställning", i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 173–189. Uppsala: Institutionen för ABM.

Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.) (2005), "I museets dolda vrår. Inledande reflexioner", i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi*

- och museiverksamhet, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 11–49. Uppsala: Institutionen för ABM.
- Arvidsson, Catrine (2006), ”Världens kulturer i montrar och magasin”, i tidskriften *Kulturvärden*, 2006:4, s. 11–27.
- Belloni, Graziella (2005), ”Att arbeta könskritiskt på museet. Exempel från verksamhet riktad till barn”, i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 153–170. Uppsala: Institutionen för ABM.
- Butler, Judith (1999), *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- D’Ambra, Eve (2007), *Roman Women*. Cambridge University Press.
- DiLuzio, Meghan J. (2016), *A Place at the Altar: Priestesses in Republican Rome*. Princeton University Press.
- Eliasson, Annika (2013), *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.
- Gemzöe, Lena (2002), *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag.
- Gilchrist, Roberta (1999), *Gender and Archaeology: Contesting the Past*. London: Routledge.
- Glaser, Jane R. & Zenetou Artemis A. (1994), *Gender Perspectives: Essays on Women in Museums*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Grahn, Wera (2005), ”Från vardagsartefakter till museala fakta”, i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 95–122. Uppsala: Institutionen för ABM.
- Grahn, Wera (2006), *”Känn dig själv”: Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer*. Linköping: Linköpings Universitet, Institutionen för tema, Tema Genus.
- Grahn, Wera (2007), *Genuskonstruktioner och museer – Handbok för genusintegrering*. Uppsala: Upplandsmuseet.
- Hirdman, Yvonne (1988), ”Genussystemet – Reflexioner kring kvinnors sociala underordning”. I *Tidskrift för Genusvetenskap*, Nr 3 1988, s. 49–63.
- Lantz, Annika (1993), *Intervjumethodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Leeb-du Toit, Juliette (2005), ”Genus och identitet i sydafrikanska museer”, i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 125–149. Uppsala: Institutionen för ABM.
- Levin, Amy K. (2010), ”Introduction”, i *Gender, Sexuality and Museums*, red. Amy K. Levin. 1–11. Abingdon: Routledge.
- Mills, Robert (2010), ”Queer is Here? Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Histories and Public Culture”, i *Gender, Sexuality and Museums*, red. Amy K. Levin. 80–88. Abingdon: Routledge.
- Neils, Jenifer (2011), *Women in the Ancient World*. London: The British Museum Press.

- Persson, Eva (2005), "Mot ett könstänkande. Personligt bidrag till museiutställningens historia 1973–2003", i *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson och Birgitta Meurling. 193–219. Uppsala: Institutionen för ABM.
- Porter, Gaby (1990), "Gender Bias: Representation of Work in History Museums". *Continuum: The Australian Journal of Media & Culture*, Vol. 9, No. 1, 1990.
- Porter, Gaby (1996), "Seeing Through Solidity: A Feminist Perspective on Museums", i *Museum Studies: An Anthology of Contexts*, Bettina Messias Carbonell (red.) 2004. 104 – 116. London: Blackwell Publishing Ltd.
- Rubin, Gayle (1975), "The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex", i *Toward an Anthropology of Women*, red. Rayna R. Reiter. 157-210. Monthly Review Press.
- Smith, Laurajane (2008), "Heritage, Gender and Identity", i *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*, eds. Brian Graham & Peter Howard (2008). Hampshire: Ashgate Publishing Limited.
- Schwarzer, Marjorie (2010), "Women in the Temple: Gender and Leadership in Museums", i *Gender, Sexuality and Museums*, red. Amy K. Levin. 16–27. Abingdon: Routledge.
- Thurén, Britt-Marie (2003), *Genusforskning – Frågor, villkor och utmaningar*. Uppsala: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1: ”Tjugo frågor till en utställning”

1. Representerar utställda föremål och bilder, så vitt som möjligt, en bredd av olika kultur- och befolkningsgrupper?
2. Om sådana föremål och bilder saknas i utställningen, hur har man löst representationen av underrepresenterade grupper?
3. Används omotiverat ofta passiva verbformer eller andra meningskonstruktioner utan aktivt subjekt?
4. Används ”vi” och ”vår” som diffusa omskrivningar för något som glider i betydelse mellan ”alla människor” och bara somliga?
5. Används bestämd form singular som en personifikation av hela grupper (kvinnan)?
6. Används ett till början könsneutralt språk som sedan halkar in i ett allmänt ”han”?
7. Används allmänna rubriker för ett mycket specifikt innehåll?
8. Har försök gjorts att belysa och uppmuntra diskussion kring kontroversiella ämnen som fördomar, förtryck och diskriminering?
9. Finns inom utställningens ämne möjlighet att visa exempel på både män och kvinnor i överraskande eller oväntade roller? Hur har dessa möjligheter utnyttjats?
10. Har hänsyn tagits till sådana historiska problem som att kvinnor i det förflutna sällan kunde verka öppet som t ex konstnärer, författare eller uppfinnare?
11. Om företeelser och situationer ur historien återges eller gestaltas och dessa präglas av värderingar som vi idag tar avstånd ifrån – hur kommuniceras samtidigt att sådana värderingar inte är acceptabla bara för att de är gamla?
12. Om utställningen presenterar människor i tydliga roller, visas de då som ”grupprepresentativa” exempel eller som (kanske autentiska) individer?
13. Motverkar utställningen fysiska och känslomässiga stereotyper eller visas kvinnor ständigt som sköra och känsliga, män som starka och kraftfulla?

Presenteras kvinnor som passiva objekt utan socialt liv, och män som aktiva subjekt i arbete och offentlighet?

14. Framstår den moderna kärnfamiljen som normativ modell även i presentationer av samhällen byggda på andra strukturer? Kopplas kvinnor exklusivt till hemmet och (det stereotypiserade) familjelivet?
15. Finns i text och bilder exempel på personer i andra (generations-) roller än de som barn, mamma/pappa och mormor/farfar? Återges i bild annat än unga, friska och attraktiva människor?
16. Är kvinnans roll i arbetsliv och offentlighet synlig? Tillskrivs både män och kvinnor meningsfulla roller professionellt, socialt, ekonomiskt etc?
17. Om män och kvinnor har olika roller, framställs dessa som lika viktiga för samhällets övergripande utveckling?
18. Presenteras de personer besökaren möter i utställningen med samma grad av detaljering i uppgifter om sådant som namn, yrke, civilstånd och eventuellt föräldraskap, tid och plats?
19. Är män och kvinnor i lika mån representerade vad gäller föremål och bilder? Synliggörs relevanta genuskopplingar på ett explicit och reflekterande sätt?
20. Behandlas citat och berättelser av och om kvinnor på samma sätt som citat och berättelser om män? Anges klart vem som sagt något, var och när, och kanske i vilket sammanhang?

Hämtade ur *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, red. Inga-Lill Aronsson & Birgitta Meurling (2005), s. 173–189.

Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervju 1: utställningsproducent.

Hur arbetar du med kvinnogestaltning i utställningarna?

Vilket utrymme ges åt kvinnor i planeringsstadiet och sedan i den färdiga utställningen?

Om material inte finns in samlingarna (material för det ni vill berätta/gestalta) brukar du fundera på andra sätt att berätta det du vill berätta?

Vilket utrymme anser du ges åt kvinnor i era utställningar?

Är det något du skulle vilja förändra, hur det ser ut?

Vilka är de största svårigheterna eller utmaningarna med att gestalta kvinnor i de antika kulturerna?

Hur arbetar du med att formulera texter för att berätta om kvinnors historia?

Eftersom de antika kvinnornas liv var betydligt mer begränsade än männens, hur viktigt är det att lyfta fram kvinnorna, även om de riskerar att bli stereotyperade?

Intervju 2: intendent Egypten.

Hur väl anser du att kvinnor är representerade i Egyptenutställningen?

Vad fanns det för möjligheter att gestalta kvinnor i Egyptenutställningen, baserat på vad som finns i museets samlingar?

Vilket utrymme gavs åt kvinnogestaltning i planeringsstadiet av utställningen, och hur har detta tagit form i den färdiga utställningen?

Fanns det något genusperspektiv i åtanke när utställningen planerades?

Vilka var de största svårigheterna att gestalta kvinnor i utställningen?

Språket i texterna är väldigt generellt när det berättas om exempelvis arbetsuppgifter, sysslor och läskunnighet. Min tolkning av flera av dessa texter är dock att de syftar på män; hur förhåller sig min tolkning till hur det är menat?

Det finns ingen text som enbart berättar om kvinnor, exempelvis en lite längre text om kvinnans roll eller sysslor. Hur kommer sig detta?

Vad hade kvinnan för roll, och hur hade hon kunnat gestaltas i utställningen?

Intervju 3 och 4: museipedagog.

Hur berättar du om kvinnor i visningar, både allmänna visningar och skolvisningar?

Vad ser du för möjligheter att berätta om kvinnor baserat på vad som finns i utställningarna?

Vilka är de största svårigheterna med att inkludera kvinnoberättelser i visningar?

Får du frågor på visningar om kvinnor? Vilka typer av frågor?

Finns det något medvetet genusperspektiv som ni arbetar med inom pedagogiken?

Hur tycker du att kvinnor borde gestaltas i utställningarna, jämfört med hur det ser ut nu? Vad kan man lyfta fram med befintliga samlingar?

Hur skulle ni kunna berätta om antikens kvinnor om de inte finns representerade i utställningen? Använder ni er av några andra metoder för att kunna berätta om kvinnor, om det inte finns material i samlingarna att utgå ifrån?

Hur viktigt är det att inkludera kvinnornas liv, och hur kan man undvika att det blir de stereotypa kvinnorollerna som gestaltas?

Vilka förändringar skulle du vilja se som kan underlätta för hur kvinnor gestaltas i visningar?

Intervju 5: British Museum intendent.

How well do you think women are represented in the exhibitions on Greece and Rome?

When were these permanent exhibitions planned/completed? How often do you make changes to the permanent exhibitions?

Does the museum/department of Greece and Rome work with a gender perspective in mind regarding the forming of exhibitions and in the research?

With the museum's vast collection, and research opportunities, how do you feel the museum is taking advantage of that in how you represent women?

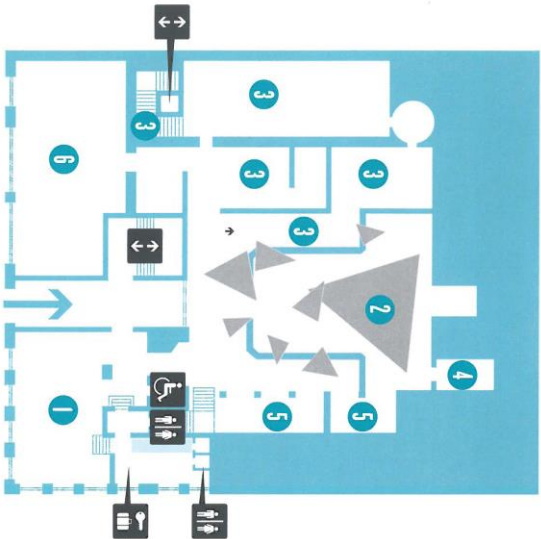
What changes do you think might be necessary to include more women in historical representations?

Bilaga 3: Plan över Medelhavsmuseet

ENTRÉPLAN

Föreläsningssal/ Banderob
 Hiss

Handikapptoiletter
 Toalett

1 Reception & Butik
Här löser du entré till museets program och anmäler din skolklass. I butiken finns handplockade varor från medelhavslanderna.

2 Cypern genom tiderna
I Medelhavsmuseets Cypernutställning visas ca 1.500 arkeologiska fynd som spänner över mer än 7000 år från steinaldern till romersk kejsartid. De flesta föremålen i utställningen kommer från Den Svenska Cypernexpeditionens utgrävningar från 1927-1931, då över tjugo platser runt hela ön grävdes ut. Medelhavsmuseet har idag världens största Cypernsamling utanför Cypern. Dessa omfattande samlingar var anledningen till att Medelhavsmuseet bildades 1954.

3 Egypten
Följ med på en spännande vandring genom Egyptens 7000 år långa historia och lär känna människorna vid Nilen. I utställningen får besökaren se mångålder av föremål som tidigare inte visats, ta del av nya forskningsrön och använda den senaste 3D-tekniken för att studera museets mummier.

4 Guldrummet
I guldrummet visas en representativ samling silver- och guldföremål från Präimre Orienten, Cypern, Grekland och Rom. Det är smycken som har burits av antikens kvinnor och män, vordygåvor offrade till gudarna eller kransar nedlagda i gravarna. Även två stora privatsamlingar från Georg von Békésy och Carl Kempe finns utställda här.

5 Antikens Grekland & Rom
De antika myternas värld väntar dig vid ett besök i denna del av museet. Fantastiska vasmålningar skildrar gudar och hjältar, Dionysos och vinet. Möt antikens romare ansikte mot ansikte i samlingen av manmålporträtt. Fler föremål från antikens Grekland, Etrurien och Rom finns i Studiegalleriet på övre plan.

6 Barnverksamhet/ Trillfällig utställning
Skapande verkstad med olika teman. För datum och mer information se: www.meditelhavsmuseet.se

SV **VÄRLDSKULTUR MUSEERNA MEDELHAVET** FREGESGATAN 2, STOCKHOLM WWW.MEDELHAVSMUSEET.SE

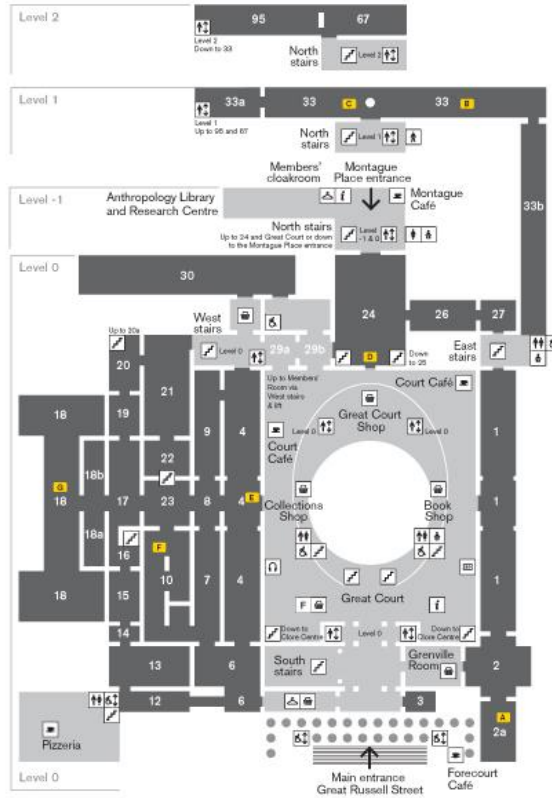
Bilaga 4: Plan över British Museum

Ground floor

Don't miss

- A** The Holy Thorn Reliquary, Room 2a
A medieval masterpiece
- B** Tang dynasty figures, Room 33
From the tomb of a general
- C** Shiva Nataraja (Lord of the Dance), Room 33
A remarkable bronze sculpture from south India
- D** Easter Island statue Hoa Hakananai'a, Room 24
A colossal figure from a lost civilisation
- E** The Rosetta Stone, Room 4
The key to deciphering hieroglyphs
- F** Assyrian Lion Hunt reliefs, Room 10
An ancient king's triumph over nature
- G** Parthenon sculptures, Room 18
Iconic sculpture from ancient Greece

Please note that some galleries may be closed at short notice due to unforeseen circumstances or refurbishment.

- Toilets
- Accessible toilet
- Baby changing
- Baby feeding
- Shop
- Great Court Restaurant
- Café
- Information
- Tickets & Membership
- Families Desk (weekends and school holidays only)
- Cloakroom
- Audio guide
- Stairs
- Lift
- Level access lift

Americas

- North America
Room 2b
- Mexico
Room 27

Ancient Egypt

- Egyptian sculpture
Room 4

Ancient Greece and Rome

- Early Greece
Room 6
- Greece: Minoans and Mycenaeans
The Arthur I Fleischman Gallery
Room 12
- Greece 1050–520 BC
Room 13
- Greek vases
Room 14
- Athens and Lycia
Room 15
- Greece: Bassai sculptures
Room 16*
- Nereid Monument
Room 17
- Greece: Parthenon
Room 18
- Greece: Athens
Room 19*
- Greeks and Lycians
400–325 BC
Room 20*
- Greek vases
Room 20a*
- Mausoleum of Halikarnassos
Room 21
- The world of Alexander
Room 22
- Greek and Roman sculpture
Room 23

Asia

- China and South Asia
The Sir Joseph Hotung Gallery
Room 33
- India: Amaravati
The Asahi Shimbun Gallery
Room 33a
- Chinese jade
The Selwyn and Ellie Alleyne Gallery
Room 33b
- Korea
The Korea Foundation Gallery
Room 67
- Chinese ceramics – Sir Percival David Collection
The Sir Joseph Hotung Centre for Ceramic Studies
Room 95

Middle East

- Assyrian sculpture and Balawat Gates
Room 6
- Assyria: Nimrud
Rooms 7–8
- Assyria: Nineveh
Room 9
- Assyria: Lion hunts, Siege of Lachish and Khorsabad
Room 10
- Exhibitions**
Special exhibitions
The Sainsbury Exhibitions Gallery
Room 30
- Free displays**
The Asahi Shimbun Displays
Room 3

Themes

- Enlightenment
Room 1
- Collecting the world
Room 2
- The Waddesdon Bequest
Funded by The Rothschild Foundation
Room 2a
- Living and Dying
The Wellcome Trust Gallery
Room 24

Members

- Members' Room**
This room is exclusively available to Members, providing the perfect setting in which to relax in front of spectacular views of the Great Court. Facilities include free WiFi and a café serving hot and cold food. Access is via Rooms 4 or 29a and the West stairs and lift.

*Not available for Information Desk in the Great Court for opening times of Rooms 16, 19, 20 and 20a.

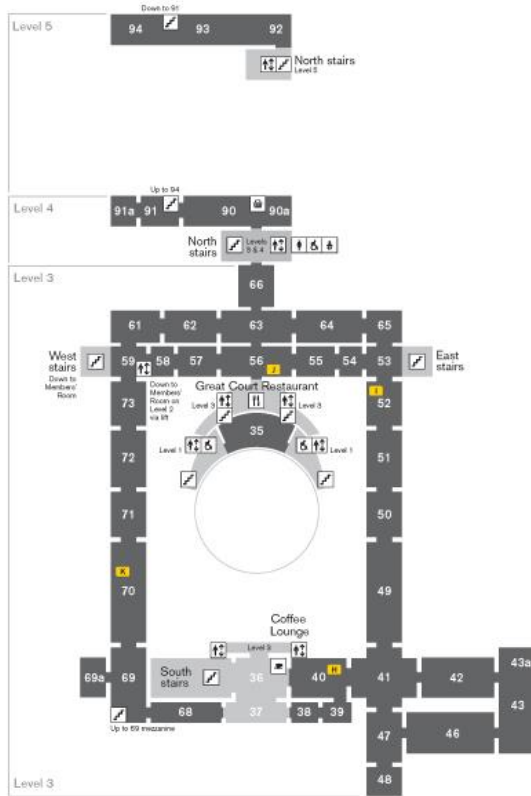
© The Trustees of The British Museum 00 2018

Upper floor

Don't miss

- The Lewis Chessmen, Room 40**
The most famous chess set in the world
- Oxus Treasure, Room 52**
Fabulous metalwork from ancient Iran
- The Royal Game of Ur, Room 56**
A popular pastime in the ancient world
- The Portland Vase, Room 70**
The Roman inspiration for Wedgwood

Please note that some galleries may be closed at short notice due to unforeseen circumstances or refurbishment.

- Toilets
- Accessible toilet
- Baby changing
- Baby feeding
- Shop
- Great Court Restaurant
- Café
- Information
- Tickets & Membership
- Families Desk
(weekends and school holidays only)
- Cloakroom
- Audio guide
- Stairs
- Lift
- Level access lift

Ancient Egypt

Egyptian life and death
The Michael Cohen Gallery
Room 61

Egyptian death and afterlife: mummies
The Roxie Walker Galleries
Room 62–63

Early Egypt
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 64

Sudan, Egypt and Nubia
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 65

Ethiopia and Coptic Egypt
Room 66

Ancient Greece and Rome

Greek and Roman life
Room 69

Roman Empire
The Wolfson Gallery
Room 70

Etruscan world
Room 71

Ancient Cyprus
The A G Leventis Gallery
Room 72

Greeks in Italy
Room 73

Asia

Japan
The Mitsubishi Corporation Galleries
Rooms 92–94
Reopening 27 September 2018

Europe
Medieval Europe 1050–1500
The Sir Paul and Lady Ruddock Gallery
Room 40

Sutton Hoo and Europe AD 300–1100
The Sir Paul and Lady Ruddock Gallery
Room 41

Europe 1400–1800
Room 46

Europe 1800–1900
Room 47

Europe 1900 to the present
Room 48

Roman Britain
The Weston Gallery
Room 49

Britain and Europe 800 BC–AD 43
Room 50

Europe and Middle East 10,000–800 BC
Room 51

Middle East

The Islamic world
The Albukhary Foundation Gallery
Rooms 42–43
Opening late October 2018.

Ancient Iran
The Rafiq Irvani Gallery
Room 52

Ancient South Arabia
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 53

Anatolia and Urartu 7000–300 BC
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 54

Mesopotamia 1500–539 BC
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 55

Mesopotamia 6000–1500 BC
The Raymond and Beverly Sackler Gallery
Room 56

Ancient Levant
The Raymond and Beverly Sackler Galleries
Rooms 57–59

Exhibitions

Special exhibitions
The Joseph Hotung Great Court Gallery
Room 35

Prints and drawings
Rooms 90 and 90a

Free displays
Rooms 69a and 91

Themes

Clocks and watches
The Sir Harry and Lady Djanogly Gallery
Rooms 38–39

Money
Room 68

Members

Members' Room
This room is exclusively available to Members, providing the perfect setting in which to relax in front of spectacular views of the Great Court. Facilities include free WiFi and a café serving hot and cold food. Access is via Rooms 4 or 29a and the West stairs and lift.